

NÕUKOGUDE METSAÕIGUS

1987

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Tsiviilõiguse ja -protsessi kateeder

NÕUKOGUDE METSAÕIGUS

Õppemetoodiline vahend

TRÜ õigusteaduskonna üliõpilastele

Koostanud L. Saarnits

TARTU 1987

Kinnitatud õigusteaduskonna nõukogus 22. aprillil 1987.a.

Arh.
Tartu Riiklik Ülikooli
õigusteaduskonna nõukogu
KUSTUTATUD
9246

S i s u k o r d

Saateks	5
I. ÜHTSE RIIKLIKU METSAFONDI MÕISTE, TÄHTSUS JA ÕIGUSLIKU REŽIIMI ÜLDISELOOMUSTUS	7
1. Metsade sotsiaal-majanduslik ja ökoloogiline tähtsus	7
2. Ühtse riikliku metsafondi mõiste, koosseis ja õigusliku režiimi üldiseloolestus	12
II. ÜHTSE RIIKLIKU METSAFONDI HALDAMINE	19
1. Metsafondi haldamise mõiste, üldiseloolestus ja organid	19
2. Metsafondi haldamise funktsioonid	25
III. METSAKASUTUSÕIGUS	34
1. Metsakasutusõiguse mõiste, liigid, üldiseloolestus	34
2. Puidu varumise (metsarale) õigus	40
3. Metsa kõrvalkasutuse õiguslik reguleerimine	47
4. Metsa jahimajanduslik kasutusõigus	51
5. Muude metsakasutuste õiguslik reguleerimine	56
6. Metsakasutuse erisusi kolhoosimetsades	58
7. Metsakasutuse erisusi linna-, kinnistatud ja looduskaitsealade metsades ning piiritsoonis ...	64
IV. METSADE ÕIGUSLIK KAITSE. VASTUTUS METSASEADUSANDLUSE RIKKUMISE EEST	65
1. Metsade õigusliku kaitse üldalused	65
2. Kriminaal- ja administratiivvastutus metsaseadusandluse rikkumise kordadel	69
3. Varaline ja muu vastutus metsa- seadusandluse rikkumise korral	73
Kasutatud kirjandus	79
LISAD:	
1. Väljavõte ENSV kriminaalkodeksist	85
2. Väljavõte ENSV administratiivõigusrikkumiste kodeksist	91

3. Vastutuse kohta metsaseadusandluse rikkumise eest. ENSV Ministrite Nõukogu 11. märtsi 1983. a. määrus nr. 127	92
4. Looduskaitse seadusandluse kohaldamise kohtupraktikast. NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 7. juuli 1983. a. määrus nr. 4	102
5. Kohtupraktikast metsarikkumise asjades. NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 30. juuni 1969. a. määrus nr. 6	115
6. "Советское природно-ресурсовое право и правовая охрана природы"	120
7. Kontrollküsimusi põhikursuses	144

S a a t e k s

Käesolev õppematerjal "Nõukogude metsaõigus" kujutab endast osa "Nõukogude loodusressurssideõiguse ja looduse õigusliku kaitse" (looduskeskkonnaõiguse) TRÜ õigusteaduskonna õppeplaanis ettenähtud uue põhikursuse õppevahenditega kindlustamisel.

Varem on käesoleva materjali autori poolt ilmunud antud aines

1. Maaõiguslikke akte. Tartu 1981;
2. Metsaõiguslikke akte. Tartu 1983;
3. Nõukogude loodusressurssideõigus ja looduse õiguslik kaitse. Tartu 1985;
4. Kodanike maakasutusõigus. Tartu 1986.

Katmata on veel nõukogude loodusressursside õiguse üldosa, maaõigus, maapõueõigus, veeõigus, looduskaitseõigus, aga ka spetsiaalosa (analoomilised probleemid välisriikides).

Käesoleva õppematerjali kohta tehtud asjalike kriitiliste märkuste ja nähtud vaeva eest on meeldiv tänada EPA metsandus- ja maaparandusteaduskonna õppejõude prof. I. Etverki ja prof. O. Hennot, dots. L. Muistet, Tartu linna prokuröri, II klassi juristi A. Siibakut, kolleege teaduskonnast dots. E. Ploomi ja van.õp.-d I. Koolmeistrit ja I. Kulli ning Tartu Metsamajandi juriskonsulti E. Kaharit ja metsa- kaitse inspektorit E. Tetlovi. Tänu ka kõigi teiste võimalike märkuste ja ettepanekute eest.

Meie aadress: 202400 Tartu, Ülikooli 18.

Tsiviilõiguse ja -protsessi kateeder.

L. S a a r n i t s

I. ÜHTSE RIIKLIKU METSAFONDI MÕISTE, TÄHTSUS JA ÕIGUSLIKU REŽIIMI ÜLDISELOOMUSTUS

1. Metsade sotsiaal-majanduslik ja ökoloogiline tähtsus

Metsad on kõrvuti maa, maapõue, vee, looma- ja taimeriigi ning atmosfääriõhuga keskseks ja asendamatuks loodusressursside ja keskkonnanafondi komponendiks.

Metsi on inimene hoidnud läbi aastatuhandete. Tuntud-teatud on metsa rahvapärimsuslikud hellitusnimed: mets on kaitsja, tohter, püha paik jne. Igipõliselt on tuntud metsade mõju ilmastikule, saagile, pinnasele, vete seisundile, valitsevatele tuultele jne. Mets on alati kaitsnud meie elivanemaid tuulte-tormide, tugevate vihmade, kõrvetava päikese, aga ka vaenlase sõjaväe, mõisniku vm. vaenlase eest. Mets andis elatist - jahiloomi ja -linde, marju jm. metsaande. Metsast tehti alet põllunduseks, metsast sai alguse karjandus. Mets on alati andnud materjali ka elukoha ehitamiseks, sisustamiseks ja soojendamiseks ehitusmaterjali, kütte jmt. näol.

Milline on metsade olukord, osa ja tähtsus tänapäeval?

B. Kitanoviči andmeil on meie planeedil metsade all 18 miljardit ha maad. Samal ajal hävitatakse igal aastal ca 18 miljonit ha metsa.

NSV Liidus on metsade all 910 milj. ha, mis teeb iga elaniku kohta 4,2 ha metsa (Euroopas tervikuna aga 0,24 ha inimese kohta, vt. 51, lk. 123).

V. Petrovi andmeil on NSV Liidus metsade all 769 milj. ha (34,6 % territooriumist), mis moodustab 27 % maakera metsaaladest ja kus asub 24 % maakera metsavarudest (55, lk. 246).

Metsad ei paikne maakeral geograafiliselt sugugi ühtlaselt. Kõrvuti lausmetsapiirkondadega Siberis on rida metsavaeseid või metsata piirkondi. Ligikaudu 78 % metsadest asub

Siberi ja Kaug-Ida piirkonnas, kus elab 14 % elanikkonnast. Vene NFSV territooriumile langeb 94 % kogu meie maa metsafondist. Kesk-Aasia, Moldaavia jmt. liiduvabariigid on aga metsavaesed.

Eesti NSV-s oli 1980. a. metsasuse protsent 39,2 (koos rabadega üle 50 %). Vabariigi metsasus suureneb põllumajanduslikust tootmisest väljalangeva maa arvel. Näiteks käesoleval ajal on vabariigi metsasus juba 42 %. Enamuspuuliikide järgi on metsade üldpindalast mändi 40,6 %, kaske 28,5 % ja kuuske 23 %. Metsafondi üldpindala on 2,39 milj. ha. Sellest metsamaad 1,92 milj. ha. Puistute üldtagavara on 218,3 milj. tm, aastane juurdekasv aga 4,8 milj. tm. Ligi 30 % vabariigi metsadest on arvatud kaitsemetsade hulka. Eriline koht kaitsemetsade hulgas on haljasvööndi puistutel (17 % metsade pindalast). Neid on kujundatud üle 1000 elanikuga 83 asula ümber. Vabariigis raiutakse metsa alates 1961. aastast tema juurdekasvust vähem, keskmiselt 6300 ha pindalalt. Keskmine raie maht on 3 milj. tm (1,85 % puistute üldtagavarast). Samal ajal veetakse vabariiki igal aastal sisse kuni 1 milj. tm puitu (27, lk. 68-70).

Akadeemik N. Semjonovi andmeil on Maal metsa all $4 \cdot 10^9$ ha. Keskmine metsade juurdekasv on 10 t/ha. Lähtudes sellest annavad metsad aastas $4 \cdot 10^{10}$ t puitmassi, mis on 7 korda enam aasta jooksul maapõuest kaevandatava kütte kogusest (51, lk. 61).

Mets annab suure osa primaarsest bioloogilisest produktioonist. Metsade summaarne taimne varu on $1,96 \cdot 10^{12}$ t, mis moodustab ligikaudu 80 % kogu maismaal olemasolevast fütomassist. Muide, sellest ainult 20 % langeb parasvöötme arvele (27, lk. 61).

Aastas varutakse NSVL metsadest 3,5 milj. t seeni, 11 milj. t marju, 5 milj. t. pähkleid, üle 2,5 tuh. t ravimtaimi (31, lk. 246).

Metsa osa ja seisundi iseloomustamisel kaasajal tuleb arvestada ka seda, et kõrvuti metsaraie kasvuga avaldab metsade seisundile mõju ka rida negatiivseid faktoreid - metsade saastamine, metsatulekahjud, veebilansi rikkumised, happelised vihmad, elanikkonna mobiilsuse suurenemine jne. Et

metsadele mitte avaldada negatiivset antropogeenset mõju, võib näiteks viibida okasmetsas päevas hektari kohta 3-5 inimest ja lehtmetsas mitte üle 10 inimese.

Üks tõsisemaid metsadega seotud probleeme on nende kuivamine.

Metsade praegust kuivamist on võrreldud jäämäe veest väljaulatuva tipuga. Paljude riikide teadlased peavad seda suurimaks ökoloogiliseks katastroofiks pärast viimast jääaega (30, lk. 288).

Metsade väljakurnamine avaldab negatiivset mõju kliimale, vähendab maa hapnikuvarusid, halvendab metsa ja loomakoosluste elutingimusi. Sellega kaasneb jõgede madaldumine ja kadumine, vee- ja tuuleerosiooni suurenemine, mitmete taime- ja loomaliikide väljasuremine või nende ohtusattumine. Nende probleemide aktuaalsust rõhutavad ka meie maal õiguslikud ja organisatsioonilised abinõud jõgede ja metsade kaitseks, võitluseks erosiooni vastu, metsade majandamise ja taastootmise parandamiseks, metsade kaitse tõhustamiseks.

Metsade pindala on planeedil vähenenud viimase 10.000 a. jooksul $\frac{2}{3}$ võrra. Ainult paari viimase aastatuhande jooksul on vähenenud metsade pindala $\frac{1}{3}$ võrra. On esitatud andmeid, et XIX ja XX sajandil hävitati enam kui 500 milj. ha metsa, kogu inimkonna ajaloo jooksul on aga uuesti metsastatud ainult 2-3 milj. ha (P. Vassiljev, 60, lk. 308-309).

Venemaa Euroopa osas hävines VII-XIX sajandini (1914. aastani) ligikaudu 70 miljonit ha metsi. Kui 1696. a. oli Venemaa metsasus 49,5 %, siis 1914. a. vähenes see 32,5 %-le (60, lk. 311).

Suurenesid põuad Venemaa Euroopa osa kagupiirkondades, madalamaks jäid Volga ja teised laevatatavad jõed.

Tõsiseid keskkonna seisundi probleeme on esile kutsunud troopikametsade ulatuslik maharaiumine, eriti Ladina-Ameerikas. Džungli ümberkujundamine Amazonase ja Orinoco jõe basseinis haritavaks maaks ja karjamaaks võib muuta kogu ökoloogilist tasakaalu regioonis, aga mõjutada oluliselt seda ka kogu planeedil. Troopikalised metsad, hõlmates $\frac{1}{10}$ maismaast, kujutavad endast planeedi rohelist vööd.

On toodud andmeid, et igal aastal raiutakse maakeral 11 milj. ha metsa, s.o. 20 ha igas minutis. Kui praegune metsade hävitamise tempo püsib, siis XXI saj. esimeseks aastakümneks on enamus metsi hävitatud, mis üksi tähendab ökoloogilist katastroofi. On ju troopilistesse metsadesse koondunud kuni 1/2 taimestiku genofondist ja 2/3 loomsetest organismidest (51, lk. 235).

Teisal on toodud andmeid, et kaasajal toimub metsade laastamine tempoga kuni 1 % aastas. Siinjuures tuleb arvestada, et metsavarumise tempo on pidevalt tõusnud. Näiteks, kui 1950. aastal raiuti maakeral 1,5 miljardit kuupmeetrit puitu, siis praeguseks on see suurenenud 2,5 miljardi kuupmeetriini.

Iga-aastane metsaraie maht meie maal on 411 milj. m³. Iga-aastaseks puidu juurdekasvuks on üle 850 milj. m³ (31, lk. 246).

Metsade ebaperemehelikust ja vastutustundetust kasutamisest tänapäeval on ilmekalt kirjutanud vabariigi loodusteadlased V. Masing ja E. Parmasto oma ekspeditsioonimeenutuste alusel (vt. 31, lk. 165-190). Veel liiga elujõus on lihtsameelne müüt, et Siberi rikkused on ammendamatud, sealt võib võtta lõputult, tema eest hoolitsemata, talle midagi vastu andmata.

Mets täidab ökoloogilisi, majanduslikke ja kultuurilistest tervistavaid funktsioone.

Metsa ökoloogiline funktsioon seisneb selles, et koosnedes ökoloogiliste allsüsteemide keerukast kompleksist, ühendab ta endasse maa, vee ja õhu ressursid ning looma- ja taimeriigi. Selle raames täidab ta kliimat kujundavaid õhu, pinnase, taimestiku, loomastiku, vee jt. keskkonnamelementide kaitselisi funktsioone. Mets on atmosfääriõhu hapnikuga rikastamise üheks põhiallikaks. Mets filtreerib tootmise, transpordi jm. saastuse, puhastab õhku, olles samal ajal metsloomade, lindude, putukate jt. loomade elukeskkonnaks. Maailma taimkattes on metsad peamised päikeseenergia sidujad ja atmosfääri CO₂ sisalduse reguleerijad. Hektar haljasistandikke puhastab tolmu ja muudest kahjulikest lisanditest ca 18 milj. m³ õhku; üks täiskasvanud puu absorbeerib päeva

jooksul ligi 1 kg tolmu, ca 1/3 linnamürast neelavad puud. Üks ha okaspuumetsa neelab ca 32 t tolmu (51, 124).

Mets on planeedi biosfääri tähtsaim komponent. See on elav organism, avatud ökoloogiline süsteem, mis täidab veete-, pinnase- ja õhukaitse ning regulatsiooni funktsioone, mille kõik komponendid avaldavad sünkroonset integratiivset mõju elukeskkonnale, sealhulgas radiatsioonibilansile, atmosfääri tsirkulatsioonile, õhu niiskusele, pinnase veerežiimile.

Metsa sotsiaal-majanduslik funktsioon avaldub selles, et metsast saame puitu ja muid metsasaadusi, mis on vajalikud inimese eluks ning majanduslikuks tegevuseks. Puitu kasutame asulate rajamiseks, elamute ja rajatiste püstitamiseks, elamu ja elukoha sisustamiseks. Puidule rajanevad sellised tööstusharud nagu puidutöötlemine (incl. mööbli-), tselluloosi-paberi- ja keemiatööstus.

Puitu kui loodusvara saab ehk tarbematerjalina paljus plastmassidega vmt. asendada. Kuid mets on asendamatu loodusliku tasakaalu faktor eluks sobiva keskkonna loojana ja tasakaalustajana.

A. Tšehhov ütleb näidendis "Onu Vanja", et metsad ehitavad maad, nad õpetavad inimest mõistma ilusat ja sisendavad temale suurepärasest meeleolu. Paljudes maades ja peredes on komme, et pulmas vm. tähtpäeval istutatakse puid. Eks puistute tähtsust rõhuta ka ütlemine, et inimene, kes on istutanud kas või ühe puu, ei ole elanud asjata. Puude põlist väärtustamist kinnitavad ka rahvalikud tavad, nagu puude (kuuskede, kaskede, tammeokste jne.) toomine tuppa aastaegade vahetumise pühadeks (jõulud, näärid, suvistepühad), kuuseokstega lahkunu Toonela tee alguse katmine jne.

On arusaadav, et järjest enam suureneb ka metsade kultuurilis-tervistav funktsioon. Eriline koht on siin linna lähedaste tsoonide ja asulate haljasvööndite metsadel. Üha enam on loodud looduskaitse- ja kaitsealasid, rahvusparke, puhkekodusid, spordi- ja puhkelaagreid, motelle, kämpinguid, mis paljus on orienteeritud ka metsade tervistavate ja kultuurilis-hariduslike võimaluste ärakasutamisele.

Arvestades metsa mitmekülgsust ja asendamatut osa keskkonna seisundi optimeerimisel, on metsade kasutamisele ning kaitsele pööratud tähelepanu ka NSV Liidu majandusliku ja sotsiaalse arengu põhisuundades aastaiks 1986-1990 ning ajavahemikuks kuni 2000 aastani. Seal öeldakse, et suurendada on vaja looduskaitse meetmete mõjukust, tõhusust, ulatuslikumalt juurutada vähejäätmelisi ja jäätmetuid tehnoloogiaid. Vaja on jätkata asulate haljasvööndite rajamist, parandada nende heakorda, laiendada looduskaitsealade, rahvusparkide jm. kaitsealuste looduspiirkondade võrku. Metsa-, tselluloosi-, paberi- ja puidutööstuses on vaja parandada metsaressursside kasutamist, eeskätt puidu komplekssema töötlemise, metsataastamise jne. teel. Metsamajanduses peetakse vajalikuks parandada metsavarude taastootmist, paremini kaitsta metsi tulekahjude, kahjurite ja haiguste eest, suurendada töömahtu kaitsemetsade rajamisel jne. (1, lk. 39, 50, 70 jne.). (Metsaseadusandluse ajaloost Eestimaal vt. näit. T. Meikar. Metsahoiu ajaloost Eestis. - "Eesti Loodus" 1987, nr. 3, lk. 168-173; "Eesti Loodus" 1983, nr. 2, lk. 108-112.)

Riiklik-õiguslikel ning organisatoorsetel abinõudel on alati olnud oma asendamatut osa metsade kasutamisel ning kaitsemisel. Eriline koht on neil aga loodusressursside riigi ainuomanduse ning ökoloogilise kriisi ilmingute tingimustes.

2. Ühtse riikliku metsafondi mõiste. koosseis ja õigusliku režiimi üldiseloostus

Metsa õiguslik mõiste langeb paljus kokku metsade metsamajandusliku mõistega. Tuntud vene metsateadlase G. Morozovi määratluse kohaselt on mets maastiku osa, maapinna osa, mis on teatud bioloogiliste omaduste tõttu hõivatud (kaetud) vastavate metsakooslustega (60, lk. 314).

Metsi on raske ette kujutada väljaspool tihedat seost geograafilise keskkonnaga, metsa kõigi elementide (taimede, pinnase, atmosfääri, veerežiimi, tuulte jne.) tiheda seosega. Seetõttu peab ka metsaseadusandlus võtma reguleerimisele metsa tihedas seoses kogu looduskeskkonnaga.

Metsa õiguslik mõiste avaneb õigusteaduses ühtse riikliku metsafondi mõiste kaudu.

Riikliku metsafondi mõiste³⁶ anti esmakordselt Vene NFSV 1923. a. Metsakoodeksis. Ühtne riiklik metsafond on metsade natsionaliseerimise materiaalseks väljenduseks.

Vene NFSV 1923. a. Metsakoodeks oli otseselt tolleaegse VNFSV Maakoodeksi järg, reguleerides eraldi koodeksina metsade ja metsamaade kasutamist. Selle akti järgi arvati riikliku metsafondi koosseisu peale metsade ka metsafondi maad.

"Eesti NSV metsakoodeksis" (edaspidi MetsaK) § 2 lg. 2 on öeldud, et maa-, maapõue- ja veesuhteid reguleeritakse eriseadusandlusega. Riikliku metsafondi maad on ühtse riikliku maafondi üheks osaks (Eesti NSV MaaK § 5). Seepärast kehtiva seadusandluse järgi kuuluvad ühtsesse riiklikku metsafondi ainult metsad, mitte aga riikliku metsafondi maad.

NSV Liidu ühtse riikliku metsafondi mõiste lähtealused annab Eesti NSV MetsaK § 4 lg. 1. Seal öeldakse, et kõik metsad NSV Liidus moodustavad ühtse riikliku metsafondi. Samas (§ 4 lg. 2) antakse NSV Liidu metsafondi kuuluvate metsade põhiliigitus. NSV Liidu metsafond koosneb:

1) riikliku tähtsusega metsadest, s.t. metsadest, mis on riiklike metsamajandusorganite (-organisatsioonide - L. S.) majandamisel, linnametsadest ning kinnistatud metsadest ja looduskaitsealade metsadest;

2) kolhoosimetsadest, s.t. metsadest, mis asuvad kolhoosidele tähtajata (1980. aastani põliselt) kasutamiseks antud maal.

Riikliku tähtsusega metsad on ette nähtud rahvamajanduse ja elanikkonna vajaduste rahuldamiseks, sealhulgas puiduga. Siia arvatakse ka metsatööstuslikult mittekasutatavad metsad, nagu kaitsealade metsad, linnametsad jne. Kolhoosimetsi majandavad ja kasutavad kolhoosid ise ja neil on põhiliselt kohalik tähtsus.

Lisaks nimetatud metsafondi mõiste ja koosseisu määratlusele annab seadus (MetsaK § 5) nende puistute ja põõsas-

---

³⁶ Metsa õigusliku mõiste tagamaid käsitleb üks tuntumaid nõukogude metsaõigusteadlasi G.N. Poljanskaja (56. lk. 17 jj).

tikkude loetelu, mis ei kuulu riiklikku metsafondi. Seega siis mitte igasugune puude kooslus või puistu ei kuulu metsafondi.

Riiklikku metsafondi ei kuulu:

1) puud ja nende rühmad, samuti muu puittaimestik põllu-majandusliku otstarbega maadel;

2) kaitseistutised raudteede, autoteede ja kanalite eraldusribadel;

3) puud ja nende rühmad, samuti haljastusistutised linnades ja teistes asulates, mis asuvad väljaspool linnametsi;

4) puud ja nende rühmad õue-aiamaadel, suvila- ja aian-duskruntidel.

Vastavalt metsade sotsiaal-majanduslikule tähtsusele, nende asukohale ja funktsioonidele jaotatakse NSV Liidus metsad kolme gruppi, sealhulgas riikliku tähtsusega metsad I, II ja III gruppi, kolhoosimetsad ainult esimesse ja teise gruppi (MetsaK § 28 lg. 1, aga ka § 34). Metsi jaotab gruppi-desse ja viib ühest grupist teise Eesti NSV Ministrite Nõuko-gu kooskõlastatult NSV Liidu Riikliku Metsamajanduse Komitee-ga.

Esimese grupi metsad täidavad peamiselt järgmisi funkt-sioone:

1) veekaitse funktsioone, näiteks metsa keeluribad jõge-de, järvede, veehoidlate jm. veekogude kallastel, incl. kee-luribad, mis kaitsevad töönduslike vääriskalade koelmuid;

2) kaitse funktsioone, näiteks erosioonitõrjemetsad, nende hulgas metsad järskudel mäenõlvadel; kaitseribad raud-teede ning üldriikliku ja vabariikliku tähtsusega autoteede ääres; eriti väärtuslikud metsamassiivid, riiklikud kaitse-metaaribad, keskkonna kaitsmisel jne.;

3) sanitaar-hügieenilisi ja tervistavaid funktsioone, näiteks linnametsad, asulate ja tööstusettevõtete ümbruses olevad haljasvööndite metsad ja veevarustusallikate sanitaar-kaitsetsoonide ja kuurortide sanitaarkaitsepiirkondade metsad.

Esimesse gruppi kuuluvad ka looduskaitsealade, rahvus-ja loodusparkide metsad, looduskaitse all olevad metsaosad, teadusliku või ajaloolise tähtsusega metsad, loodusmälesti-sed, metsapargid ja metsaandidega puistud (vt. MetsaK § 29).

Esimese grupi metsad täidavad seega väga erinevaid ülesandeid. Nende ühte gruppi ühendamise põhitunnus on selles, et nende puhul kasutatakse ennekõike metsade looduslikke-öko-loogilisi faktoreid, nad ei ole metsa tööstusliku toodangu saamise allikaks. Keelatud on I grupi metsade tööstuslik kasutamine ja neis teostatakse vaid sanitaar- ja hooldusraiet.

Esimese grupi metsi võidakse kinnistada kasutamiseks nendele ametkondadele ja organisatsioonidele, kelle eesmärged nad täidavad.

Esimese grupi metsade all on Eesti NSV-s ca 470 000 ha ehk 30 % metsamaa pindalast.

Teise grupi metsade hulka kuuluvad:

1) tihedalt asustatud ja arenenud transporditeede võrguga piirkondade metsad, millel on kaitsev ja piiratud eksploatatsiooniline tähtsus;

2) ebapiisava metsatoorainevaruga metsad, mille kaitsefunktsioonide säilitamiseks on tarvis rangemat metsakasutusrežiimi;

3) kõik kolhoosimetsad, mis ei kuulu esimesse gruppi (MetsaK § 30).

Teise grupi metsade hulka kuuluvad NSV Liidu metsavaesemate või keskmise metsasusega piirkondade metsad (Baltikumis, Valgevenes, Kesk-Venemaal jne.).

Teise grupi metsades on raie lubatud metsa keskmise aastajuurdekasvu piires.

Kolmanda grupi metsade hulka kuuluvad metsarikaste piirkondade metsad, millel on peamiselt eksploatatsiooniline tähtsus ja mis on ette nähtud rahvamajanduse puiduvajaduste rahuldamiseks, tekitamata kahju nende metsade kaitseomadustele.

Kolmanda grupi metsad jaotatakse:

1) hõlvatud,

2) reservmetsadeks.

Reservmetsadeks tunnistatakse metsad, mida ei ole võetud eksploatatsiooni nende kauguse tõttu transporditeedest või muudel põhjustel (MetsaK § 31). Selle grupi metsi Eestis ei ole, NSV Liidus on aga neid üldisest metsafondist 88 protsenti.

Metsa arvamisel vastavasse gruppi määratakse ühtlasi kindlaks iga metsagrupi all oleva maa piirid. Metsa grupist olenevalt kehtestatakse neis majandamise ning metsa ja vastava maa kasutamise ning nende riiklikeks või ühiskondlikeks vajadusteks äravõtmise kord.

Seadusest madalamate aktidena reguleerivad metsade jaotamist gruppidesse ja liikidesse:

1) Eesti NSV Ministrite Nõukogu 27. oktoobri 1967. a. (NSV Liidu Ministrite Nõukogu 29. sept. 1967. a.) määrus "Metsade gruppidesse liigitamise ja ühest grupist teise üleviimise korra kohta" (ENSV ÜVT, 1967, 46, 397; ЦП СССР 1967, 23, 165; 14, akt 2.6);

2) Eesti NSV Ministrite Nõukogu 13. veebruari 1979. a. määrus "Metsade teistesse kategooriatesse arvamise korra kohta" (ENSV ÜVT 1979, 10, 131; 15, lk. 209).

Praktikas on levinud ka nn. kinnistatud metsad, mis on eraldatud riikliku tähtsusega metsadest teaduslikel, õppevm. erieesmärkidel kasutamiseks vastavatele organisatsioonidele ja kes ise ühtlasi neid metsi ka majandavad.

Eripärase õigusliku režiimiga metsade liigina tuleb nimetada ka linnametsi, s.o. linnamaadel kasvavaid metsi, millel kõrvuti haljasaladega on ka täita elulis-kultuurilis-tervistavaid ning ökoloogilisi funktsioone.

Metsade arvamine gruppidesse on suhteliselt dünaamiline. Vastavalt metsaressursside muutumisele, metsa kasvupaikkonna sotsiaal-majanduslikule arengule viiakse metsade arvestuse ja metsakorralduse protsessis sisse ka vajalikke muudatusi metsade riiklikus arvestuses gruppide järgi.

Metsafondile ning tema üksikuile koostisosadele on kehtestatud sotsialistliku riigi poolt selline õiguslik režiim, mis tagab metsa ressursside heaperemeheliku kasutamise praeguse põlvkonna ja tulevaste põlvkondade huvides.

Metsa grupeerimine on sisse viidud metsade majandamise, hooldamise, kasutamise ning kaitse diferentseerimise eesmärgil. Sellele vastavalt on erinev ka metsafondi eri osade õiguslik režiim.

Kõigepealt annab seadus (MetsaK 4. ptk. §-d 16-27) met-
sade majandamise põhisätted. Siin pannakse metsahaldus- ja
majandusorganitele ning metsakasutajatele rida üldisi kohus-
tusi ja nõudeid (MetsaK § 16), mida hiljem diferentseeritak-
se seaduse tasemel, aga ka seadusest madalamate aktidega
metsa liikide, gruppide metsakasutuse liikide jmt. kaupa.

Kohustatud subjektideks on:

- 1) metsahalduse organid,
- 2) metsamajanduse organid ja organisatsioonid,
- 3) metsakasutajad.

Seadus annab metsade majandamise sisulised lähtealused
(funktsioonid) ja tähtsamad metsamajanduslikud osategevused.

Arvestades metsade a) rahvamajanduslikku tähtsust ja
b) looduslike tingimusi, peavad eelnimetatud kohustatud sub-
jektid tagama:

1) metsa veekaitse-, kaitse-, kliimat reguleerivate,
tervistavate ja muude kasulike looduslike omaduste tõhusta-
mise inimeste tervise kaitse, keskkonna parandamise ja rah-
vamajanduse arendamise huvides;

2) metsa mittelaastava ja ratsionaalse kasutamise rah-
vamajanduse ja elanike vajaduste plaanipäraseks rahuldami-
seks puidu ja muu metsatoodangu järele;

3) metsa laiendatud taastootmise, liigilise koosseisu
ja kvaliteedi parandamise ning nende tootlikkuse tõstmise;

4) metsade hoidmise, nende kaitsmise tulekahjude, kah-
jurite ja haiguste eest;

5) riikliku metsafondi maa ja muu metsaga kaetud maa
ratsionaalse kasutamise;

6) metsamajandusliku tootmise efektiivsuse tõstmise
ühtse tehnikapoliitika ning teaduse ja tehnika saavutuste
alusel.

Samas nõuab seadus, et metsa peab hooldama ning kaits-
ma kahjurite ja haiguste eest võtete ja meetoditega, mis ei
tekita kahju inimesele ega keskkonnale (MetsaK § 16).

Nõutud on ka metsamajanduslike abinõude kavandamine ma-
jandusliku ja sotsiaalse arengu plaanides pikaajalises pers-
pektiivis.

Seadus annab ka metsi majandavad organisatsioonid (ettevõtted) ning nende õigused ja ka kohustused.

Riikliku tähtsusega metsi majandavad metsamajandusettevõtted, välja arvatud linnametsi, kinnistatud metsi ja looduskaitsealade metsi. Viimatinimetatud majandavad reeglina vastavalt linnade ja linnarajoonide täitevkomiteede metsamajandus- jt. organisatsioonid; ametkondade metsamajandusorganisatsioonid või looduskaitseala kui organisatsiooni vastav allüksus.

Metsi majandavad organisatsioonid:

- 1) korraldavad nende kasutuses olevate maade ja metsade sihipärase kasutamise;
- 2) tagavad nende valve;
- 3) määravad kindlaks pindalad, kus tuleb teha mitmesugust liiki metsakasutust;
- 4) võtavad tarvitusele abinõud metsade taastootmiseks ja hooldamiseks;
- 5) annavad maatükke metsakasutuseks ja sellega seotud vajadusteks;
- 6) eraldavad maatükke metsataimlate, istandike jms. organiseerimiseks;
- 7) kontrollivad metsafondimaa sihipärast kasutamist jms.

Omaette metsade põhiliigina vaatleb kehtiv metsaseadusandlus kolhoosimetsi koos sellest tuleneva spetsiifilise õigusliku režiimiga.

Kolhoosimetsade mõiste on antud seaduses (MetsaK § 24 lg. 1). Seal öeldakse, et metsad 1) mis asuvad kolhoosidele tähtajata kasutamiseks antud maal ja 2) mis on ettenähtud korras registreeritud maa-arvestusdokumentides, tunnistatakse kolhoosimetsadeks. Arusaadavalt laienevad metsade majandamise üldnõuded ka kolhoosimetsadele.

Kolhoosimetsade õiguslikku režiimi edasiarendavaks seadusest madalama õigusjõuga põhiaktiks on NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt 4. märtsil 1968. a. kinnitatud "Kolhoosimetsade põhimäärus" (koos täienduste ja muudatustega - ENSV ÜV 1968, 22, 154; 1979, 3, 50; vt. ka 14).

Rääkides metsafondi õigusliku režiimi üldisloomustusest tuleb ka meeles pidada, et lisaks eelnimetatud seaduse

sätetele reguleerib metsa majandamist täiendavalt veel rida üleliidulisi ja vabariiklikke ametkondadevahelisi ja ametkondlikke akte.

Nii on NSV Liidu Põllumajanduse Ministeerium ja NSV Liidu Riiklik Metsamajanduse Komitee kinnitanud 18. jaanuaril 1983. a. juhise NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi süsteemi sovhoosidele ja teistele riiklikele ettevõtetele kinnistatud metsade majandamiseks. "Kolhoosimetsade majandamise eeskirjad" on kinnitatud NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi ja NSV Liidu Riikliku Metsamajanduse Komitee poolt 19. märtsil 1969. a. (muudatused-täiendused näit. 20. veebr. 1982. a. vt. 40, lk. 489-499; ENSV ATK TTJV, Tln. 1983).

Kolhoosimetsade majandamist juhivad riiklikult Eesti NSV Riikliku Agrotööstuskomitee (ATK) selleks volitatud organid. Samal ajal abistavad riiklikud metsamajanduse organid kolhoose metsamajanduse planeerimisel ja korraldamisel, vajaduse korral aga organiseerivad neile alluvate ettevõtete poolt metsamajanduse-, metsakultuuri ja metsakaitsetööde tegemist kolhooside või kolhoosimetsi majandavate organisatsioonidega sõlmitud lepingute alusel.

Kolhooside(majandite)vahelise metsamajandi näidis põhimäärus on tavaliselt kinnitatud liiduvabariigi ministrite nõukogu poolt.

II. ÜHTSE RIIKLIKU METSAFONDI HALDAMINE

1. Metsafondi haldamise mõiste, üldiseloostus ja organid

Metsade haldamine on metsade teadusliku ja heaperemeheliku majandamise ning ratsionaalse kasutamise üks aluseid ning keskseid komponente. Metsafondi haldamise all me käsitleme pädevate riigiorganite mitmesuguseid osategevusi NSV Liidu riiklikku metsafondi kuuluvate metsade heaperemeheliku majandamise, taastootmise, kasutamise, valve, kasutamise ja kaitse riiklikul juhtimisel. Eriline osatähtsus on haldusel metsade riikliku omanduse ja sotsialistliku

plaanimajanduse tingimustes. Seetõttu on ka mõisteta-
vusandja suur tähelepanu metsade haldamise õiguslikule regu-
leerimisele.

Metsafondi haldamise õiguslikud alused antakse seaduse
tasemel

1) Eesti NSV metsakoodeksi 2. ja 3. peatükis (§-d 8-15),
kus reguleeritakse metsade kasutamise, taastootmise, valve
ja kaitse riiklikku juhtimist ning metsade seisundi kasuta-
mise ja kaitse riiklikku kontrolli;

2) MetsaK III osas, kus reguleeritakse metsade taastoot-
mist ja tootlikkuse tõstmist;

3) MetsaK IV osas (metsade valve ja kaitse funktsiooni-
na);

4) MetsaK V osas (metsade riikliku arvestuse, metsaka-
tastri pidamise ja metsakorralduse funktsioonina);

5) MetsaK VI osas, kus sätestatakse vastutust metsasea-
dusandluse rikkumise eest ja MetsaK 25. peatükis, mis regu-
leerib metsakasutusvaidluste lahendamist.

Peale seaduste (eelkõige MetsaK) sätestavad metsafondi
haldamist rida seadusest madalamaid akte. Näiteks on NSV
Liidu ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu võtnud vastu määrusi
metsafondi halduse organite ülesannete ja õigusliku seisundi
jmt. fikseerimiseks. Nii kinnitati NSV Liidu Ministrite Nõu-
kogu 23. septembri 1969. a. määrusega NSV Liidu Metsamajandu-
se Riikliku Komitee põhimäärus (41, lk. 357-359). Eesti NSV
Ministrite Nõukogu kinnitas 6. aprillil 1970. a. Eesti NSV
Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi põhimääruse (7,
akt 2.1). Samuti on vastu võetud rida erimäärusi üksikute
metsafondi haldamise funktsioonide sätestamiseks. Näiteks
võttis NSV Liidu Ministrite Nõukogu 3. juunil 1982. a. vastu
"Metsade seisundi kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse
riikliku kontrolli määrustiku" (14, lk. 153-161). Üksikasja-
likumalt täpsustavad üksikute tähtsamate metsafondi haldami-
se funktsioonide täitmist ametkondadevahelised ja ametkond-
likud aktid. Näiteks reguleeritakse NSV Liidu Metsamajandu-
se Riikliku Komitee juhendiga NSV Liidu metsades metsarikku-
jate vastutuselevõtmist (vt. 14, lk. 162 jj.).

Metsafondi haldamise üldiseloostamisel tuleb silmas pidada, et vaatamata meie maa metsafondi tohutule suurusele ja diametraalsele metsasuse erinevusele maa eri paikkondades ja eri liiduvabariikides, on metsafondi haldamise alused ühtsed. Ühtne üleriigiline on metsafondi struktuur (haldamise objekt), põhimõtteliselt ühtne on haldusorganite (haldamise subjekti) struktuur ja põhimõtteliselt on ühtsed ka tähtsamad haldusalased osategevused - haldamise funktsioonid ning nende realiseerimise normid. Kõrvuti sellega arvestatakse vajalikul määral ka metsafondi kohalikke erisusi.

Üleliidulise ja vabariikliku halduse osa ja piiritlemine metsafondi haldamisel tuleneb vahetult sättest, mis piiritlevad NSV Liidu ja Eesti NSV pädevuse metsasuhetes (vt. MetsaK § 6). Metsafondi haldamise organite pädevus üleliiduliste ja liiduvabariigi organite vahel on jaotatud põhimõtteliselt analoogiliselt maa-, maapõue- ja veefondi haldamisega. Üleliidulisse pädevusse kuulub:

- 1) metsafondi käsutamine ulatuses, mis on vajalik NSV Liidu volituste realiseerimiseks vastavalt põhiseadusele;
- 2) metsa kasutamise, taastootmise, tootlikkuse tõstmise, valve ja kaitse põhisätete kehtestamine;
- 3) NSV Liidu metsaraiefondi suuruse, selle jaotamise ja kasvava metsa väljaandmise korra kehtestamine;
- 4) metsamajanduse ja metsakasutuse põhisuundade ja perspektiivplaanide kindlaksmääramine;
- 5) metsade gruppidesse ja kaitsekategooriatesse jaotamise korra kehtestamine;
- 6) ühtse üldriikliku metsaarvestuse ja metsakorralduse süsteemi ning metsakatastri pidamise korra kehtestamine;
- 7) riikliku kontrolli korra kehtestamine metsasuhetes.

NSV Liidu riigiorganite pädevus metsasuhetes on seaduses antud mitteammendavalt (alates 1980. aastast).

Eesti NSV pädevus metsasuhetes on toodud Eesti NSV metsakoodeksi §-s 7. Millised üleliidulised ja vabariigi organid kannavad siin metsafondi haldamise funktsioone?

Ka metsafondi haldusorganid võib liigitada 4 gruppi:

- 1) üldkompetentsi organid;
- 2) erikompetentsi organid (spetsiaalselt selleks volitatud organid);
- 3) ametkondliku halduse organid;
- 4) ühiskondliku halduse organid.

Seadus (MetsaK § 8) eristab selgelt metsafondi halduse üld- ja erikompetentsi organeid.

Metsafondi üldkompetentsi haldusorganid (vt. MetsaK § 8 lg. 1 esimene pool) on:

- 1) NSV Liidu Ministrite Nõukogu;
- 2) Eesti NSV Ministrite Nõukogu;
- 3) kohalike rahvasaadikute nõukogude täitevkomiteed.

Üldkompetentsi organid juhivad metsamajandust kõrvuti teiste rahvamajanduse ja sotsiaalse elu sfääride riikliku juhtimisega oma haldusüksuste piires.

Metsafondi haldamise eriorganid (spetsiaalselt selleks volitatud organid) on ellu kutsutud metsade majandamise, taastootmise, kasutamise ja kaitse riiklikuks juhtimiseks. Nende organite tegevuse iseloomulikuks jooneks on see, et nad on spetsiaalselt ellu kutsutud metsafondi või selle teatud osade haldamiseks ja nende tegevus on seotud ainult või põhiliselt metsafondi haldusfunktsioonide täitmisega.

Metsafondi erihaldusorganid on ära toodud Eesti NSV MetsaK § 8 lg. 2 ja nendeks on eelkõige:

- 1) Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeerium, mille põhimäärus on kinnitatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt 6. aprillil 1970. a. (ENSV ÜVT 1970, 18, 157; muudatuste-täiendustega 1. apr. 1974. a. - ÜVT 1974, 17, 143 ja 3. juun. 1982. a. - ÜVT 1982, 31, 487; 7, lk. 9-17) ja
- 2) NSV Liidu Metsamajanduse Riiklik Komitee, mille põhimäärus on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt 23. septembril 1969. a. (CП СССР 1969, 23, 134; 41, lk. 357 jj.).

Metsafondi halduse eriorganid haldavad metsi ametkondadevaheliselt, sõltumata sellest, millise ametkonna või organisatsiooni kasutusse on konkreetne mets antud.

Riiklike metsamajanduse erihaldusorganite eeskirjad, instruksioonid ja juhendid on seadusandlusega kehtestatud piires kohustuslikud kõigile ametkondadele, organisatsioonidele ja kodanikele, kes osalevad metsasuhetes (MetsaK § 21).

NSV Liidu Metsamajanduse Riiklikule Komiteele on pandud meie maa metsamajanduse riiklik juhtimine.

Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeerium allub oma tegevuses Eesti NSV Ministrite Nõukogule ja NSV Liidu Metsamajanduse Riiklikule Komiteele. Tema peaülesandeks on:

1) metsamajanduse igakülgne arendamine, metsade tootlikkuse suurendamine, puistute taastamine ja kasvatamine;

2) metsafondi arvestus, metsavarude jooksvate ja perspektiivsete bilansside koostamine;

3) metsavalve tagamine metsatulekahjude jm. metsarikkumiste ärahoidmiseks;

4) metsade kaitse tagamine metsakahjurite ja -haiguste vastu;

5) metsade õige majandamise tagamine ja kontroll metsade seisukorra, kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse üle;

6) jahimajanduse ja siseveekogude kalamajanduse juhtimine (incl. kontroll);

7) majanduslikku või teaduslikku huvi pakkuvate taimede ja loomade kaitse ja taastamise korraldamine; riikliku kaitse alla võetud loodusobjektide kaitseréžiimist kinnipidamise kontroll;

8) kontroll looduskaitse seadusandlusest, loodusvarade ja metsarikkuste kasutamise korrast kinnipidamise üle (pädevuse piires), aga ka

9) metsamajanduse ja looduskaitse teadusliku uurimistöö arendamine ja teaduslik-tehniliste probleemide läbitöötamine.

Põhimäärus täpsustab ka ministeeriumi poolt täidetavaid juhtimisfunktsioone (p. 5) ja fikseerib nende täitmiseks vajalikud õigused (p. 6).

Eesti NSV Ministrite Nõukogu 24. juuli 1969. a. määruse alusel organiseeris Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeerium Eesti Metsamajanduse ja Looduskaitse Teadusliku Uurimise Instituudi (ENSV T 1969, 32, 332).

Teistes liiduvabariikides on riiklikel metsamajanduse organitel erinevaid nimetusi. Näiteks Vene NFSV-s, Ukrainas ja Valgevenes (kokku üheksas liiduvabariigis) on loodud metsamajanduse ministeeriumid. Ülejäänud liiduvabariikides on loodud metsamajanduse komiteed, metsamajanduse ja metsatööstuse ministeeriumid jne. Seega on liiduvabariigid valinud endale optimaalse vabariikliku metsafondi erihaldusorganite struktuuri ja sellele vastava nimetuse.

Metsafondi halduse kesketeks kohalikeks organiteks on metsamajandid, aga ka metsatööstuskeskused vm. organisatsioonid, kellele kinnitatakse teatud osa riiklikku metsafondi ja metsafondi maad, pannes neile ühtlasi metsade majandamise ja metsakasutamise korraldamise kohustused. Metsamajandid kujutavad endast metsamajanduse süsteemi majandusliku juhtimise administratiiv-majanduslikke üksusi. Metsamajandid jagunevad tavaliselt metskondadeks, viimased omakorda jaoskondadeks ja vahtkondadeks.

Metsamajandid täidavad metsahaldusprotsessis mitmesuguseid metsafondi haldamise funktsioone, eriti aga

- 1) peavad metsafondi arvestust;
- 2) korraldavad metsade kasutamist, s.t. määravad kindlaks metsakasutuse kohad, annavad välja metsakasutusõiguse dokumente;
- 3) kontrollivad metsakasutuseeskirjade järgimist jne.

Kõrvuti öelduga on metsamajandid ka metsamajanduslikud ettevõtted. Nad hooldavad metsi, viivad ellu metsade taastootmise ja metsaviljakuse suurendamise abinõusid, rakendavad vajalikke meetmeid metsade kaitseks kahjulike putukate ja haiguste vastu.

Kolhoosimetsade majandamine ja korraldamine on pandud kolhooside endi ja majanditevaheliste metsamajandite peale. Kolhoosimetsade majandamise juhtimine on pandud NSV Liidu Riikliku Agrotööstuskomitee süsteemi metsamajanduse organitele (Eesti NSV-s Eesti NSV Riikliku Agrotööstuskomitee metsamajanduse osakonnale).

Eesti NSV-s on 22 metsamajandit. Tartu metsamajand jaguneb näiteks Alatskivi, Halliku, Kaiavere, Kärkna, Laeva, Murru, Raadi, Saare, Tähtvere ja Vara metskonnaks.

Eraldi sätestab seadusandja ühiskondlike organisatsioonide, töökollektiivide ja kodanike osavõttu metsade ratsionaalsest kasutamisest, taastootmisest, valvest ning kaitsest. Täpsustatakse ametiühingu, noorsoo-organisatsioonide, looduskaitseelseltsi, teaduslike ühingute jt. ühiskondlike organisatsioonide, aga ka töökollektiivide osa metsafondi haldamisel. Eraldi sätestatakse ühiskondlike inspeksioonide ja koolimetskondade ülesandeid metsade majandamise, kasutamise ja kaitse korraldamisel (vt. MetsaK III ptk., §-d 12-15).

2. Metsafondi haldamise funktsioonid

Õppides tundma metsafondi haldusorganite süsteemi, omandasime metsafondi haldamise välise, nähtumusliku (struktuuralse) külje. Samas heitsime põgusa pilgu mõne tähtsama metsafondi halduse organi põhiülesannetele. Milline on aga terveks metsafondi haldamise sisu, tähtsamad metsafondiga tegelevate riigilorganite tegevuse põhisuunad (osategevused), seega metsafondi halduse kogu funktsionaalne külg?

Andes üldiseloomustuse metsafondi haldamise funktsioonidele, tuleb meenutada, et metsafondi haldamise põhifunktsioonid on paljus analoogilised loodusressursside haldamise funktsioonidega. Nendega oleme tuttavad loodusressursside õiguse üldosast. See on ka igati mõistetav, sest moodustab ju metsafond NSV Liidu ühtse riikliku loodusressurssidefondi ühe lahutamatu põhiosa.

Samas võib täheldada, et metsaseadusandluses, sealhulgas ka "Eesti NSV metsakoodeksis" (paljus tulenevalt NSV Liidu ja liiduvabariikide metsaseadusandluse alustest) on metsafondi haldamise alased osategevused antud küllalt tagasihoidlikult süstematiseerituna. Seda eriti õigus- ja juhtimisteaduslikust aspektist lähtudes. Tunda annab materjali esituse metsandusliku ja metsamajandusliku ametkondliku aspekti domineerimine, vähesevõitu on olnud juristide ja juhtimisteadlaste kaasamine sellekohase seadusandluse väljatöötamisel. Tulevikus on vajalik sellekohase normistiku komplekssem täiustamine, sealhulgas arvestades ka teiste loodusressursside seadusandluse aluste ja eri liiduvabariikide maa-, maapõue-, metsa-, veekoodeksite jm seadusandluse positiivseid kogemusi.

Kuidas siis annab metsafondi haldamise funktsioonid kehtiv seadusandlus? Esimese tervikliku ülevaate metsafondi halduse funktsioonidest de lege lata saame, tutvudes "Eesti NSV metsakoodeksi" rea osade ja peatükkide pealkirjadega.

Vaadeldes vabariigi metsakoodeksi osade ja peatükkide pealkirju (seega kogu metsaseadusandluse struktuuri), võib kehtiva seadusandluse alusel välja tuua järgmise metsafondi halduse funktsioonide kompleksi;

- 1) metsade riiklik arvestus;
- 2) riikliku metsakatastri pidamine;
- 3) riikliku metsakorralduse organiseerimine (MetsaK V osa, §-d 130-135);
- 4) metsade majandamise riiklik juhtimine (MetsaK 4. ja 7. ptk.);
- 5) metsade kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse riiklik juhtimine (MetsaK 2. ptk.):
  - a) metsakasutuse riiklik juhtimine (MetsaK II osa), metsafondi käsutamine;
  - b) metsakasutusvaidluste lahendamine (MetsaK §-d 112 ja 113);
  - c) metsade taastootmise ja tootlikkuse tõstmise riiklik juhtimine (MetsaK VI osa; §-d 114-119);
  - d) metsade valve ja kaitse riiklik juhtimine (MetsaK IV osa, §-d 120-127);
- 6) riiklik kontroll metsade seisundi, kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse üle (§-d 10 ja 11);
- 7) vastutuse kohaldamine metsaseadusandluse rikkumise kordadel (MetsaK VI osa, §-d 136-143).

Seega ka metsafondi haldamisel tegelevad metsafondi haldamise organid kõigi tähtsamate sotsiaal-majandusliku juhtimise funktsioonidega: metsafondi alase

- 1) informatsiooni kogumise, töötlemise, edastamisega (arvestuse ja aruandlusega);
- 2) otsustamise ja planeerimisega;
- 3) täitev-korraldava juhtimisega, s.o. organiseerimisega;
- 4) tagasisidega, s.o. kontrolli ja vastutuse kohaldamisega lubamatute hälvete korral metsaalasest sotsiaal-majanduslikust programmist.

Nüüd natuke lähemalt tähtsamatest metsafondi haldamise funktsioonidest.

A. Metsade arvestus. Arvestus on iga sotsiaal-majandusliku sfääri juhtimise lahutamatu osa. Metsakoodeks vaatab metsade arvestust lahutamatus seoses riikliku metsakatastri pidamisega. Metsakataster on põhimõtteliselt analoogiline teiste loodusressursside (näit. maa-, vee-, maavara leiukohtade riiklike katastritega (vt. ENSV maakoodeks VIII osa §-d 199-201 ja selle kommentaarid - 5). Metsade arvestuse ning katastriandmeid on vaja:

- 1) teaduslikuks metsade majandamiseks;
- 2) ratsionaalseks metsakasutuste korraldamiseks;
- 3) metsade taastootmiseks;
- 4) kaitse korraldamiseks;
- 5) metsamajanduse arengu planeerimiseks;
- 6) metsaraie planeerimiseks jne.

Metsade riiklikku arvestust ja riiklikku metsakatastrit peetakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt kehtestatud korras. Eesti NSV Ministrite Nõukogu võttis 9. veebruaril 1982. a. vastu määruse "Metsade arvestamisest, metsakatastri pidamise ning riikliku metsafondi maade seisundi ja kasutamise harukondliku arvestuse kohta" (ENSV ÜVT 1982, 17, 257), mis arendas edasi metsade arvestuse ning katastri õiguslikke aluseid. Metsaõiguses tuleb ka arvestada, et omaette reguleerimise objektiks on loodusressursside õiguses kujunemas loomariik. Samal ajal on see oma alustelt seotud metsade ja metsafondi maa kasutamise ja haldamisega. Seetõttu tuleb ka siinkohal arvestada, et Eesti NSV Ministrite Nõukogu võttis 22. mail 1984. a. vastu määruse "Loomade ja nende kasutamise riikliku arvestuse ning loomariigi riikliku katastri pidamise korra kohta" (ENSV ÜVT 1984, 26, 328). Metsakatastriga seotud sisuline ja õiguslik töö seisab põhiliselt veel ees.

Eristada tuleb ühelt poolt metsa ja metsafondi maa arvestust. Teiselt poolt on vaja eristada üldriiklikku, administratiiv-territoriaalset, kompleksset, ametkondadevahelist metsa ja metsafondimaa arvestust ning vastavat ametkondlikku arvestust.

Vastavalt kehtivale korrale on kõigi metsade üldriiklik arvestus pandud NSV Liidu Metsamajanduse Riiklikule Komiteele, kes peab seda oma kohaorganite kaudu.

B. Asendamatu osa metsafondi haldamises on ka planeerimisel. Metsade majandamise, taastootmise, kasutamise ja kaitse planeerimise aluseks on metsade arvestuse ja metsakorralduse andmed (vt. MetsaK § 133 ja 26).

Metsade majandamise ning kasutamise alased ülesanded ning meetmed nähakse ette perspektiivsetes ja jooksvates majandusliku ja sotsiaalse arengu plaanides. Neis määratakse kindlaks arvestuslank peakasutusraie jaoks pikemaks ajaks ja igaks aastaks igale metsamajandusorganisatsioonile, eraldi metsagruppide ja majandite järgi vabariigi ulatuses. Arvestuslangi kinnitamise korra kehtestab NSV Liidu Ministrite Nõukogu (MetsaK § 134). Samuti nähakse riiklikes plaanides ette metsatööstustööde ja metsakasvatuse maht, ülesanded metsade saaglikuse suurendamiseks, et saada igalt metsamaa hektarilt rohkem kaubatoodangut, ülesanded metsakorralduse alal jne.

NSV Liidu Metsamajanduse Riiklik Komitee on kooskõlas talle põhimäärusega pandud ülesannetega põhiliste metsamajanduslike tööde planeerija. Koostöös asjast huvitatud ametkondadega ja liiduvabariikide ministrite nõukogudega töötab ta välja metsamajanduse arendamise generaalplaanid(-skeemid). Rida planeerimisküsimusi lahendatakse ka siin NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee osavõtul.

Oluline osa metsafondiga seotud meetmete planeerimisel meie maa intensiivarengu tingimustes on EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu 14. veebruari 1979. a. määrusel "Looduskaitse tõhustamise ja loodusvarade parema kasutamise lisaabinõude kohta" ning NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 12. juuli 1979. a. määruse "Planeerimise parandamisest ja majandusmehhanismi mõju tugevdamisest tootmise efektiivsuse ja töö kvaliteedi tõstmisel" jt. direktiivsuuniste realiseerimisel (vt. ka 35).

C. Metsakorralduse mõiste on antud seaduses. Metsakorraldus kujutab endast metsade ratsionaalse kasutamise, nende tootlikkuse tõstmise, taastootmise, valve ja kaitse, aga ka metsamajandamise kultuuri tõstmise riiklike abinõude süsteemi.

Samas (§ 132 lg. 2) antakse ka põhilised metsakorraldusala sed toimingud, s.o. metsakorraldusprotsessi mõiste ja sisu, mitteammendava metsakorralduslike tegevuste (õigem analoogiliselt Eesti NSV maakoodeksi §-ga 203 - toimingute) loetelu.

Metsakorraldus hõlmab näiteks:

1) metsamajandusorganisatsioonide optimaalsete piiride määramise toimingud; metsamajandusliku ja metsa all olevate alade majandisisesese kasutamise kavade koostamise;

2) metsavarude, metsa liigilise ja vanuselise koosseisu selgitamise peakasutusraie arvestuslangi, raie viiside, aga ka muu metsakasutuse ulatuse ning viiside määramiseks;

3) hooldus-, sanitaar- jm. raiet, aga ka kuivendust jm. metsamajandustöid vajavate metsaosade väljaselgitamise;

4) metsa uuendamise ja metsastamise alade täpsustamise, aga ka metsade taastamise mooduste määramise;

5) metsa kaitse kategooria määramise, aga ka metsa ühest grupist teise üleviimise põhjendamise;

6) topograafiliste, geodeetiliste, metsabioloogiliste jt. uuringute tegemise.

Metsakorralduse materjalide alusel koostatakse metsi majandavate organite jaoks metsakorralduse projektid, mis on aluseks:

1) metsa majandamisele,

2) metsakasutusele,

3) lähteandmeteks perspektiivsele ja jooksvale planeerimisele (MetsaK § 133).

Metsakorraldust viivad kõigis metsades läbi metsakorraldusettevõtted NSV Liidule ühtse süsteemi järgi. Selliseks ettevõtteks on üleliiduline koondis "Lessoprojekt" (Metsaprojekt).

D. Metsafondi käsutamise lähtealused saame loodusressursside omandiõigussuhte sisu, aga ka loodusressursside haldamise, eriti aga loodusressursside käsutamise mõistest. Ka metsade puhul seisneb metsafondi käsutamine kui metsafondi haldamise funktsioon eelkõige haldusorganite mitmesugustes otsustavates ja täitev-korraldavates toimingutes. See kujutab endast kindlat toimingute kompleksi (protsessi), mille käigus määratakse konkreetse metsafondi osa õiguslik saatus.

Põhilisteks metsakäsitustoiminguteks on;

1) metsade kinnistamine metsamajanditele ja kolhoosidele. Metsade kinnistamine leiab aset siis, kui kolhoosile antakse tähtajatusse kasutusse metsaga kaetud maad. Metsade kinnistamine ministeeriumidele, ametkondadele jt. ettevõtetele toimub tavaliselt NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt;

2) metsade ümberjaotamine. Näiteks ühelt metsamajandilt teisele, kolhoosimetsade üleandmine nende nõusolekul riiklike metsamajandusorganite alluvusse, kinnistatud metsade äravõtmine jne.;

3) metsatoorainebaaside kinnistamine või äravõtmine.

Metsafondi käsutamise käigus tekivad, muutuvad või lõpevad ka metsakasutusõiguslikud suhted. Näiteks selleks, et tekiks puidu varumise õigus (metsaraie õigus), on vaja:

- 1) metsaraiefondi jaotust,
- 2) metsaraie pileti väljaandmist,
- 3) metsaraiefondi üleandmist looduses.

Metsamajandid ei või reeglina seni välja anda raiepiletit (orderit), kuni pole jaotatud metsaraie fond. Seega kujutab endast metsade käsutamine teinekord mitmesuguste organite koostöös ja järjestikuseid õiguslikult seotud toiminguid.

F. Ka metsa taastootmise korraldamine, metsakasvatuse ja metsa tootlikkuse tõstmine on pandud NSV Liidu Metsamajanduse Riiklikule Komiteele ja tema organitele. Põhiliselt teevad neid töid metsamajandid. Metsataastustööd teevad peale raie ka metsavarujad (metsa- ja puidutööstuse ettevõtted jne.).

G. Riiklik kontroll metsasuhetes tähendab metsade seisundi, kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse riiklikku kontrolli. Selle ülesanded on antud Eesti NSV metsakoodeksi §-s 10, organid aga §-s 11.

Riikliku kontrolli ülesandeks on tagada, et kõik ministeeriumid jt. keskasutused ning kodanikud järgiksid metssa majandamise, taastootmise, arvestuse, valve ja kaitse, aga ka metsakasutuse jm. eeskirju ning norme. Seega on kontrolli eesmärgiks ka metsasuhetes tagada metsaseadusandluse täitmine ehk õiguskord ja seaduslikkus.

Kuna ka metsasuhetes on riiklik kontroll keskne, riiklikult-õiguslikult teisi metsafondi haldusfunktsioone ühendav integratiivne osategevus, millel metsafondi riikliku juhtimise efektiivsuse hindamises on eriline koht, siis sellest funktsioonist natuke pikemalt.

Ka metsasuhetes on riikliku kontrolli organiteks kõigepealt rahvasaadikute nõukogud, nende täitev-korraldavad organid. Erilised ülesanded seaduslikkuse tagamisel metsasuhetes on riiklike metsamajanduse organitel ja muudel selleks spetsiaalselt volitatud riigiorganitel.

Nimetatud kontrolliorganite ülesanded ja tegevusvaldkonnad, aga real juhtudel ka kontrolli vormid on antud nimetatud organite tegevust reguleerivates põhiaktides. (Vt. näiteks MetsaK § 9 juurde seadused kohalike nõukogude kohta, täitev-korraldavate organite tegevust reguleerivad aktid, põhimäärused, juhendid jne.)

Spetsiaalselt sätestab kontrollifunktsiooni metsasuhetes ka mitmekesine seadusest madalam normistik.

Kesksetena nimetame neist:

1) NSV Liidu Ministrite Nõukogu 22. märtsi 1950. a. määrusega kinnitatud "NSV Liidu riikliku metsakaitse määrustikku" (vt. 41, lk. 361-370);

2) NSV Liidu Ministrite Nõukogu 3. juuni 1982. a. määrusega kinnitatud "Metsade seisundi, kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse riikliku kontrolli määrustikku" (NB! 14, lk. 153-161).

Peale eelnimetatute reguleerib vaadeldavat haldusfunktsiooni rida ametkondadevahelisi ja ametkondlikke akte. Nime-

tame näiteks NSV Liidu Metsamajanduse Riikliku Komitee 26. märtsil 1969. a. kinnitatud "NSV Liidu metsades metsarikkujate vastutusele võtmise juhendis" (vt. 14, lk. 162-174). Rida eriakte on kontrolli käigus kindlakstehtud seadusrikkumistes süüdi olevate vastutuselevõtmise korra täpsustamiseks. Näiteks NSV Liidu Metsamajanduse Riikliku Komitee poolt on 25. augustil 1971. a. kinnitatud "NSV Liidu metsades tuleohutuse eeskirjade rikkumise eest trahvide määramise juhend" (14, lk. 174 jj.). 26. märtsil 1969. a. "Metsamajandusele metsatulekahjudega ning kemikaalide, heitvete ja tööstusjäätmetega tekitatud kahjude arvutamise juhend" (14, lk. 179-182) jne.

Keskseks spetsiaalseks kontrollorganiks metsasuhetes on NSV Liidu Metsamajanduse Riikliku Komitee süsteemis tegutsev Riiklik Metsainspeksioon. Siia kuuluvad näiteks NSV Liidu metsade seisundi, kasutamise, taastamise, valve ja kaitse kontrolli riiklik peainspektor, vastav vabariigi riiklik peainspektor ning teised riiklikud inspektorid ja vaneminspektorid (vt. lähemalt 14, lk. 154 jj.).

Metsade kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse küsimustega tegelevate riiklike metsamajandusorganite struktuuriüksuste juhtivad insenerid, vaneminsenerid, vaneminspektorid, inspektorid jt. spetsialistid on ametikoha järgi ühtlasi ka metsainspeksiooni riiklikuks inspektoriks.

Riikliku metsamajandusettevõtte (-koondise) direktor on ametikoha järgi ühtlasi selle organisatsiooni tegutsemispiirkonnas vastavaks riiklikuks vaneminspektoriks, peametsaülem ning riikliku metsamajandusettevõtte (-koondise) direktori asetäitja, kes tegeleb metsade kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse küsimustega, on ametikoha järgi ühtlasi vastava piirkonna metsainspeksiooni vaneminspektori asetäitja.

Metsaülem (metskonna-metsapunkti juhataja jne.) ja abimetsaülem on ametikoha järgi ühtlasi metskonna (metsapunkti) asukohas metsainspeksiooni riiklik inspektor.

Metsainspeksiooni hierarhia aluse moodustavad metsameistrid, metsnikud ja metsavahid, kes on oma ametikoha järgi ühtlasi jaoskonna ja vahtkonna asupaigas metsakontrolli riiklikeks inspektoriteks.

Kontrolli määrustik täpsustab küllalt üksikasjalikult kontrolli objekti, detailiseerib kontrolli funktsioone (vt. p. 14, ap. a-p - 14, lk. 156-158), annab kontrollijate õigused (p. 16-17). Oluline on silmas pidada, et metsainspeksiooni töötajad kontrollivad ka riikliku metsafondi maa sihtotstarbelist kasutamist ning kaitset.

Ühiskondliku halduse liinis abistavad riiklikke inspektoreid ühiskondlikud metsainspeksioonid.

H. Omaette metsafondi haldamise funktsiooni moodustab ka metsakasutusvaidluste lahendamine (MetsaK 25. ptk.). Ka siin on keskne roll metsafondi erihaldusorganeil (vt. MetsaK § 112). Metsasuhetega seotud varalisi vaidlusi vaadatakse läbi varaliste vaidluste lahendamise üldises korras, s.o. arbitraaži ja kohtute poolt (MetsaK § 113). Nende lahendamiseks annab NSV Liidu Ülemkohus ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž juhistavaid määrusi ja juhendeid. Näiteks on kohtutes metsarikkumise asjade läbi vaatamisel asjalik juhinduda NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 30. juuni 1969. a. määrusest nr. 6 "Kohtupraktikast metsarikkumise asjades" (vt. 14, lk. 186-189), selle 7. juuli 1983. a. redaktsioonis (vt. 24). Samuti on vaja arvestada kohtutel NSV Liidu Ülemkohtu 7. juuli 1983. a. määruse nr. 4 "Looduskaitse seadusandluse kohaldamise kohtupraktikast" juhisteid (vt. 23). NSV Liidu Riiklik Arbitraaž võttis 30. jaanuaril 1976. a. vastu instruktiivkirja "Mõningatest praktilistest küsimustest seoses looduskaitse seadusandluse rikkumise vaidluste lahendamisega" jne. (vt. 63-65). Meie maa intensiivareng ja sellest tulenevad aktuaalsed sotsiaal-majanduslikud ülesanded nõuavad kõigi metsafondi halduse organite senisest paremat tööd. Keskkonnahalduse organite 1986. a. alustatud reorganiseerimine on oluliseks etapiks ka metsafondi halduse viimisel kaasaja nõuete tasemele.

III. METSAKASUTUSÕIGUS

1. Metsakasutusõiguse mõiste, liigid. üldiseloomustus

Metsakasutuse mõiste on küllalt keerukas. Siin ei ole kaugeltki lihtne eristada, millal ja kui palju ühel või teisel loetletud juhul on tegemist metsa kui istandike või metsafondi maade (metsata või metsaga kaetud maa) kasutamise. Sisuliselt võib metsakasutuse üldmõistesse hõlmata igasuguse tegevuse metsafondi maa piires, sõltumata sellest, kas on tegemist metsa või metsata metsafondi maa (metsamaa või mittemetsamaa) kasutamise.

Mida siis kujutab endast metsa kasutamise õigus? Mitte igasugune tegevus metsas ei ole metsakasutus, rääkimata siis vastavast õigusest.

Kehtiv metsaseadusandlus luba teha metsas jm. metsafondi maal metsamajandusega mitteseotud ehitustöid, kaevandada maavarasid, paigaldada kommunikatsioone (kaablit, torujuhtmeid jne.). Kehtiv seadusandlus ei vaatle töid, kus metsafondi maad kasutatakse teatud vajalike tööde operatsioonilise-territoriaalse baasina, metsakasutusena. Metsakasutus on metsast kui erilisest loodusobjektist ainelistest ja muude hüvede tarbimine. Samal ajal vaatleb seadusandja metsakasutuse liigina heina niitmist ja loomade karjatamist metsafondi maal (MetsaK § 46 p. 4; § 77). Sisuliselt on siin tegemist metsafondi maa põllu- ja karjamajandusliku kasutamise. Vastavalt MaaK §-dele 42 ja 182 on siin tegemist teisese maakasutusega. Metsa kõrvalkasutusena vaatlemiseks annab siin aluse see, et selline metsafondi maa ajutine põllumajanduslik kasutamine on rangelt allutatud metsamajanduse huvidele.

Seadusandja on erinevalt liigitanud metsakasutusõigusi. Kuni metsaseadusandluse kaasaegse kodifitseerimiseni eristati põhiliselt kolme metsakasutusõigust:

- 1) puidu varumist;
- 2) teisejärgulise metsamaterjali (kändude, koore, niine jmt.) varumist;

3) metsa kõrvalkasutust (heina niitmine ja loomade karjatamine metsafondi maal, pähklite, marjade, ravimtaimede jm korjamine).

Kehtiv seadusandlus (seega alates 1. juunist 1979. a.) toob metsakasutuse liikide koondloetelus (MetsaK § 46) esile järgmised metsakasutused:

- 1) puidu varumine;
- 2) vedelvaigu varumine;
- 3) teisejärgulise metsamaterjali (kändude, niine, puukoore, hao jms.) varumine;
- 4) metsa kõrvalkasutus a) heina niitmine, loomade karjatamine, b) tarude ja mesilate paigutamine, puumahla varumine, metsapuuvilja, pähklite, seente, marjade, ravimtaimede ja tehnilise tooraine varumine ja kogumine. MetsaK §-s 83 kehtestatud korras võivad olla ette nähtud ka muud metsa kõrvalkasutuse liigid;

- 5) metsa kasutamine teadusliku uurimise eesmärkidel;
- 6) metsa kasutamine kultuurilistel ja tervistavatel eesmärkidel;
- 7) metsa kasutamine jahimajanduse vajadusteks.

Metsakasutusõigust saab mõista kahetähenduslikult:

- 1) kui õigusinstituuti nõukogude metsaõiguses (s.o. objektiivse õiguse tähenduses);
- 2) kui konkreetse metsakasutusõiguse subjekti (organisatsiooni või isiku) õigusi ja kohustusi konkreetse metsafondi osa (kvartali, raielangi vmt.) kasutamisel (seda võiks nimetada ka metsa kasutamise õiguseks).

Niisiis - metsa kasutamise õigus on subjektiivne õigus - õiguslikult tagatud võimalus tarbida metsa kui inimelu ja keskkonna komponendina tähtsa loodusressursi ja loodusobjekti kasulikke omadusi.

Metsakasutusõiguse subjektideks on analoogiliselt teiste loodusressursside kasutusõiguse subjektidega:

- 1) riiklikud, kooperatiivsed ja ühiskondlikud ettevõtted, organisatsioonid ja asutused;
- 2) NSV Liidu kodanikud;
- 3) NSVL seadusandlusega ettenähtud juhtudel ka muud organisatsioonid ja isikud (MetsaK § 45).

Loodusressursside kasutamise õigusliku reguleerimise üheks lähteideeks on lubade süsteem, kui on tegemist majandusliku, tööstusliku vmt. olulisema kasutusega. Samal ajal kehtib kodanikele ühtemoodi lubatud vaba loodusobjektide kasutamine isiklikeks vajadusteks. Neist põhimõttest lähtub ka metsaseadusandlus.

Kodanikele ühtemoodi vaba metsakasutamissoigus rajaneb MetsaK §-l 90. Seal öeldakse, et kodanikel on õigus vabalt viibida metsades, korjata puuvilja, pähkleid, seeni, marju jms. Seejuures peavad nad täitma MetsaK §-s 91 fikseeritud kohustusi. Kõrvuti sellega võidakse kodanike viibimist metsades ja metsaandide korjamist piirata:

- 1) tuleohutuse,
- 2) metsaviljanduse,
- 3) metsaseemnemajanduse jmt. huvides,
- 4) erilise kasutuskorra kehtestamisega (näit. looduskaitsealade metsades MetsaK § 92).

Välja arvatud MetsaK §-s 90 nimetatud erand, kehtib metsakasutuses kõigil teistel juhtudel range lubade süsteem. MetsaK § 49 lg. 1 ütleb, et metsakasutust võimaldatakse üksnes eriloal metsaraiepileti (orderi) või metsapileti alusel.

Metsaraiepileti põhiline erinevus metsaraie orderist seisneb selles, et order kirjutatakse välja väikese koguse puidu varumiseks.

Metsaraiepilet (order) on ainsaks metsakasutusõiguse põhiliigi puidu varumise õigust (metsaraieõigust) tõendavaks dokumendiks.

Metsapilet on muid metsakasutusõigusi tõendavaks dokumendiks. Kuid ka pileet annab õiguse ainult piletis näidatud metsakasutusele. Iga metsakasutuse liigi kohta antakse välja eraldi pileet.

Metsaraiepilet (order) ja metsapilet annab õiguse kasutada ka maatükke, mis on tarvilikud metsakasutuseks (MetsaK § 49 lg. 1).

Metsakasutusõigust tõendavad dokumendid antakse välja metsa majendavate organisatsioonide poolt.

Metsamajandite poolt väljaantavad riikliku tähtsusega metsade kasutamise dokumendid rajanevad reeglina üldkompetentsi riigihaldusorganite otsustel, eelkõige vastavatel plaaniaktidel (majandusliku ja sotsiaalse arengu jt. plaanidel).

Metsakasutusõiguse andmine toimub teatud juhtudel ka ilma kõrgemalseisva organi ettekirjutuseta. Näiteks võib sellisena näha metsaraie dokumendi andmist kodanikule metsamajandi poolt viimasele eraldatud raiefondi piires. Kuid ka siin on siiski metsakasutusõiguse dokumendi väljaandmise ning vastava metsakasutusõiguse tekke aluseks pädeva riigiori administratiivakt.

Kõrvuti sellega tuleb metsakasutusõigussuhte iseloomustamisel arvestada, et metsakasutuse käigus tekib metsamajandusorganisatsiooni ja metsakasutaja vahel ka tsiviilõiguslike suhete elemente. Näiteks on real metsakasutussuhetel lepinguline iseloom. Nii võidakse anda lepingu alusel kasutada heinamaad, metsi ja metsafondi maad kultuurilis-tervistavatel, sportlikel vmt. eesmärkidel. Lepinguliste suhete tunnuseid on ka puidu varumise suhetel.

Metsamajandid ei korralda ainult teiste metsakasutusõiguse objektide metsakasutust, vaid nad võivad ka ise metsi kasutada. Kuid MetsaK § 50 püstitab nõude, et ka metsi majandavad organisatsioonid on metsakasutuse kordadel kohustatud vormistama metsakasutusõiguse üldistel alustel, s.o. metsaraiepileti (-orderi) või metsapileti alusel.

Metsakasutusõiguse sisu moodustavad metsakasutajate õigused ja kohustused. Metsakasutajate õigused ja kohustused on kehtiva seadusandluse järgi sätestatud MetsaK 17. ptk-is, kus § 88 annab metsakasutajate õigused ning § 89 metsakasutajate kohustused.

Metsakasutajatel on õigus ja kohustus teha ainult seda metsakasutust, mis on neile lubatud metsaraiepileti (-orderi) või metsapiletiga. Seega on ka metsakasutus rangelt eesmärgipärane.

Olenevalt metsakasutuse liigist on metsakasutajatel õigus kindlaksmääratud korras rajada teid ja laoplatse metsatoodangu tarvis, püstitades tootmis- ja majandusehitisi.

paigaldada seadmeid ja rakiseid puidu tükeldamiseks ja töötlemiseks, rajada veokite parklaid jms. (MetsaK § 88 lg. 3).

NSV Liidu ja liiduvabariikide seadusandlusega ettenähtud juhtudel võidakse metsakasutajate õigusi piirata riiklikes huvides, samuti teiste metsakasutajate huvides.

Rida selliseid juhuseid on ette nähtud juba NSV Liidu ja liiduvabariikide metsaseadusandluse alustes (vt. 5 § 31 lg. 1; § 35 lg. 3; § 38 lg. 3; § 39 lg. 2; § 50 lg. 6 ja 7) ja mis on kodifitseeritud ka Eesti NSV Metsakoodeksisse (§ 84 lg. 1; § 92; § 98 lg. 2; § 102; §-d 140-141).

Olenevalt metsakasutuse liigist on metsakasutajad kohustatud:

1) täielikumalt ja ratsionaalselt kasutama neile antud raielanke, vaigutamiseks eraldatud puistuid, metsaheinamaid ja teisi kõlvikuid;

2) mitte jätma vaegraiet (alustatud, kuid lõpetamata raielanke), samuti varutud puitu raiepaikadesse ja metsadesse pärast eeskirjadega määratavate puidu varumise ja väljaveo tähtaegade lõppemist;

3) tegema töid meetoditel, mis väldivad mullaerosiooni teket, välistavad või piiravad metsakasutuse negatiivset toimet metsade seisundile ja taastootmisele, samuti veekogude ja muude loodusobjektide seisundile;

4) täitma metsade tuleohutuse eeskirju, rakendama töökohtades tuletõrjeabinõusid, metsatulekahjude korral aga need kustutama;

5) vältima puidukadusid ja tarbepuidu ebasihhipärast kulutamist;

6) puhastama raielangid raiejäätmetest ja omal kulul viima metsakasutuse tagajärjel rikunud maatükid nende sihipäraseks kasutamiseks kõlblikku seisundisse;

7) täitma muid nõudeid, mis tulenevad NSV Liidu metsades kasvava metsa väljaandmise, metsaraie jm. eeskirjadest.

Metsakasutus on alati tähtajaline. Domineerib näiteks lühiajaline metsakasutus - tähtajaga üks aasta (pikendamise võimalusega) puidu varumiseks. Heinanitumise ja loomade karjatamise tähtajaks on hooaeg (vt. MetsaK § 76 lg. 5). Metsa-

marjade ja pähklite korjamine on piiratud teatud kuudega või tähtaegadega. Kuid öeldu ei välista ka pikemaajalist metsakasutust, näiteks metsa kasutamist kultuurilis-tervistavatel eesmärkidel, aga isegi heinaniitmiseks jne.

Teatud juhtudel seadusandja isegi soodustab pikemaajalist metsakasutust, eesmärgiga aidata sel teel kaasa metsade ja metsafondi maa mõistlikumale heaperemehelikumale kasutamisele. Näiteks kinnistatakse teatud juhtudel metsavarumisorganisatsioonidele majanduslikult põhjendatud tähtajaks kindla suurusega alal kasvava metsa varud (metsatoorainebaasid) ning pikaajaliseks kasutamiseks ette nähtud metsaraiefond. Nii kinnitati omal ajal Bratski metsatööstuskompleksile 90 aastaks toorainebaas pindadega 3,235 milj. ha, mille puidu varu on 380 milj. kuupmeetrit, iga-aastane raie hulk 4,2 milj. kuupmeetrit (29, lk. 18).

Metsakasutusõigust kaitstakse seadusega ja seda võib lõpetada ainult seaduses ettenähtud alustel. Metsakoodeks liigendab metsakasutusõiguse lõpetamise alused kahte gruppi:

- 1) ettevõtete, organisatsioonide ja asutuste metsakasutusõiguse lõpetamise alused (MetsaK § 93);
- 2) kodanike metsakasutusõiguse lõpetamise alused (MetsaK § 95).

Organisatsioonide metsakasutusõigus kuulub täielikult või osaliselt lõpetamisele:

- 1) metsakasutuse vajaduse möödumisel;
- 2) metsakasutuse tähtaja möödumisel;
- 3) ettevõtte, organisatsiooni või asutuse likvideerimisel.

Organisatsioonide metsakasutusõigus võidakse lõpetada ka juhul:

- 1) kui riikliku metsafondi maa või muu metsa all olev maa võetakse ära muuks riiklikuks või ühiskondlikuks vajaduseks või
- 2) kui metsa ei kasutata vastavalt eesmärkidele või nõuetele, mis on ette nähtud metsaraiepiletis (orderis) või metsapiletis.

Kodanike metsakasutusõigus võidakse lõpetada ka juhul, kui riikliku metsafondi maa või muu metsa all olev maa võetakse ära riiklikeks või ühiskondlikeks vajadusteks (MetsaK § 95).

NSV Liidu ja Eesti NSV seadusandlusega võidakse ette näha ka muid organisatsioonide ja kodanike metsakasutusõiguse lõpetamise aluseid.

Metsakasutusõiguse lõpetamise korda reguleerivad MetsaK §-d 94 ja 96. Metsakasutusõigus lõpetatakse tavaliselt metsakasutusõiguse dokumentide annulleerimisega need dokumendid välja andnud organi (ametiisiku) poolt.

Metsakasutusõiguse üldtingimused leiavad üksikasjalikumat käsitlust metsakasutuse üksikute alaliikide õigusliku reguleerimise käigus.

2. Puidu varumise (metsaraie) õigus

Metsakasutuse liikidest on seadusandja seadnud esikohale puidu varumise (MetsaK § 46 lg. 1 p. 1). See on ka arusaadav, sest metsade ajalooliselt ja majanduslikult silmatorkavam kasutus seisneb sealt metsamaterjali (puidu) saamises. Metsade peakasutus on sealt puidu saamine rahvamajanduse tarbeks täiskasvanud, raleküpselt metsast. See on oma moodi metsa saagi kogumine.

Puidu varumise õiguslikud alused on antud Eesti NSV MetsaK 11.-13. ptk-s (§-des 55-66).

Kes on siis metsaraieõiguse subjektiks, metsa (puidu) varujaks? Puidu põhiosa varuvad liidulis-vabariiklik NSV Liidu Metsa-, Tselluloosi-, Paber- ja Puidutööstuse Ministeerium, selle metsatööstuskeskused (metsakombinaadid). Teatud kohustused puidu varumise alal on ka NSV Liidu Teedeministeeriumi, Keemiatööstuse Ministeeriumi jt. ametkondade ettevõtetel. Oma osa puidu varumisel metsavaesemates ja intensiivse metsade majandamise piirkondades on metsamajanduslikel organeil endil (näit. ENSV-s).

Kohalike vajaduste rahuldamiseks varuvad puitu kolhoosid, sovhoosid jt. kohalikud ettevõtted, asutused, organisatsioonid ning kodanikud. Puidu varumine toimub eelkõige

kolmanda ja teise grupi metsades, erandina ka esimese grupi metsades. Ja seda muidugi kõikjal kindlas plaanilises korras.

Metsaraie õigussuhteid võib liigitada väga erinevatel alustel: raie subjekti, objekti, raie viisi jmt. alusel. Näiteks võib eristada peakasutusraie, taastamisraie, hooldusraie, vähe produktiivse metsa rekonstrueerimisraie, sanitaarraie jm. raiete käigus (näit. metsaalade puhastamisel hüdro- rajatiste, torujuhtmete, teede-, side- ja elektriliinide, karjääride kaevandamise, turbatootmise, maaparanduse tööde jne. käigus) tekkivaid suhteid.

Raie mahtu limiteeritakse arvestuslangi ja metsaraie-fondiga, mis peab olema optimaalseks küpse metsa iga-aastaseks väljaraie normiks.

Seadus teeb vahet mitme erineva raie liigi vahel ja lubab nende kasutamist rangelt sihipäraselt, lähtudes ennekõike metsade grupist.

Raie liigid puidu varumisel on antud Eesti NSV MetsaK §-s 55.

Puitu varutakse:

1) küpsete puistute peakasutusraie (kaasa arvatud metsataastamisraie) korras;

2) vahekasutusraie tegemisel (hooldusraie, sanitaarraie ja väheväärtuslike puistute rekonstrueerimisega seotud raie);

3) muude raiete tegemisel (metsaalade puhastamine seoses hüdro-sõlmede, torustike ja teede ehitamisega, samuti sihtide ja tuleohutusribade rajamisega, elektriliinide püstitamisega, karjääride avamisega jne.).

MetsaK § 56 viib raie liigid lahutamatusse seosesse metsa gruppidega, metsade sihtotstarbega ning raie meetoditega.

Kolmanda grupi metsades tehakse peakasutusraiet meetoditega, mis soodustavad metsade efektiivset kasutamist ning nende taastamist väärtuslike puuliikidega.

Teise grupi metsades tehakse peakasutusraiet meetoditel, mis on suunatud metsade taastamisele majanduslikult väärtuslike puuliikidega ning metsade kaitse- ja veekaitseomadus-

te säilitamisele, võimaldades sealjuures nende efektiivset kasutamist.

Esimese grupi metsades tehakse metsataastamisraiet kui üht peakasutusraie eriliiki. See toimub meetoditel, mis taotlevad metsakeskkonna, puistute seisundi, metsade veekaitse-, kaitse jm. omaduste parandamist ning küpse puidu õigeaegset ja ratsionaalset kasutamist.

Sellise raie põhieesmärk ei ole mitte niivõrd puidu saamine, kui võrd just metsade viimine seisundisse, kus nad võiksid mõjusamalt täita kaitse-, veekaitse-, eriti sotsiaal-ökoloogilisi, kultuurilis-tervistavaid jmt. funktsioone. Metsataastamisraiet tehakse metsades, mis on kaotanud oma kaitseomadused.

Seadus piirab puidu varumist teatud liiki I grupi metsades (MetsaK § 56 lg. 4), arvestades nende metsade poolt täidetavaid ökoloogilisi jm. looduslikke funktsioone. Siia kuuluvad:

- 1) looduskaitsealade, rahvus- ja loodusparkide metsad;
- 2) looduskaitse all olevad metsaosad;
- 3) teadusliku või ajaloolise tähtsusega metsad;
- 4) metsaandidega puistud;
- 5) teatud kaitsetsoonide ja sanitaarkaitsepiirkondade metsad;
- 6) linnametsad jne.

Neis seaduses ammendavalt loetletud metsades on lubatud ainult hooldus- ja sanitaarraie. Peale öeldu sisaldab seadus veel täiendavaid raie kitsendusi metsa keeluribadel, mägimetsades ja erikaitse metsades (§ 56 lg. 5-7).

Puidu varumise korda üksikasjastatakse:

- 1) NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt 30. oktoobril 1981 a. kinnitatud "NSV Liidu metsades kasvava metsa väljaandmise eeskirjade" (ENSV ÜVT 1982, 12, 176; 14, lk. 27-48);
- 2) Eesti NSV metsade peakasutusraiate eeskirjade (vt. ENSV T 1968, 36, 255; 14, lk. 48-59) ning "NSV Liidu metsade peakasutus- ja metsataastamisraiate põhialustega", mis on kinnitatud NSV Liidu Metsamajanduse Riikliku Komitee poolt 24. detsembril 1966. a. - täpsustuste-muudatustega 6. märtsil 1979. a. incl. (vt. näit. - 39 - 1979, № 10, lk. 35-45).

Teaduslikult põhistatud iga-aastase kasvava küpse metsa raie normi kajastab arvestuslank (vt. MetsaK § 58 p. 134)[¶]. Selles näitajas viiakse kokku rahvamajanduse vajadused puidu järele olemasoleva küpse metsa hulgaga. Metsaraiefond moodustub puidu varumiseks määratud küpsete puistute tagavaraosadest. Majandite arvestuslankide summa on aga tegelikult muutuv. Näiteks Eestis viiakse läbi metsakorraldust igal aastal vähemalt kahes metsamajandis, kes saavad ka uue arvestuslangi. Arvestuslank määratakse Ministrite Nõukogu poolt viisaastakuks ja seda ei muudeta viisaastaku jooksul.

Arvestuslank määratakse kindlaks igas metsamajandis diferentseeritult iga metsade grupi jaoks. See arvutatakse välja metsakorralduse protsessis ja kehtib kuni järgmise metsakorralduseni. NSV Liidu arvestuslank kehtestatakse sisuliselt üksikute majandite arvestuslankide summeerimise teel. Selle arvestuslangi piires (lähitudes majanduslikest jm. kaalutlustest) määratakse igal aastal kindlaks NSV Liidu metsaraiefond. Metsaraie koondfond jaotatakse NSV Liidu majandusliku ja sotsiaalse arengu plaani raamides üleliiduliste ja vabariiklike ministeeriumide ning ametkondade vahel. Vastavalt plaani direktiividele metsarikkad liiduvabariigid (näit. Vene NFSV) eraldavad metsaraiefondi ka metsaga tagasihoidlikult varustatud liiduvabariikidele (näit. Moldaaviale, Kasahstanile jne.). Metsaraiefond kohalikeks kolhooside, sovhooside ja elanikkonna vajadusteks püütakse leida eelkõige kohalikest metsaraiefondidest.

Metsade plaanipärase ja kestva tööstusliku kasutamise tagamiseks kinnistatakse metsavarumisettevõtetele III ja II grupi metsades majanduslikult põhjendatud ajaks kasvava metsa varud kindlal pindalal (metsatoorainebaasid), samuti pikaajalise kasutusega metsaraiefond. NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt kindlaksmääratud juhtudel kinnistatakse metsavarumisettevõtetele kasvava metsa varud pikaajalise kasutusega metsaraiefondi näol ka I grupi metsades, peale MetsaK § 61 lg. 2 loetletud erandite.

[¶] Küsimuse käsitlel "Eesti NSV metsakoodeksi" järgi ei tule lasta end eksitada ebatäpsusest §-s 58. Tegemist on ühe ja sama, s.o. arvestuslangi mõistega.

Metsatoorainebaasid ja pikaajalise kasutusega metsaraie-fond kinnistatakse esmajoones metsatööstuse metsavarumisette-võtetele.

Kehtivad "Eeskirjad kasvava metsa väljaandmiseks NSV Liidu metsades" on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt 30. oktoobril 1981. a. ja sisaldavad:

- 1) üldeeskirju;
- 2) metsaraiefondi alaseid eeskirju;
- 3) eeskirju ettevalmistustööde läbiviimisest raielankidel;
- 4) eeskirju puidu ülestöötamise ja väljaveo, puistute vaigutamise ja teisejärguliste metsamaterjalide varumise tähtaaja ja korra kohta;
- 5) eeskirju raiekohtade ülevaatus, metsamaterjalide ülestöötamise ja väljavedamise tähtaegade pikendamise kohta;
- 6) maksete alaseid (tasumise korra, tähtaegade jne.) eeskirju;
- 7) vastutuse eeskirju kasvava metsa väljaandmise eeskirjade rikkumise kordadel.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 25. detsembri 1948. a. seadlus "Kasvava metsa eest tasu maksmisest" (NSVL ÜT 1949, nr. 1) kehtestas tasu maksmise kasvava metsa väljaandmisel riikliku tähtsusega metsadest kõigile metsavarujatele. Samas nähti ette kord mõningate organisatsioonide ja kodanike vabastamisest kännuraha maksmisest.

Kasvav mets antakse välja NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt kinnitatud kännuraha taksid alusel. Taksid on erinevad meie maa piirkondade kaupa, arvestades metsade iseloomu, maa-elanikkonna asustuse tihedust, paikkonna metsasuse astet jmt. kohalikke olusid. Selleks on kogu NSV Liidu territoorium jaotatud seitsmesse taksitsooni. Meie vabariigi metsadest kuuluvad II grupi metsad III taksitsooni, I grupi metsad aga I taksitsooni.

Kännuraha maksab metsavaruja, kelle nimele on välja kir-jetatud metsaraie pilet (order). Kännuraha puidu põhiliikide eest võetakse NSVL Hindade Riikliku Komitee poolt kinnitatud

taksid alusel. Muude puuliikide kännuraha taksid kehtestatakse liiduvabariigi ministrite nõukogu poolt.

Olulisi õiguslikke erisusi on kolhoosimetsadest puidu varumisel. Siin ei toimu raiefondi jaotust varujate vahel. Kuigi puidu varumise üldkord on sama, mis riigi metsades, on olulisi erisusi puidu eest tasumisel (vt. näiteks MetsaK § 106 lg. 2).

Pädevad metsafondi halduse eriorganid annavad metsavarujatele orderid, kus näidatakse ära metsamajand, kellele alluvas metsas kuulub mets ülestöötamisele ja metsaraiefondi suurus kuupmeetrites.

Metsavarujad peavad võtma raiepiletid välja kogu neile eraldatud metsaraiefondi ulatuses mitte hiljem kui selle aasta 1. jaanuariks, milleks on eraldatud metsaraiefond või 2,5 kuu jooksul valitsuse otsusest metsaraiefondi eraldamise kohta.

Vastav metsamajand eraldab raielangid looduses (MetsaK § 61).

Metsatööstus jm. metsavarumisettevõtted astuvad õigus-suhetesse metsamajanditega. Metsamajandid on kohustatud metsavarumise ettevõttele kehtestatud tähtajaks eraldama ja üle andma teatud metsaraiefondi, metsavarujal aga tekib õigus teha vastavaid ettevalmistustöid ning seejärel teatud kindla tähtaja piires ka raiet ning metsamaterjali väljavedu ettenähtud hulgal ja vastavaid erieskirju silmas pidades.

Raielangil eraldamisel toimub langil kasvava metsa materiaalne (natuuras) ja rahaline hindamine (vastavalt massitabelite jmt. abil; vt. 37, lk. 352).

Metsamajandi ja metsavarujate suhted (ka kodanike kui varujatega) on reguleeritud üksikasjalikult:

- 1) kasvava metsa väljaandmise;
- 2) metsaraie eeskirjadega.

Metsavaruja on kohustatud selle aasta 1. jaanuariks, milleks on eraldatud raielank, välja võtma raiepileti kogu talle eraldatud fondi ulatuses. Pileti väljavõtmata jätmisel

misel kaotab varuja õiguse vastavale metsafondile. Varujal on õigus alustada raiet või vastavaid ettevalmistustöid pileti kättesaamise päevast. Metsa ülestöötamine peab lõpetatama jooksva aasta 31. detsembriks. Metsamaterjali väljavedu tuleb lõpetada raielankidelt järgmise aasta 1. maika Tähtajaks ülestöötamata mets või väljavedamata metsamaterjalid lähevad üle metsamajandi käsutusse ja realiseeritakse üldises korras.

Vastutus kasvava metsa väljaandmise ja metsaraie eeskirjadest kinnipidamise eest on kokku võetud "Kasvava metsa väljaandmise eeskirjade" VII osas (p-d 50-54).

Vastutus on ette nähtud:

- 1) raiepiletite mitteõigeaegse väljavõtmise;
- 2) noore metsa, metsakultuuride ja metsataimlate hävitamise;
- 3) raiekohtade korrapäratu puhastamise;
- 4) seemnepuude maharaiumise või vigastamise;
- 5) ilma raiepiletita;
- 6) üle raiepiletis näidatud tähtaegade raiumise jmt. eest erinevas suuruses leppetrahvi näol.

Metsavarumise suhetest tulenevad varalised vaidlused alluvad arbitraažile ja kohtule (vt. MetsaK §-d 112 ja 113 ning ka 23-25 ja 63-66).

Kõne all olevad eeskirjad ei laiene mitte üksi metsa, vaid ka teisejärguliste metsamaterjalide (kändude, vaigu, kasetohu, puukoore, lehissööda, hagude jmt.) väljaandmisele ja need on kohustuslikud nii metsamajanduse organile kui ka kõigile metsavarujatele.

Õigusteoorias on vaidluse all olnud metsamajandi ja metsakasutajate-metsavarujate vaheliste suhete õiguslik iseloom. Osa autorite (A. Karass, R. Halfina) arvates on siin tegemist haldus- või finantsõiguslike suhetega, teiste (L. Dembo) arvates tsiviilõiguslike suhetega. Sisuliselt näib siin olevat tegemist küllalt keeruka haldus- ja tsiviilõiguslike suhete kompleksiga, mis paljus meenutavad sotsialistlikke plaanimajanduse üldtuntud lepingulisi suhteid organisatsioonide vahel, kus riiklik sekkumine (regu-

leerimine) haldusaktide tasemel on ühendatud lepinguõiguse põhiinstitiutidega (G. Poljanskaja - 56, lk. 98-99 jm.). Vastav metsafond jaotatakse halduskorras, mille üksikasjalikum reguleerimine toimub seadusest madalamates aktides fikseeritud normide konkretiseerimise teel konkreetsete suhete osaliste vahel.

3. Metsa kõrvalkasutuse õiguslik reguleerimine

Teatavasti ei ole metsad kaugeltki ainult puidu saamise allikaks. Metsad annavad toorainet ka mitmesuguste toiduainete, loomasööda, tehniliste ja rasvainete tootmiseks. Kui puidu tootmine on metsade põhikasutus, siis enamikku teistest metsasaadustes varutakse metsade kõrvalkasutuse korras.

Ka metsa kõrvalkasutusel on suur rahvamajanduslik tähtsus. Metsa kõrvalkasutuse korras antakse aastas keskmiselt kuni 300 miljoni rubla eest toodangut. Kohati on isegi raske võrrelda puidust ja kõrvalkasutuse saadustest saadud tulu. Näiteks seedri viljakandmise ajal võib keskmiselt seedrimet-sast saada 5 tonni seedripähkleid, mille maksumus on 7000 rubla (42).

Suurt tulu annab ka kasemahla kogumine. Näiteks võib üks mahlakask anda hooaja jooksul (10-12 päeva) 30-100 l mahla. Poes aga maksab kasemahl head hinda.

Metsade kõrvalkasutust seaduse tasemel reguleerib MetsaK 15. ptk. (§-d 74-83).

Mida aga siis kõigepealt metsa kõrvalkasutuse all mõista? Metsa kõrvalkasutuse mõiste avab MetsaK § 46 lg. 1 p. 4, kus antakse metsakasutuse liigid. Neljandana nimetatud met-sakasutuse liikide hulgas on metsa kõrvalkasutus, mille raames loetletakse järgmisi kõrvalkasutusi:

- 1) heina niitmine;
- 2) loomade karjatamine;
- 3) tarude ja mesilate paigutamine;
- 4) puumahla varumine;
- 5) metsapuuvilja, pähklite;

- 6) marjade, seente, ravimtaimede;
- 7) tehnilise tooraine varumine ja kogumine.

Siin esitatud metsa kõrvalkasutuse loetelu ei ole ammen-dav. Eesti NSV MetsaK 15. ptk. (§-d 74-83) reguleerib juba mõneti üksikasjalikumalt metsa kõrvalkasutuse õiguslikke tingimusi üksikute alaliikide kaupa. Märkime siinkohal ka, et MetsaK § 82 annab omaette metsa kõrvalkasutuse liigina sambla ja pilliroo varumise, mida ei ole nimetatud metsa kõrvalkasutuse põhiliikide koondloetelus (MetsaK §-s 40 lg. 1 p. 4). See metsa kõrvalkasutus on vaadeldav tehnilise tooraine varumise ja kogumise kui MetsaK §-s 46 lg. 1 p. 4 nimetatud metsa kõrvalkasutuse alaliik.

Eristada tuleb kaht gruppi metsa kõrvalkasutusi.

Esimesse gruppi arvame kõrvalkasutused, mis on vahetult seotud metsa kui spetsiifilise loodusobjektiga. Siia võib arvata tööstusliku mahla, metsikult kasvavate pähklite ja marjade, seente, ravimtaimede, tehnilise tooraine, lehtede jmt. varumise. Tööstuslikku puidumahla kogumist reguleerivad met-saõiguse normid. Seda varuvad metsamajandusorganisatsioonid (riiklikud metsamajandid). Toimub see küpses metsas kuni 5 aastat enne ralet.

Teine grupp metsa kõrvalkasutusi ei ole otseselt ja va-hetult seotud metsaga. Siia võib arvata heinaniitmise ja loomade karjatamise, tarude ja mesilate paigutamise jne. met-safondi maal. Sellised kasutused on võimalikud ka väljaspool metsafondi maid.

Sellisel metsa kõrvalkasutuse õiguslikul liigitusel on eriti suur tähtsus seetõttu, et esimest gruppi metsa kõrval-kasutusi sätestab ainult metsaseadusandlus, teise grupi kõr-valkasutusi aga komplekselt maa- ja metsaseadusandlus.

Metsa kõrvalkasutuse hulgas on kirjanduses nimetatud veel metsamaa alalist või ajutist põllumajanduslikku kasuta-mist köögiviljamaana, ametimaana; mittetööstuslikku turba, liiva, kivide, savi jt. üldlevinud maavarade tootmist; mit-temetsastatud maa kasutamist ajutiste ladudena; metsaseemne-te ja humalate kogumist jne. Metsade heaperemeheliku majan-

damise ja kasutamise tagamiseks, aga ka seaduslikkuse tagamiseks metsasuhetes on oluline eristada metsa kõrvalkasutust ja selle alaliike teistest metsakasutustest ja muudest metsafondi maa kasutustest. Eriti tihedaid kokkupuute- ja seega ka segimineku võimalusi on siin MetsaK § 46 lg. 1 p.2 nimetatud metsakasutustega, s.o. vedelvaigu varumise ja teisejärgulise metsamaterjali (kändude, niine, puukoore, hao jms.) varumisega.

Metsa kõrvalkasutuseks ei ole selline kasutamine, mis toimub küll metsas, kuid ei kuulu metsamajanduse, vaid muu rahvamajanduse haru juurde (turba tööstuslik tootmine metsafondimaal). See toimub eraldi reguleeritud korras ja reeglina eeldab ka vastava maa kasutadaandmist riikliku metsafondi maast.

Vastavalt -seadusele (§ 74) on metsa kõrvalkasutus tasuta, välja arvatud puumahla, metsapuuvilja, pähklite, seente, marjade ja tehnilise tooraine töenduslik varumine.

Nimetatud saaduste taksid kehtestatakse Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt. Metsa majandavatel organisatsioonidel on igasugune metsa kõrvalkasutus tasuta.

Metsade kõrvalkasutusega tegelevad eelkõige metsamajandid ise, seejärel spetsiaalsed varumisorganisatsioonid ja lõpuks - kolhoosid, kohalikud organisatsioonid ja elanikkond.

Metsaosi ja riikliku metsafondi metsata maid antakse metsa kõrvalkasutuseks metsa kõrvalkasutuse piletite alusel Metsa kõrvalkasutuse tingimusi, korda jmt. täpsustab kohalikke tingimusi arvestades Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeerium.

Metsa kõrvalkasutuseks mitme hooaja vältel sõlmivad metsi majandavad organisatsioonid metsa kõrvalkasutajatega lepingud, kus nähakse ette kasutuse tingimused. Lepingu vorm kinnitatakse Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt.

Metsa kõrvalkasutuseks kirjutatakse igaks hooajaks välja metsakõrvalkasutuse pilet (MetsaK § 76 lg. 5).

Nagu öeldud, organiseerib talle kinnitatud maa-alal metsade kõrvalkasutust metsamajand ise. Metsamajand määrab kindlaks, milliseid metsafondi maid võib kasutada heina- ja

karjamaana, kus võib lubada üldlevinud maavarade, turba vm. tootmist. Vajalikke andmeid metsa kõrvalkasutuse võimaluste kohta esitab metsamajand iga aasta 1. aprilliks ka kohaliku nõukogu täitevkomiteele. Esimeses järjekorras varustab metsamajand oma töötajaid ametimaaga, ülejäänud maa kõrvalkasutamist korraldab metsamajand koos kohaliku nõukogu täitevkomiteega. Täitevkomitee otsuse alusel annab metsamajand kõigile kasutajaile välja metsapileti, milles näidatakse maatüki asukoht, suurus, kasutuse eesmärk.

Oluline rahvamajanduslik tähtsus metsa kõrvalkasutuste hulgas on heinaniitmisel ja loomade karjatamisel metsafondi mail. Need maad annavad olulist lisa põllumajandusliku otstarbega maa heina- ja karjamaa fondile.

Vastavalt Eesti NSV MaaK §-le 182 (vt. ka MetsaK § 77) annavad riiklikud metsamajanduse organisatsioonid metsamajanduse ja metsavarumistööstuse vajadusteks mittekasutatavad nende kasutuses oleva metsafondi põllumajanduslikud kõlvikud rajooni või linna RSN TK otsuse alusel kolhoosidele, sovhoosidele või teistele organisatsioonidele, ning kodanikele ajutiseks kasutamiseks põllumajanduslikel eesmärkidel, kui selline kasutamine on kooskõlas metsamajanduse huvidega (Eesti NSV MaaK § 182 ja § 150). Õeldu on seadusega pandud vastavaile metsamajanduse organisatsioonidele kohustuseks.

"NSV Liidu metsades heinategemise ja karjatamise eeskirjad" on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu 17. augusti 1947. a. määrusega (СН СССР 1947, 6, 116), mida laiendati Eesti NSV metsamaadele vabariigi valitsuse 27. oktoobri 1947. a. määrusega (ENSV T 1947, nr. 34, art. 274). Eeskirjad kehtivad NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27. aprilli 1983. a. määruse redaktsioonis (vt. 14, akt 3.3 ja 17).

Suur tähtsus metsade kõrvalkasutuses on ka selliste metsaadide nagu pähklite, puuseemnete, marjade, seente, metsikult kasvavate puuviljade, ravimtaimede jmt. kogumisel.

Metsaadide ja -viljade kogumist reguleerivad mitmesugused, peamiselt Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi poolt kehtestatud erieeskirjad.

Vastavalt Eesti NSV MaaK §-le 186 võidakse üksikuid riikliku metsafondi maatükke rajooni RSN TK poolt Eesti NSV

Ministrite Nõukogu loal kinnistada metsamarju, seeni ja teisi saadusi varuvatele organisatsioonidele. Sellistel juhtudel võib vajaduse korral täitevkomitee keelata antud maatükkidel metsamarjade, seente ja teiste saaduste varumise teistel organisatsioonidel ning kodanikel. Tavaliselt teevad sellistel juhtudel vastavad organisatsioonid ka täiendavaid kulutusi metsamaade sihtotstarbelise viljakuse tõstmiseks. Näiteks võib konservitehas talle kinnistatud jõhvikarabas külvata (kasvõi lennukiga) mineraalväetisi ja teha muid kultuurtehnilisi töid. Siis on tal ka eriõigused metsa kõrvalkasutuseks. Teistest metsa kõrvalkasutustest leiab seaduse tasemel reguleerimist veel:

1) MetsaK § 78 - maatükkide andmine tarude ja mesilate paigutamiseks;

2) MetsaK § 79 - puumahla varumine (mitte varem kui 5 a. enne ralet);

3) MetsaK § 80 - seente ja marjade töenduslik varumine;

4) MetsaK § 81 - ravimtaimede ja tehnilise tooraine varumine ning kogumine (kodanikud § 91 korras);

5) MetsaK § 82 - sambla ja pilliroo varumine.

Kesksemaks üleliiduliseks metsa kõrvalkasutust reguleerivaks aktiks on NSV Liidu metsade kõrvalkasutuse juhend (44).

Sõltuvalt sotsiaal-majanduslikest vajadustest ning kohalikest tingimustest võivad Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt kehtestatud korras olla ette nähtud ka muud metsa kõrvalkasutuse liigid (peale MetsaK §-des 77-82 nimetatute).

4. Metsa jahimajanduslik kasutusõigus

Jahimajandus on metsamajandusega tihedalt seotud rahvamajanduse haru. Sellest tulenevalt on ka jahimajanduse ning jahinduse õiguslik reguleerimine tihedalt seotud metsaõigusega. Kehtiv metsaseadusandlus (MetsaK § 46 p. 7) vaatlleb jahimajandust ühe metsakasutuse liigina. Sõega võib metsa jahimajanduslikku kasutusõigust vaadelda metsaõiguse ühe allinsituudina kui üht metsakasutusõigust. Teisest küljest võib seda vaadelda koguni ühe metsaõiguse allharuna (jahindusõiguseksena). Sel juhul jahindusõigus sätestab jahinduse ja jahima-

janduse kui sotsiaal-majandusliku tegevuse alaseid ühiskondlikke suhteid.

Kaheksakümnendatel aastatel võib täheldada jahinduse õiguslikus reguleerimises uusi arengujooni. Seoses Eesti NSV Ülemnõukogu 11. juuni 1981. a. seaduse "Loomariigi kasutamisest ja kaitsest" vastuvõtmisega (12) on loomariik (kaasa arvatud veeloomad, kalad ja linnuriik) nõukogude loodusressursideõiguses kujunemas omaette õigusliku reguleerimise materiaalseks objektiks. See muudab ka jahinduse õigusliku reguleerimise osa metsaõiguses ning kogu keskkonnaõiguse süsteemis.

Seaduse tasemel sätestavad metsade jahimajanduslikku kasutamist ja jahimaa õiguslikke aluseid MetsaK §-d 53 ja 54.

Keskseks seadusest madalamaks jahindust reguleerivaks aktiks on "Eesti NSV jahimajanduse põhimäärus", mis on kinnitatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu 7. juuli 1967. a. määrusega (Eesti NSV T 1967, 33, 263; 7, lk. 85-96 koos hilisemate täienduste ja muudatustega).

Tähtsaimaks antud valdkonna ametkondlikuks aktiks on "Jahipidamise eeskirjad Eesti NSV-s", mis on kinnitatud Eesti NSV metsamajanduse ja looduskaitse ministri 5. novembri 1982. a. käskkirjaga (7, lk. 97-115).

Nüüd mõned tähtsamad metsade jahimajandusliku kasutamisega seotud mõisted.

NSV Liidu loomariigifondi moodustavad looduslikus seisundis maapinnal, vees, atmosfääris ja mullas elavad loomad (ime-tajad, linnud, roomajad, kahepaiksed, kalad, limused, putukad jt.), kes asuvad meie maa territooriumil akvatooriumis või aerotooriumis või kuuluvad NSV Liidu mandrilava loodusrikkuste hulka.

Jahifondi moodustavad Eesti NSV kui riigi piires vabas looduses elavad metsloomad ja linnud (jahimajanduse põhimääruse p. 1).

Jahimajanduse all mõistetakse abinõude kompleksi, mille eesmärgike on jahifondi suurendamine ja otstarbekas kasutamine, kodanikele jahipidamise vormis aktiivse puhkuse võimaldamine ning ulukiliha, karusnahkade ja teiste jahisaaduste saamine. Seejuures tuleb säilitada:

1) looduses vabalt elavate loomade liigiline mitmekesisus ja looduslike koosluste terviklikkus;

2) kaitsta loomade elukeskkonda, paljunemistingimusi ja rändeteid;

3) reguleerida looduses vabalt elavate loomade ja lindude arvukust, kaitsmaks elanike tervist ja vältimaks majanduslikku ning ökoloogilist kahju.

Jahimaa-aladeks on Eesti NSV-s kogu vabariigi territoorium, välja arvatud asulate, parkide ja looduskaitsealade territooriumid. Jahimaa-alad jagunevad:

1) jahimaadeks;

2) jahikeelualadeks.

Jahimaad kinnistatakse metsamajandele, riikliku jahimajanduse organisatsioonidele või ühiskondlikele jahindusorganisatsioonidele.

Vabariikliku tähtsusega jahikeelualaks on näiteks Tallinna ja Tartu linna ümbruse jahikeeluala. Tartu Metsamajandile on kinnitatud näiteks Alatskivi jahimajand, Valgamaa Metsamajandile Aakre katsemetskond jne.

Jahimajanduse vajadusteks võib kasutada metsi ja riikliku metsafondi metsata maad, mis on metsloomade ja lindude elupaigaks, välja arvatud rahvusparkide ja looduskaitsealade metsad, metsapargid ja looduskaitse all olevad metsaosad (MetsaK § 54).

Jahikeelualad jagunevad kohaliku ja vabariikliku tähtsusega jahikeelualadeks ning kinnistatakse samuti jahindusorganisatsioonidele.

Kasulikele ulukitele soodsate elu- ja sigimistingimuste tagamiseks ning jahifauna arvukuse säilitamiseks peab vähemalt 20 % kinnistatud jahimaadest olema jahikeelualadeks. Metsamajanditele kinnistab jahimaad Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeerium.

Kohalikele jahindusorganisatsioonidele kinnistavad jahimaid metsamajandid (ministeeriumi volitusel kooskõlastatult rajooni täitevkomiteega). Kinnistamine vormistatakse jahimaade kasutamise lepinguga metsamajandi ja jahindusorganisatsiooni vahel. Jahindusorganisatsioonid kinnistavad jahimeeste kollektiividele ja sektsioonidele jahimaad.

Jahipidamise all mõistetakse metsloomade ja -lindude laskmist, püüki või jälitamist, silmas pidades jahimajanduse põhimääruse, jahipidamise eeskirjade jm. kohustuslikke ettekirjutusi (vt. jahimajanduse põhimääruse p. 14). Vabariigi jahipidamise eeskirjad loevad jahipidamiseks ka jahimaa-aladel viibimist jahipidamisvahendite (välja arvatud loastatud jahikoeraga ulukeid jälitamata) või jahisaagiga.

Jahipidamise õigus on vähemalt 18-a. kodanikul, kes on läbi teinud jahindusalased katsed, kel on jahipilet, kes on tasunud riigilõivu vastava kalendriaasta eest ja kuulub ühte jahindusorganisatsiooni. Jahil peab olema kaasas kehtiv jahipilet, jahipüssi luba, jahiluba, jahikoera pass (koeraga jahipidamisel). Ametkondlikult (jahipidamise eeskirjade p. 12) on fikseeritud väga lai jahipidamist kontrollivate isikute loetelu (metsavalve, miilitsa- ja jahindustöötajad, ühiskondlikud looduskaitse- ja autoinspektorid, rahvamalevalased, jahimehed).

Jahilubasid jahipidamiseks pötradele, hirvedele, metssigadele, metskitsedele ja karudele, aga ka looduskaitse või jahikeelu all olevatele ulukitele, samuti jahipidamiseks keelatud ajal ja kohas võib välja anda ainult Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeerium.

Jahilubasid annab tavaliselt välja metsamajandi või jahihorganisatsiooni pädev ametiisik antud organisatsioonile kinnistatud jahimaa-alale. Jahipidamise eeskirjades on fikseeritud jahiloa rekvisiidid (p. 30), tähtajad (34, p. 31), jahimehe (jahiloa omaniku) kohustused (p. 32, 33 ja 57). Täpselt on püütud sätestada ka loa realiseerimise mõistet (p. 34).

Lubatud jahipidamise vahendeiks on sileda ja vintrauaga (sojaväes mittekasutatavad) jahipüssiid, lõksud, peibutusvahendid, püünisraudad, püünisaiad, valgustid, jahikoerad. Eraldi on sätestatud üldised ohutusnõuded jahil ja erinõuded üksikute jahipidamise vahendite kasutamiseks.

Juristil tuleb orienteeruda ka lubatud jahipidamise viisides (aju-, varitsus-, peibutus-, hiilimis- jne. jaht, vt. jahipidamiseeskirjad p-d 33-55).

Üpris üksikasjalikult on jahipidamise eeskirjades reguleeritud ka jahitähatajad (p-d 84-86). Näiteks on kogu aasta jooksul keelatud pidada jahti oravatele, tetrele, naaritsatele, kägudele, rähniliistele jt. Jaht põtrale on lubatud 1. oktoobrist kuni 30. novembrini jne. Iga päev võib küttida hunte, hallvareleid ja hävitada nende pesi. Suurt tööd metsade heaperemehelikul jahimajanduslikul kasutamisel teeb Eesti NSV Jahimeeste Selts, mille põhikiri on kinnitatud 28. märtsil 1984. a.

Metsa ja loomariigi jahimajandusliku kasutamisega puutuvad kokku paljud kodanikud, kes kaugelt kõik ei ole õiguskonulekad või täpsed jahieeskirjade ja jahieetika nõuete järgijad. Seetõttu on seadusandluses kehtestatud rida saksioone, tagamaks seaduslikkus ka jahisuhetes.

Laskumata siinkohal vastutuse küsimuste üksikasjadesse, nimetame, et metsade jahimajandusliku kasutamisega ja loomariigi riikliku ainuomandiõiguse rikkujale kohaldatakse kõige sagedamini administratiivvastutust ja tsiviilvastutust (varalist vastutust), vajaduse korral ka kriminaal-vm. vastutust.

Administratiivvastutuse kohaldamise aluseks on "Eesti NSV administratiivõigusrikkumiste koodeks" (vt. 6). Seal on fikseeritud rida administratiivõigusrikkumise koosseise loomariigi kasutamise ja kaitse valdkonnas (näit. § 92-93). Administratiivkaristuseks on põhiliselt rahatrahv - kodanikule kuni 50 rubla, ametiisikule kuni 100 rubla koos (või ilma) jahi- või püügivahendi vm. õigusrikkumise vahendi konfiskeerimisega. Jahieeskirjade rikkumise asjus määrab administratiivkaristuse Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi Looduskaitse Valitsuse juhataja, tema asetäitja ja metsamajandi looduskaitse rajooniinspektor (AdmK § 245 lg. 2; edasikaebamist vt. § 291 jt.).

Varaline vastutus jahimajandusele kahju tekitamise kordadel seisneb kahjutasu sissenõudmises hagi menetluse korras. Eesti NSV jahimajanduse põhimäärusega (p. 29 - vt. 14) on kehtestatud kahjutasu määrad (taksid) metsloomade ja lindude ebaseadusliku tapmise, püüdmise või vigastamise eest olenemata nende vanusest või suurusest. Põdra, hirve

või karu ebaseadusliku tapmise eest tuleb maksta kahju hüvist näiteks 1000 rubla; metskitse, metssea, luige puhul 500 rubla; nugise, toonekure puhul 200 rubla, rebase puhul 50 rubla, jänese või orava puhul 25 rubla jne.

Sissenõutud kahjutasusummadest kasutatakse 50 protsenti jahimajanduse arendamiseks ning 50 protsenti salakütte avastanud või sellele kaasa aidanud jt. jahimajanduse aktivistide premeerimiseks.

Metsade ja metsafondi maa heaperemehelik ja igakülselt läbimõeldud kasutamine aitab kaasa meie rahvamajanduse tugevdamisele ning on asendamatuks koostisosaks inimestele tervisliku elukeskkonna kindlustamisel.

5. Muude metsakasutuste õiguslik reguleerimine

Muude metsakasutuste raames peatume lühidalt õiguslikel alustel, mis on seotud metsade kasutamisega:

1) vedelvaigu ja teisejärgulise metsamaterjali varumiseks;

2) kultuurilis-tervistavatel eesmärkidel;

3) teadusliku uurimise eesmärgil.

1. Metsakasutus vedelvaigu ja teisejärgulise metsamaterjali varumiseks.

Vaadeldava metsakasutusõiguse alused on antud MetsaK 14. ptk-is §-des 67-73. Selle metsakasutuse liigi alla kuulub:

1) vedelvaigu (§§ 67-68);

2) teisejärguliste metsamaterjalide, eelkõige:

a) kändude (§ 70),

b) puukoore (§ 71),

c) männi- ja kuusevirveste (üheaastaste, osaliselt puitunud võsud; § 72) varumine.

Vedelvaigu, kändude, niine, puukoore, hao jms. kogumiseks kui metsakasutuseks on tavaliselt vaja teatud erilisi tingimusi. Näiteks vaiku saab koguda okaspuupuistu-

tes, kände aga teatud metsaraiesmikest jne. Sel teel saadakse rahvamajandusele ja ühiskonnale vajalikke metsaande. Vedelvaigust tehakse tärpentini, samuti tärpentinõli, mida kasutatakse kampri saamiseks, viiulivaigu, kampoli saamiseks jne.

Vedelvaiku võivad varuda metsades ainult sotsialistlikud organisatsioonid ja seda kehtestatud tasu eest. Vaigutamise tingimusi täpsustatakse vastavais eeskirjades ja metsaraiepileteis.

Metsavaigutussuhete osaliste eriõigused ja kohustused on fikseeritud NSV Liidu Metsamajanduse Riikliku Komitee poolt 3. juulil 1971. a. kinnitatud "NSV Liidu metsades metsavaigutuse, tõrva jm. metsakeemilise tooraine varumise eeskirjades" (43). Eraldi reguleeritakse vedelvaigu varumiseks määratud puude raiumist (MetsaK § 67-68).

Teisejärgulise metsamaterjali varumine on tasuline. Selle põhitingimused annab MetsaK § 69. Teisejärgulise metsamaterjali varumise tingimusi täpsustatakse põhiliselt vabariigi metsaseadusandlusega. Reeglina on see tasuline metsakasutus (takside alusel). Kuid vastavalt eeskirjadele võidakse neid anda ka soodustatud tingimustel või tasuta.

Seadusega on reguleeritud ka õiguste andmine muudeks MetsaK §-s nimetatud metsakasutusteks. Metsakasutamine kultuurilis-tervistavatel eesmärkidel on tihedalt seotud kodanike õigusega vabalt viibida metsas (MetsaK § 90).

2. MetsaK § 51 sätestab turismilaagrite, puhkebaaside ja selletaoliste objektide paigutamise lubade väljaandmise korda.

Kultuurilis-tervistavatel eesmärkidel toimub vastavate metsaosade eraldamine kompetentse riigilorgani otsuse alusel seadusest madalamate aktidega kehtestatud korras ning tingimustel (vt. MetsaK § 86).

Põhiliselt kasutatakse kultuurilis-tervistavatel eesmärkidel riiklike metsamajandusorganisatsioonide käsutuses olevaid metsi, eelkõige roheline võõndi metsi. Selleks eraldatakse eraldi tsoonid elanikele puhkamiseks (pargid, metsapargid, puhkuse- ja turismitsoonid, turismilaagrid, puhkebaasid, motellid, kämpingud jne.).

Kultuurilis-tervistavat metsakasutusõigust realiseerivad töötajad puhketsoonides, turismilaagrites, looduskaitsealadel, rahvusparkides viibides, aga ka lihtsalt metsas ja lutades.

Metsamajandusorganisatsioonide, töökollektiivide, puhkajate, turistide jt. omavahelisi suhteid reguleeritakse siin eelkõige Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi jt. metsafondi erihaldusorganite eeskirjadega.

3. Metsakasutusõiguse andmine teadusliku uurimise eesmärkidel (MetsaK § 52) toimub põhiliselt kahes vormis. Esimene variandi puhul kinnistatakse metsad vastavatele ametkondadele ja organisatsioonidele. Mingeid täiendavaid otsuseid ja dokumente sel juhul metsa kasutamiseks teadusliku uurimise eesmärkidel ei nõuta. Kui aga nimetatud organisatsioonid varuvad ka puitu, vaiku, teisejärgulisi metsamaterjale või tegelevad metsa kõrvalkasutusega, siis tulevad sellised metsakasutused vormistada üldises korras.

Teisel juhul antakse teaduslikuks uurimistööks metsa kasutamise õigus Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi ja teiste ministeeriumide ja ametkondade poolt, kellele on metsad kinnistatud. Selliselt antakse metsi kasutada organisatsioonidele, kelle tiitlijärgsete ülesannete hulka kuulub metsade ja metsafondi maa teaduslik uurimine.

Vaadeldava metsakasutusõiguse subjektiks on teaduslikud uurimisasutused, õppeasutused, katsemajandid, looduskaitsealad jne.

6. Metsakasutuse erisusi kolhoosimetsades

Kolhoosimetsad moodustavad kõrvuti riikliku tähtsusega metsadega ühe kahest riikliku metsafondi põhiosast. Seadus (MetsaK § 4) annab kolhoosimetsade mõiste (legaalmääratluse) - kolhoosimetsad on metsad, mis asuvad kolhoosidele tähtajata (1980. aastani põliselt) kasutada antud maal.

Kolhoosimetsadel on oluline koht meie maa metsaressurside hulgas. NSV Liidu kolhoosimetsade üldpind moodustab ca 2,4 % NSV Liidu riiklikust metsafondist (20,4 milj. ha - 29, lk. 58). Kuid see pind on suurem kui kõigi Euroopa sotsialistlike riikide metsamaa pind kokku.

Kolhoosimetsade tähtsust ei iseloomusta ainult nende pindala. Kolhoosimetsad paiknevad enamasustatud ja metsa-vaesemates piirkondades. Kolhoosimetsad täidavad veekaitse, kaitse, sanitaar-hügieenilisi, tervistavaid, looduskaitse, kultuur-tervistavaid jt. sotsiaal-ökoloogilisi funktsioone (vt. MetsaK §-d 29 ja 30). Ka nende funktsioonide täitmisel on kolhoosimetsad asendamatud.

Ühtlasi on nad ette nähtud kolhooside ühismajapidamise ja kolhoosnike puiduvajaduste rahuldamiseks, metsa kõrvalkasutuseks jmt.

Seaduse tasemel antakse kolhoosimetsade õigusliku seisundi alused Eesti NSV MetsaK 23. peatükis (§-d 106-109). Keskseks seadusest madalame õigusjõuga aktiks, mis spetsiaalselt sätestab kolhoosimetsade õiguslikku režiimi, on NSV Liidu Ministrite Nõukogu 4. märtsil 1968. a. määrusega kinnitatud "Kolhoosimetsade põhimäärus" (ENSV ÜVT 1968, 22, 154; 7, lk. 69-79). Selle arenduseks on NSV Liidu Ministrite Nõukogu Metsamajanduse Riikliku Komitee poolt kinnitatud 19. märtsil 1969. a. "Kolhoosimetsade majandamise eeskirjad" (vt. 14, lk. 81-83 ja 19) koos hilisemate täiendustega.

Sovhoosimetsade õiguslikku režiimi üksikasjastava eriaktina tuleb arvestada NSV Liidu Põllumajanduse Ministriumi ja NSV Liidu Metsamajanduse Riikliku Komitee poolt 18. jaanuaril 1983. a. kinnitatud NSV Liidu Põllumajanduse Ministriumi süsteemi sovhoosidele ja teistele riiklikele ettevõtetele kinnitatud metsade majandamise korra juhendit (20).

Vabariigis reguleerib ametkondliku aktina kolhoosimetsade alaseid suhteid Eesti NSV põllumajandusministri 31. detsembri 1969. a. käskkiri "Kolhoosi- ja sovhoosimetsade majandamise parendamise abinõudest" (22, 7, lk. 81-83). Nimetatud akti lisa 1 sisaldab põllumajandusettevõtete põhilised ülesanded kinnistatud metsade majandamisel, lisa 2 aga rajooni põllumajanduse riikliku juhtimise organite (tol ajal põllumajandusvalitsuste, praegu rajooni ATK) põhilised ülesanded kolhoosi- ja sovhoosimetsade majandamisel.

Kolhoosimetsade põhimääruse kehtestamise eesmärgiks oli diferentseerida kolhoosimetsade õiguslikku režiimi, tõsta kolhooside vastutust riigi ees kolhooside valdusse ja tähtajata kasutuseks antud metsa kui riigi omandi säilimise eest, tagada kolhoosimetsade heaperemehelik majandamine, kasutamine ja kaitse.

Kolhoosimetsade õigusliku režiimi iseloomulikuks jooneks on kolhoosimetsade arvamine NSV Liidu riikliku metsafondi hulka ühe riigi ainuomandiõiguse objektina. See põhimõte on fikseeritud põhimääruse p-s 1, mis lõpetas seadusandluse tasemel vaidluse, kas kolhoosimetsi tuleks arvata põllumajandusliku maa, seega maafondi, või metsafondi koosseisu.

Eeleldust tulenevalt on kolhoosimetsade õiguslik režiim paljus ligilähedane riikliku tähtsusega metsade õiguslikule režiimile. Kuid kõrvuti sellega on kolhoosi metsamajandus ühismajapidamise üks haru, mis peab kaasa aitama põllumajandusliku tootmise edasisele arengule ja kasvule.

Kolhoosid on kolhoosimetsade täieõiguslikud kasutajad ja kannavad vastutust nende õige majandamise eest. Kolhoosi metsades on puidu ja teisejärgulise metsamaterjali varumine teistel tarbijatel ilma kolhooside, kolhooside- (majandite-) vaheliste metsamajandite vm. pädevate metsamajandusorganitega kooskõlastamata keelatud.

Kolhoosimetsade koosseisu kuuluvad kolhoosidele tähtajatuks kasutamiseks antud maal asuvad ja ettenähtud korras maa arvestuse dokumentides registreeritud looduslikud ja kultuurimetsad (kaasa arvatud kaitsemetsaribad), metsastamisele tulevad ralesmikud ja hävinud puistud.

Kolhoosimetsade koosseisu avamisel tuleb arvestada ka Eesti NSV MetsaK §-i 5, mis ütleb, et riiklikku metsafondi, seega ka kolhoosimetsade koosseisu ei kuulu:

- 1) puud ja nende rühmad, samuti muu puittaimestik põllumajandusliku otstarbega maal;
- 2) kaitseistutised raudteede, autoteede ja kanalite eraldusribadel;
- 3) puud ja nende rühmad, samuti haljastusistutised asulates väljaspool linnametsi;

4) puud ja nende rühmad õue-aiamaadel, aiandus- ja elamukruntidel.

Kolhoosimetsade pindala määratakse kindlaks kolhooside majandisese maakorralduse ja kolhoosimetsade metsakorralduse käigus.

Kolhoosimetsade põhimäärus kehtestab kolhooside õigused ja kohustused kolhoosimetsade suhtes.

Metsade andmine kolhooside kasutusse tähendab kolhoosidele õiguse andmist saada neist metsadest metsasaadusi, eelkõige teha metsaraiet (varuda puitu) ühismajapidamise aga ka kolhoosnikute vajadusteks. Samuti tähendab see kolhoosidele õigust anda metsa raieteks lepingulisel alusel teistele metsa kasutajatele. Sealjuures peab raietööde kogumaht jääma lubatud raiefondi piiridesse. Lubatust rohkem raiumine ei tähenda enam metsasaaduste kasutamist, vaid metsa enda vähendamist, s.o. riigi ainuomandiõiguse rikkumist metsadele koos sellest tulenevate tagajärgedega.

Kolhoosimetsades, kus on metsakorraldus läbi viidud, määratakse puidukasutuse ulatus kinnitatud arvestuslangiga. Korraldamata kolhoosimetsades määratakse iga-aastase metsaraie ulatus kuni metsakorralduse läbiviimiseni kindlaks kolhoosi-(majandite-) vahelise metsamajandi poolt kooskõlastatult kohalike riiklike põllu- ja metsamajandusorganitega ning kinnitatakse rajooni nõukogu täitevkomitee poolt.

Kolhoosimetsade grupid on samased riikliku tähtsusega metsa gruppidega. Kolhoosimetsad jagunevad oma tähtsuse ja kasutamise võimaluste poolest I ja II grupi metsadeks koos sellest tulenevate ülesannete ja kasutusrežiimiga (vt. kolhoosimetsade põhimääruse p-d 4 ja 13-15). Esimese grupi metsades teostatakse hooldus-, sanitaar- ja taastamisraieid, teise grupi metsades peakasutus-, hooldus- ja sanitaarraieid.

Kolhoosimetsade raie kord määratakse kindlaks "Kolhoosimetsade majandamise eeskirjadega", aga ka raiete üldeeskirjadega. Ka kolhoosimetsi võib raieks kasutada ainult raiepileti (-orderi) või metsapileti alusel (kolhoosi enda ja kolhoosnike vajadusteks).

Kasvavat metsa antakse kolhoosimetsadest:

1) asjaomase kolhoosi ühismajapidamise vajadusteks tasuta;

2) asjaomase kolhoosi liikmetele riikliku tähtsusega metsadest väljaantava kasvava metsa taksihindadega, mahahindlusega 50 % ulatuses, aga selle kolhoosi liikmetele elamute ja majandushoonete ehituseks või remondiks, kui kolhoosniku majapidamine on loodusõnnetuse läbi kannatada saanud, tasuta;

3) kõigile muudele metsavarujatele ja üksikkodanikele riikliku tähtsusega metsadest väljaantava kasvava metsa taksihindadega (põhimääruse p. 17).

Kolhoosimetsi kasutavad kõrvalkasutuse korras (sealhulgas ka heinaniitmiseks ja loomade karjatamiseks) kolhoosid ise ühismajandi ja kolhoosnike vajadustest lähtudes vastavaid erieeskirju järgides. Üldlubatud metsa kõrvalkasutusega (seente, marjade, pähklite korjamisega) võivad ka kolhoosimetsades tegeleda nii kolhoosnikud kui ka teised kodanikud.

Kolhoosid ei ole ainult metsakasutajad, vaid neil on ka kohustus metsi majandada. Kolhoosimetsade majandamist ja selle korraldamist reguleerib "Kolhoosimetsade põhimääruse" II osa. Kolhoosimetsade majandamist ja selle korraldamist juhiavad NSV Liidu Riikliku Agrotööstuskomitee ja nende pädevad ko-
haorganid.

Kolhoosid majandavad kolhoosimetsi kas vahetult ise või majanditevaheliste metsamajandite või metskondade kaudu. Metsade majandamiseks ja valveks on kolhoosides eriharidusega metsakasvatajad, metsavahid ja muud metsandusala töötajad.

Kolhoosimetsade majandamise õigeks korraldamiseks viiakse ka kolhoosimetsades läbi metsakorraldus ühes metsade majandamise perspektiivplaanide koostamisega, mis kinnitatakse vabariigi agrotööstuskomitee poolt kooskõlastatult metsamajandusorganitega.

Kolhoosimetsi korraldavad riikliku metsamajanduse süsteemi kuuluvad metsakorralduse organisatsioonid kolhoosidega sõlmitud lepingute alusel. Majanduslikud abinõud võetakse kolhooside tootmis-finantsplaanidesse vastavalt metsade majandamise perspektiivplaanidele.

Vastutust kolhoosimetsade majandamise eest kannavad kolhooside juhatused. Kolhoosi juhatuse ülesanded kolhoosi metsamajanduse valdkonnas on üksikasjastatud kolhoosimetsade põhimääruse p-s 9.

Riiklikud metsamajandusorganid abistavad kolhoose metsamajanduse planeerimisel, metsade majandamisel, vastava kaadri ettevalmistamisel jne.

Riiklikult kontrollivad kolhoosimetsade seisukorda ja metsaressursside õiget kasutamist kolhoosides riiklikud kesksed ja kohalikud metsamajanduse ning metsakaitse organid.

Oluline tähtsus kolhooside jaoks on kolhoosi metsamaade üleviimisel teisteks kõlvikuteks (kolhoosimetsade põhimääruse IV osa). Metsamaade üleviimine teisteks kõlvikuteks võib toimuda I grupi metsades ainult erandjuhtudel. Kolhoosimetsade (selle maa-alade) üleviimine teisteks kõlvikuteks toimub vabariigi ministrite nõukogu loal.

Kolhoosimetsade koosseisu kuuluvate maatükkide eraldamisel teistele organisatsioonidele kasutamiseks huvitavad uued maakasutajad kolhoosile kasutamata jäänud kulutused (kulutused metsa hooldamisele, taastamisele, korraldamisele jm.). Üleviimist otsustavad riigilised organid kehtestavad kõlvikuteks üleviimise (puhastamise, ülesharimise jne.) kindlad tähtajad.

Teisteks kõlvikuteks üleviidud metsamaade sihipärast kasutamist kontrollivad riikliku agrotööstuskomitee ja kohalike nõukogude täitevkomitee pädevad organid (ametiisikud).

Kolhoosimetsi võib liiduvabariigi ministrite nõukogu otsusel ja kolhoosiliikmete üldkoosoleku nõusolekul osaliselt või täielikult üle anda ka riiklike metsamajandusorganite käsutusse. Seda tehakse juhul, kui kolhoos ei tule metsade majandamisega toime või teeb seda ebamajanduslikult või ebapereheliikult.

Kolhoosimetsade majandamise ja kasutamise praktilisi probleeme on vabariigis küllaldaselt. Näiteks ühelt poolt suureneb võsastunud ja metsastunud alade hulk endiste põllumajanduslike maade arvel. Teiselt poolt kaugeltki mitte kõik kolhoosid ei majanda ega kasuta ratsionaalselt ja heaperemeheleikult nende kasutusse antud üldrahvalikku rikkust - kolhoosimetsi. Tihti on kolhoosimetsade majandamine viletsal järjel, osa kolhoosimetsi on rüüstatud, välja kurnatud.

Kolhoosimetsade õiguslik režiim peab tagama kolhoosimetsade mõistliku, heaperemeheliku kasutamise ka tootlusprogrammi realiseerimise tingimustes. Kolhoosimetsad peavad kindlustama kolhoositootmist metsamajanduslikult, aga ka keskkonnakaitsealiselt, sotsiaal-ökoloogiliselt. Nende ülesannete täitmisel on ka õigusorganisatsioonidel abinõudel oma asendamatut osa.

7. Metsakasutuse erisusi linna- ja kinnistatud ja looduskaitsealade metsades ning piiritsoonis

Ka vaadeldavate metsade õigusliku režiimi eripära tuleneb nende metsade spetsiifilisest sotsiaal-majanduslikust tähtsusest ning nende metsade poolt täidetavate funktsioonide eripärast.

Metsakasutuse erisused nimetatud metsades on antud metsakoodeksi 20.-22. ja 24. ptk-s (§-d 97-105 ning 110 ja 111).

7.1. Linnametsade kasutuse erisused tulenevad kõigepealt nende metsade sihtotstarbest (MetsaK § 97). Kuna linnametsi kasutatakse eeskätt kultuurilistel ja tervistavatel eesmärkidel ning elanike puhkeaja veetmiseks, on neis keelatud puidu varumine peakasutusraie korras, samuti vedelvaigu ja puumahla varumine. Neis metsades võidakse keelata ka muud metsakasutused, kui need ei sobi kokku nende metsade põhiülesannetega (MetsaK § 98).

7.2. Kinnistatud metsad on sellised metsad, mis on antud teatud ametkondadele ja organisatsioonidele neile pandud teaduslike, õppealaste jm. ülesannete täitmiseks. Nende kasutamise põhierinevus seisneb selles, et organisatsioonil, kellele on kinnistatud metsad, on eelisõigus metsakasutuseks. Samuti võidakse neis metsades piirata või hoopis ära keelata teiste subjektide metsakasutus, kui see on vastuolus nende metsade sihtotstarbega (MetsaK § 102; vt. ka § 101). Akti vorm metsade üleandmiseks Eesti NSV nendele ametkondadele ja organisatsioonidele, kellele metsad on kinnistatud, on kehtestatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu 28. aprilli 1982. a. määrusega (ENSV ÜVT 1982, 20, 298).

7.3. Ka looduskaitsealade metsade kasutuse iseärasused on suunatud nende metsade kasutamise sihtotstarbe tagamisele. Vastavalt MetsaK §-le 104 on looduskaitsealade metsades keelatud peakasutusraie, vedelvaigu varumine ja muu metsakasutus, mis ei sobi kokku looduskaitsealade eesmärgidega.

Looduskaitsealade metsades võib, olenevalt kaitse eesmärkidest, teha hooldus- või sanitaarraiet, koristada risu. Samuti võib neis kehtestada metsade looduslikku arengusse täielikku mittevaheselemise režiimi (reservaadirežiim).

Looduskaitsealade metsade kasutamise konkreetne režiim määratakse kindlaks vastava looduskaitseala põhimäärusega (vt. ENSV Maakoodeksi § 159 komm. 3 koos täienduste-parandustega).

Näiteks Lahemaa Rahvuspargis on ka metsakasutust üksikasjastatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt 31. detsembril 1975. a. kinnitatud Lahemaa Rahvuspargi põhimäärusega ning Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministriumi ja Harju ning Rakvere rajooni täitevkomiteede poolt 1977. a. kinnitatud rahvuspargi sisekorra eeskirjadega (vt. 13, aktid 6.2; 6.17; 6.19 ja 40).

7.4. Metsakasutuse iseärasused piiritsoonis määratakse kindlaks kompetentsete organite poolt kooskõlastatult piirivalvevägede juhtkonnaga (MetsaK § 111).

IV. METSADE ÕIGUSLIK KAITSE. VASTUTUS METSASEADUSANDLUSE RIKKUMISTE EEST

1. Metsade õigusliku kaitse üldalused

Kõrvuti heaperemeheliku majandamisega vajavad kõik metsad ka igakülgset kaitset. Metsi tuleb kaitsta tulekahjude, metsakahjurite, loodusõnnetuste ning muude kahjustuste eest.

Ka metsade kaitse puhul tuleb metsakaitse abinõude üldises kompleksis võtta eraldi vaatluse alla õiguslikud vahendid metsade kaitsel. Metsade õiguslikus kaitses võib omakorda eristada omandi- ja kasutusõiguse kaitset.

Metsa kaitse üldalused antakse "Eesti NSV metsakoodeksi" IV osas (§-d 120-126) koos metsavalve alustega. Metsakoodeksi VI osa (§-d 136-143) reguleerib vastutust metsaseadusandluse rikkumise eest. Siin tuuakse ära tähtsamate metsaseadusandluse rikkumiste loetelu, aga ka põhilised õigusliku vastutuse liigid metsaseadusandluse rikkumise kordadel.

Seadusest madalama õigusjõuga aktidest reguleerib metsasade riiklikku-õiguslikku kaitset ja korraldust NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt 22. märtsil 1950. a. kinnitatud "NSV Liidu riiklik metsakaitse määrustik" (vt. 14, akt 2.11) ning sama organi poolt 30. aprillil 1982. a. kinnitatud "Metsade seisundi, kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse riikliku kontrolli määrustik" (vt. ibid., akt 7.6, lk. 153-161).

Metsade õiguslikul kaitsel on oluline koht ka NSV Liidu Ministrite Nõukogu 18. juuni 1971. a. kinnitatud "NSV Liidu metsade tuleohutuse eeskirjadel" (vt. 14, lk. 121 jj. koos 15. juuli 1977. a., 30. aprilli 1982. a., 28. jaanuari 1983. a. ning 28. juuni 1985. a. täienduste-muudatustega).

NSV Liidus tegutseb ühtne riiklik metsavalve ja metsakaitse süsteem. NSV Liidu Riikliku Metsamajanduse Komitee süsteemis on metsade seisundi, kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse riikliku kontrolli volitused pandud riiklikele metsainspeksioonidele ning riiklike metsamajandusorganite teistele struktuuriüksustele.

On olemas NSV Liidu Metsamajanduse Riikliku Komitee Metsainspeksioon ning liiduvabariikide vastavad organid.

NSV Liidu Metsamajanduse Riikliku Komitee esimehe ase-täitja, kes tegeleb riikliku metsakontrolli küsimustega, on ametikoha järgi ühtlasi ka NSV Liidu Riikliku Metsa- (seisundi, kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse) kontrolli peainspektor (põhimäärus 0.6).

Metsafondi erihaldusorganite struktuuriliste allüksuste juhtivad insenerid, inspektorid jt. spetsialistid on oma ametikoha järgi ühtlasi metsade riikliku kontrolli inspektorid (riiklikud metsainspektorid - L. S.).

Metsameister (metsnik) ja metsavaht on oma ametikoha järgi jaoskonna ja vahtkonna asupaigas metsade seisundi, kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse kontrolli riiklikud inspektorid (p. 13).

Oma ülesannete täitmiseks on riiklikele metsainspektoritele antud laialdased volitused ning ülesanded (vt. põhimääruse p. 14 ja 16). Oma ülesandeid täidavad riiklikud metsainspektorid olenemata metsade ametkondlikust kuuluvusest. Koos metsaalaste eeskirjade täitmise kontrollimisega kontrollivad nad ka riikliku metsafondi maa sihipärast kasutamist ning kaitset.

Kõrvuti metsakaitse riiklike organitega täidavad töiseid metsakaitse- ja sellealase kontrolli ülesandeid ka ühiskondlikud metsainspektorid.

Metsade kaitse ei piirdu muidugi vastavate eriorganite sellekohase tööga. Metsade kaitse alal on olulised kohustused ka kohalikel nõukogudel, nende täite- ja korraldavatel organitel, kolhooside juhatustel jt. riiklikel ning mitte-riiklikel organitel ja organisatsioonidel.

Võitluseks metsarikkujatega on metsakaitseorganitele antud teatud erijurisdiksioon. Selle kohaselt on neil õigus kinni pidada metsarikkujaid, arestida ebaseaduslikult saadud saaki, alгатada juurdlust metsarikkujate suhtes, koostada vajalikke akte, protokolle jne.

Erieeskirjad kehtivad metsade kaitseks tuleohtlikel perloodidel. NSV Liidu metsakaitseorganite teenistuses on vastav avioteenistus võitluseks metsatulekahjudega.

Metsade kaitseks kasutatakse kogu Nõukogude riigi õiguskaitse vahendite arsenal, seega:

- 1) kriminaalõiguslikke;
- 2) administratiiv-(haldus-)õiguslikke;
- 3) tsiviilõiguslikke;
- 4) töö- ja kolhoosiõiguslikke;
- 5) metsaõiguslikke (keskkonnaõiguslikke) mõjutusvahendeid ning vastavat vastutust.

Vastavalt NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 30. juuni 1969.a. määrusele nr. 6 "Kohtupraktikast metsarikkumise asjades" (vt. 46 - 7. juuli 1983. a. redaktsioonis) p-le 3 kuulub metsarikkumisega tekitatud kahju hüvitamisele, sõltumata metsarikkuja kriminaal- või administratiivvastutusele võtmisest.

Sama põhimõtet rõhutab Eesti NSV Ministrite Nõukogu 11. märtsi 1983. a. määruse "Vastutuse kohta metsaseadusandluse rikkumise eest" § 4 (14, lk. 146).

Millised on siis tähtsamad metsaseadusandluse rikkumised, mille eest on ette nähtud õiguslik vastutus?

Üleliiduline metsaseadusandluse rikkumiste loetelu on antud "NSV Liidu ja liiduvabariikide metsaseadusandluse aluste" §-s 50, mis on kodifitseeritud Eesti NSV Metsakodeksisse (§-d 136 ja 137).

Eesti NSV MetsaK § 136 annab kesksed riigi metsaainuomandiõiguse rikkumise juhud. Seadus ütleb, et metsa kasutamise õiguse omavoliline loovutamine ja teised tehingud, mis otseselt või varjatult rikuvad riiklikku omandiõigust metsale, on kehtetud.

Muud olulisemad metsaseadusandluse rikkumised on:

- 1) ebaseaduslik metsaraie ning puude ja põõsaste kahjustamine;
- 2) metsa hävitamine või kahjustamine süütamise või tulega hooletult ümberkäimise tagajärjel;
- 3) metsa tuleohutusnõuete rikkumine jne.

Metsaseadusandluse rikkumistes on kesksel kohal metsa-rikkumised. Need moodustavad tähtsaima osa metsaseadusandluse rikkumistest, siin kaasneb õigusrikkumisega ka metsa enda rikkumine. MetsaK § 137 sisaldab küllalt üksikasjaliku metsaseadusandluse rikkumiste koondloetelu, mida täpsustatakse kasvava metsa väljaandmise, metsaraie jt. eeskirjades. Metsaseadusandluse rikkumisi on antud ka NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 6. augusti 1980. a. seadluses "Administratiivvastutuse kohta metsaseadusandluse rikkumise eest" (14, lk. 136-138), Eesti NSV administratiivõigusrikkumiste koodeksis, Eesti NSV Ministrite Nõukogu 11. märtsi 1983. a. määrukses "Vastutuse kohta metsaseadusandluse rikkumise eest" (18) jt. õigusaktides.

Nüüd natuke lähemalt vastutusest metsaseadusandluse rikkumise eest tähtsamate õigusliku vastutuse liikide ja kohaldatavate mõjutusvahendite kaupa.

2. Kriminaal- ja administratiivvastutus metsaseadusandluse rikkumise kordadel

Kriminaalvastutus metsaseadusandluse rikkumise eest on kodifitseeritud liiduvabariikide kriminaalkodeksitesse. Ka "Eesti NSV kriminaalkodeksiga" (edaspidi KrK - vt. 44) on kehtestatud rida metsaseadusandluse rikkumistega seotud kuriteo koosseise.

Nimetame neist tähtsamad (lähemalt vt. 14, lk. 135-136 koos muudatustega, aga ka 7 ja 8).

KrK § 155 fikseerib kriminaalkuriteona ebaseadusliku metsaraie. Kriminaalkorras karistatakse puude ja pöösaste ebaseadusliku raie eest, kui sellega põhjustati oluline kahju (vähemalt 300 rubla) taksihindades, mis on kehtestatud puude ja pöösaste ebaseadusliku raiega tekitatud kahju sissemõudmiseks (Eesti NSV Ministrite Nõukogu 11. märtsi 1983. a. määruses toodud takside alusel - vt. 14 ja 48). Ebaseadusliku metsaraie lihtkoosseis realiseeritakse ka juhul, kui aasta kestel oli süüdlase suhtes samasuguse rikkumise eest kohaldatud ühiskondliku mõjutamise vahend või distsiplinaar- või administratiivkaristus.

Ebaseadusliku metsaraie raskemad kuriteo koosseisud nõuavad suurt kahju täheldatud taksides (§ 155 lg. 2) või selle toimepanemist äritsemisena (§ 155 lg. 3).

Kriminaalvastutus on ette nähtud ka metsa tahtliku (KrK § 155¹) või ettevaatamatu (§ 155²) hävitamise või kahjustamise eest (varem oli see hõlmatud KrK § 97 koosseisuga).

Kriminaalvastutus on ette nähtud metsa, puudegrupi või pöösastiku tahtliku või ettevaatamatu hävitamise eest, - lihtkoosseisuna olulise kahju olemasolul (nimetatud taksides), kvalifitseeritud koosseisuks on vaja suure kahju olemasolu (samades taksides).

Kriminaalkodeksi § 156 annab külvi või puuvilja-, marja-, pöõsa- vm. istandiku tahtliku kahjustamise koosseisu, kui sellega tahtlikult või ettevaatamatult põhjustati suur varaline kahju riigile või ühiskondlikule organisatsioonile.

KrK § 157 annab ebaseadusliku jahipidamise (või kalapüügi) kolm koosseisu.

Ebaseadusliku jahipidamise lihtkuriteo koosseisuks on nõutud olulist kahju taksides, mis on kehtestatud jahimajandusele tekitatud kahjude sissenõudmiseks (vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu 7. juuni 1967. a. määrusega kinnitatud jahimajanduse põhimääruse p. 29 koos hilisemate muudatuste ja täiendustega (14, lk. 91-92) või kui aasta kestel oli süüdlase suhtes samasuguse rikkumise eest kohaldatud ühiskondliku mõjutamise vahend või distsiplinaar- või administratiivkaristus.

Kvalifitseeritud koosseis ebaseaduslikul jahipidamisel realiseeritakse eelnimetatud tegevuse kordadel üldohtlikke jahipidamise vahendeid või viise kasutades või kui jahimajandusele põhjustati suur kahju (§ 157 lg. 2).

Teine kvalifitseeritud ebaseadusliku jahipidamise koosseis eeldab ebaseaduslikku jahipidamist äritsemisena (§ 157 lg. 3).

Kehtivas kriminaalkoodeksis on metsade, aga ka üldse loodusressursside ning keskkonnakaitselised kuriteo koosseisud laialti paisatud kriminaalkoodeksi eri peatükkidesse (2. ptk. - varavastased, 6. ptk. - majanduslikud, 10. ptk. - ühiskondliku korra ja julgeoleku vastased kuriteod jne.). Seetõttu on põhjendatult tehtud ettepanekuid koondada sellised kuriteod edaspidi kriminaalkoodeksi eri peatükki (näit. kuriteod looduskasutuse ja looduskaitse valdkonnas või kuriteod loodus- või elukeskkonna vastu - vt. I. Rebane, 33).

Materjalid metsaseadusandluse rikkumiste kohta valmistatakse uurimisorganeile ette süüdlaste vastutuselevõtmiseks metsamajandite metsakaitse töötajate poolt (vt. lähemalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt 22. märtsil 1950. a. kinnitatud "NSV Liidu metsakaitse põhimäärus" - 41, lk. 361-370) ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu 3. juuni 1982. a. määrust "Metsade seisundi, kasutamise, taastootmise, valve ja kaitse riikliku kontrolli põhimääruse kohta" - 14, akt 7.6; vt. ka 23; 25; 38; 36).

Administratiiv-(haldus-)vastutus on vastutuse liik, mida kohaldavad pädevate metsafondi erihaldusorganite esindajate poolt koostatud meterjalide (akt jmt.) alusel metsa-

fondi erihaldusorganid või muud administratiivvastutuse kohaldamiseks pädevad riigiorganid. Praktikas on ta kõige sagedamini kohaldatav vastutuse liik ja seisneb administratiivkaristuse - eelkõige rahatrahvi, aga ka administratiivüleastumiseks kasutatud vahendi vmt. administratiivsanktsiooni (vt. AdmK § 23) kohaldamises.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 6. augusti 1980. a. seadlus "Administratiivvastutuse kohta metsaseadusandluse rikkumiste eest" (14, lk. 136-138) annab üleliidulise administratiivüleastumiste metsaseadusandluse rikkumiste loetelu. Vabariigis administratiivüleastumistena vaadeldavad metsaseadusandluse rikkumised on kesksena kodifitseeritud "Eesti NSV administratiivõigusrikkumiste koodeksis" (edaspidi AdmK - vt. 6). Administratiivkorras karistatavaid metsarikkumisi loetleb ka MetsaK § 137.

Millised on siis tähtsamad metsaseadusandluse rikkumised - administratiivüleastumised kehtiva metsaseadusandluse järgi?

Nimetame kõigepealt metsakasutamissoiguse omavolilist loovutamist, samuti muid tehinguid, mis otse või kaudselt rikuvad riigi metsaomandiõigust (AdmK § 50). Analoogsena võiks siinkohal nimetada loomariigi objektide kasutamissoiguse omavolilist loovutamist ning muid tehinguid, mis otse või varjatult rikuvad riigi loomariigilomandiõigust, samuti loomariigi objektide omavolilist kasutamist, kui selleks on nõutav luba (AdmK § 51).

Enamik metsaseadusandluse rikkumisi - administratiivüleastumisi on kodifitseeritud looduskeskkonna ning ajaloo- ja kultuurimälestiste kaitse valdkonna administratiivüleastumiste (7.) peatükki (vt. §-d 65-80; 91-95). Tuleb aga täheldada, et ka siin on segamini nii metsafondi kui ka metsafondi maa kaitseks kehtestatud koosseisud.

Peale selle tuleb arvestada metsafondi maa kaitse administratiivüleastumise koosseisude võimalikku kollisiooni maaseadusandluse rikkumiste - administratiivüleastumiste üldkoosseisudega.

Koodeks vaatleb siin eraldi administratiivüleastumiste koosseisudena:

1) riigi metsafondi maa ebaseaduslikku kasutamist (§ 65);
2) metsaraiefondi kasutamise, puidu varumise ja väljaveo ning vedelvaigu varumise korra rikkumist (§ 66);

3) ebaseaduslikku metsaraiet ning puude ja pöösaste kahjustamist, metsakultuuride ja noorendike hävitamist ning kahjustamist (§ 67);

4) metsa järelkasvu hävitamist või kahjustamist (§ 68);

5) raiepiletis (orderis) või metsapiletis ettenähtud nõuetele (incl. eesmärkidele) mittevastavat metsakasutust (§ 69);

6) metsa uuendamise ja parandamise ning küpse puidu varude kasutamise eeskirjade rikkumist (§ 70);

7) metsafondi maa heina- ja karjamaa kahjustamist (§ 71) ning nende omavolilist kasutamist (§ 72);

8) metspuuvilja, pähklite, seente ja metsamarjade korjamise tähtaegade ja korra rikkumist (§ 73);

9) tootmisobjektide käikulaskmist ilma metsa kahjustamist vältivate seadmeteta (§ 74);

10) metsa kahjustamist heitvee, keemiliste ainete või kahjulike heitmete ja jäätmetega (§ 75) ning metsa risustamist jäätmete ja heitmetega (§ 76);

11) riikliku metsafondi maa metsakuivenduskraavide, drenaažisüsteemide, teede ja metsamajandusrajatiste hävitamist ja rikkumist (§ 77);

12) metsas olevate piirimärkide hävitamist ja rikkumist (§ 78);

13) metsale kasuliku loomastiku hävitamist (§ 79);

14) metsa tuleohutuse nõute rikkumist (§ 80).

Rida metsaseadusandluse rikkumiste-administratiivüleasumiste erikoosseise on kehtestatud loomariigi kaitseks, eriti jahinduse raames (§-d 91-94).

Põhiliseks kohaldatavaks administratiivkaristuseks on rahaträhv kodanikele kuni 50 rubla ning ametiisikutele kuni 100 rubla.

Administratiivkaristusi kohaldavad metsaseadusandluse rikkumise kordadel:

1) rajooni, linna või linnarajooni juures asuv administratiivkomisjon (vt. AdmK § 220 lg. 1 - sama koodeksi §-des

65-80, aga ka §-des 90-92 sisalduvate koosseisude puhul, välja arvatud jahieeskirjade rikkumise juhud) või

2) alevi ja küla täitevkomitee juures asuv administratiivkomisjon (vt. AdmK § 220 lg. 2 - näit. loomariigiseadusandluse rikkumise kordadel) või

3) metsamajanduse organid (vt. § 244 - metsatuleohutusnõuete rikkumise asjades) või

4) jahieeskirjade järgimise riikliku järelevalve organid (vt. AdmK § 245 - jahieeskirjade rikkumise kordadel).

Metsarikkujatele administratiivvastutuse kohaldamisel tuleb tähtsamatest ametkondlikest aktidest arvestada:

1) NSV Liidu metsades metsarikkujate vastutuselevõtmise juhendit, mis on kinnitatud NSV Liidu Riikliku Metsamajanduse Komitee esimehe poolt 26. märtsil 1969. a. (14, akt 7.7. lk. 162-174) ja

2) NSV Liidu metsade tuleohutuse eeskirjade rikkumise eest trahvide määramise juhendit (25. augustist 1971. a., ibid., akt 7.8, lk. 174-179).

3. Varaline ja muu vastutus¹ metsaseadusandluse rikkumise korral

Asendamatuks ja mõjusaks metsade õigusliku kaitse vahendiks on varaline vastutus metsaseadusandluse rikkumiste eest.

Varalist vastutust reguleerivaks keskseks eriaktiks on Eesti NSV Ministrite Nõukogu 11. märtsi 1983. a. määrus "Vastutuse kohta metsaseadusandluse rikkumise eest" (14, akt 5, lk. 141-152 või 47). Nimetatud määrusega tunnistati kehte-

---

¹ Meie kasutame siinkohal mõistet "varaline vastutus" erinevalt 11. märtsi 1983. a. määrusest, kus räägitakse "materiaalset vastutusest". Lähtume õigusteaduses küllalt levinud põhimõttest, et tsiviilõigusliku vastutuse (sealhulgas nii lepingulise kui ka lepinguvälise vastutuse kordadel) räägitakse varalisest vastutusest (varalisest kahju hüvitamisest). Materiaalset vastutust aga kohaldatakse tööühete kahju tekitamise kordadel töökoodeksi normide alusel (vt. ka Eesti Nõukogude Entsüklopeedia 5. kd. (Tln. 1973), lk. 102 ja 8. kd. (Tln. 1976), lk. 308-309). Sellekohased ebakohad seadusandluses on paljus seotud sellega, et seaduseelnõuline töö on meil domineerivalt ametkondlik (antud juhul metsamajanduslik) ja tihti on siin kaaluv sõna mittejuristidel. Samaga on osaliselt seletatav ehk ka vaadeldava määruse normitehniline (rubrikatsiooniline) norkus.

tuks vabariigi Ministrite Nõukogu 14. aprilli 1964. a., 23. okt. 1968. a., 26. okt. 1969. a. ning 13. apr. 1982. a. määrused kodanike ja organisatsioonide materiaalse vastutuse kohta metsamajandusele tekitatud kahju eest.

Vastavalt kehtivale seadusandlusele on varaline vastutus metsaseadusandluse rikkumise korral diferentseeritud olenevalt:

a) rikkujast (sõltuvalt sellest, kas on rikkuja poolel tegemist organisatsiooni või kodanikuga);

b) rikkuja õiguslikust vahekorrast metsafondiga (lepinguline või lepinguväline kahju);

c) kahjustatud objektist endast (olenevalt puu läbimõõdust, liigist, asukohast, metsagrupist jne.);

d) objekti kahjustamise astmest (raie, vigastamine, haigestumine, hävimine jne.).

Järgnevalt lähemalt üksikute metsaseadusandluse rikkumise liikidest, mille eest seadusandja on kehtestanud süüdlastele varalise vastutuse.

I. Varaline vastutus kasvava kasvuajalise metsa ebaseadusliku raie eest.

Organisatsioonid (sealhulgas kolhoosid) kannavad varalist vastutust kasvava metsa raiumise eest metsaosadel, mis ei ole raieks üle antud - kasvava metsa väljaandmise kümne-kordsetes taksihindades.

Kodanikud kannavad varalist vastutust kasvava metsa ebaseadusliku raie eest:

1) kui kodanik teostab raie ilma raiepiletita (-orderrita) või

2) kui kodanik teostab raie küll raiepileti alusel, kuid:

a) mitte selles metsas, kus ette nähtud,

b) mitte selles koguses,

c) mitte nendest puuliikidest, mis on märgitud raiepiletis (-orderis).

Kodanikud vastutavad kasvava metsa ebaseadusliku raie eest 11. märtsi 1983. a. määruse lisas 1 märgitud kahjutasu taksid alusel.

Kahjutasu taksid on diferentseeritud:

- 1) ebaseaduslikult raiutud puude läbimõõdu (kännu kõrguselt), pöösaste kõrguse ning
- 2) ebaseadusliku raie asukoha järgi.

Eristatakse ebaseaduslikku raiet:

- a) linnades, alevites, alevikes, (asulates? - L. S.), looduskaitsealadel, parkides, kuurordimetsades, raudtee ja maantee eraldusribadel;
- b) mujal I grupi metsades ja
- c) II grupi metsades.

Näiteks iga 23 cm jämeduse puu ebaseadusliku raiumise eest tuleb kodanikul maksta kahjutasu linnades 45 rubla, mujal I grupi metsas 35 rubla ja II grupi metsas 25 rubla.

Määrus ei anna ebaseadusliku ega omavolilise raie mõistet³⁸. Seadusandja loetleb raieid, mida ei peeta omavoliliseks raieks. Omavoliliseks raieks ei peeta:

- 1) pöösaste ja kuni 8 cm läbimõõduga puude raiumist kodanike poolt individaualelamu- või aianduskrundil (aga õuealamaal? - L. S.), kui saadud metsamaterjal on mittelikviidne ning raiutud puud ja pöösad ei olnud kaitse all;
- 2) vilja- ja ilupuude kõrvaldamist nende omaniku poolt;
- 3) raieid avariolukordade likvideerimiseks teedel, side- ja elektriliinidel ning mujal (§ 1 ap. 1 lg. 5).

II. Eraldi sätestab seadusandja (11. märtsi 1983. a. määruse § 1 ap. 3) varalist vastutust kasvavate puude või pöösaste vigastamise eest.

Puude või pöösaste vigastamise kordadel on varaline vastutus diferentseeritud puude ja pöösaste vigastamise astme järgi. Kahju hüvise arvutamise aluseks on puude või pöösaste ebaseadusliku raiumise eest kehtestatud kahjutasu piirmäärad (taksid). Kui kahjustati kasvavate puude või pöösas-

---

³⁸ Praktiliselt omavolilise ja ebaseadusliku raie mõisted paistavad kattuvat. Kui püüda eristada omavolilist raiet ebaseaduslikust raiest, siis omavolilise raie mõiste võib olla kitsam, hõlmates endaga raiumise ilma raiepileti-
ta (-orderita).

te üksikuid oksid, siis on kahjutasuks 10 % ebaseadusliku raie kahjutasust. Puu võra, juurestiku, tüve või koore tugeval kahjustamisel (kui puu või pöõsa kasv jätkub) tuleb kahju hüvitamiseks maksta 25 % kasvava metsa ebaseadusliku raie kahjutasust. Puude kasvujõuetuseni vigastamisel on kahju hüviseks 100 % ebaseadusliku raie kahjutasust.

Kasvavate puude või pöõsaste vigastamise eest ettenähtud vastutuse eriliigina võib vaadelda 11. märtsi 1983. a. määruse § 1 ap-s 8 ette nähtud varalist vastutust. Nimetatud sätteis on kehtestatud varaline vastutus metsa kahjustamise eest kasvutingimuste, veerežiimi jms. muutmise teel, kui sellele järgnes puude kuivamine. Ka siin on kahjutasu (hüvise) arvutamise aluseks ebaseadusliku raie kahju hüvise arvutamise eeskirjad (vt. 11. märtsi 1983. a. määruse § 1 ap. 1). Kui sama tegevuse tagajärjel kahjustub mets vähemal määral, siis kuulub sissenõudmisele 25 % eelnimetatud kahjutasust (miks mitte proportsionaalselt kahjutasu protsendiga? - L. S.).

Kahjutasusummale lisatakse metsaosa metsa kasvatamiseks kõlblikku seisukorda viimiseks tehtavate tööde maksumus, metsa hävitamise korral ka metsauuendustööde maksumus (rekultiveerimiskulud).

Seadusandluses on määratletud ka need kasvavate puude ja pöõsaste kahjustamised, mida seadusandja ei pea metsarikkumiseks (§ 1 ap. 3 lg 4). Näiteks ei ole metsarikkumiseks üksikute dekoratiivokste, saunavihtade või luudade valmistamine kodanike poolt oma tarbeks kõigis II grupi metsades ja teatud I grupi metsades, kui okste varumisega ei tekitata olulist kahju puudele või pöõsastele või kui ei ole tegemist looduskaitsealuste puu- või pöõsaliikidega.

III. Erisätted (§ 1 ap. 4) on varalise vastutuse kohaldamiseks kasvujõuetute või kuivanud puude omastamise või omavolilise raie kordadel. Juurelt maha raiutud, samuti tormist või tuulest murtud puude omastamise või jalal kuivanud puude omavolilise raiumise eest nõutakse süüdlaselt sisse kahjutasu kasvava metsa väljaandmise kahekordsetes taksihindades.

IV. Süütamise või tulega hooletu ümberkäimise tagajärjel metsa hävitamise või kahjustamise kordadel on kehtestatud süüdlaste varaline vastutus metsa kaubalise väärtuse kao ulatuses. Metsa kaubaline väärtus arvutatakse kasvava metsa väljaandmise taksihindade järgi, hukkunud metsakultuuride asemel uue või loodusliku noorendiku kasvamise ning territooriumi puhastamise maksumuse ulatuses (§ 1 ap. 5 lg. 1). Kõne all olevatel juhtudel arvutatakse kahju hüvisesse ka kõik metsa tulekahju kustutamise kulud.

V. Üksikasjalikult on reguleeritud süüdlaste vastutus metsa kahjustamise eest heitvee, keemiliste ainete, tööstus- ning kommunaal- ja olmeheitmete ja jäätmetega.

Siin tuleb eristada kolme varalise vastutuse alavarianti, lähtudes kahjustuse tagajärgedest ja kahju tekitamise iseloomust:

a) kui nimetatud kahjustamine tõi kaasa metsa kuivamise või haigestumise, arvutatakse hüvis analoogiliselt metsa süütamise läbi tekitatud kahju hüvise arvutamise eeskirjadega;

b) heitmete-jäätmete või keemiliste ainete vedamise eest metsadesse, parkidesse või looduskaitsealadele, samuti riikliku metsafondi metsata maadele, kui see ei too kaasa metsa kuivamist või haigestumist, arvestatakse hüvis lähtudes kahjustatud maapinna suuruselt ja saastuse iseloomust.

Kahjutasu arvutamisel on lähtealuseks kahjutasu - I grupi metsades 10 rubla ja II grupi metsades 5 rubla kahjustatud maa-ala iga ruutmeetri eest. Kahjustatud maa-ala suurus arvutatakse tinglikult, korrutades kahjustatud maa-ala suurima ja väikseima läbimõõdu. Kahjutasu naftasaaduste või nendega läbiimbunud materjalide mahapaneku eest nõutakse sisse kolmekordses ulatuses;

c) peatus- või puhkekoha koristamata jätmise eest metsades, parkides, looduskaitsealadel, samuti riikliku metsafondi metsata maadel tuleb kuni 25 m²-lise maa-ala saastamise eest maksta 10 rubla hüvist, iga järgmise 10 m²-lise maa-ala või selle osa eest suurendatakse sissenõutavat summat 1 rubla võrra, olenemata metsa grupist. Saastatud pind arvutatakse jälle tinglikult selle suurima ja väikseima läbimõõdu korrutisena (§ 1 p. 6 ja 7).

VI. Eritaksid on organisatsioonide ja kodanike poolt metsamajandusele metsakultuuride ja metsataimlates kasvavate seemikute ja istikute, samuti looduslike noorendike ja isekülvi hüvitamise ja kahjustamisega tekitatud kahju hüvise arvestamiseks (määruse lisa 2).

VII. Erisätted on kehtestatud kahju hüvise arvutamiseks metsateede, teepäraldiste, kuivendussüsteemide, kvartal- ja langipostide, siltide, plakatite, puhke-, suitsetamis- ja tuletegemiskohtade ning muude metsamajanduslike rajatiste ja tarvikute hävitamise või rikkumise eest, riikliku metsafondi maade pinnakatte kahjustamise eest liiklusevahendite läbi või muul viisil, kui see ei ole seotud metsamajanduslike töödega. Kahju hüviseks on sel juhul objekti taastamise viiekordne maksumus.

VIII. Määruse lisa 3 sisaldab kahju hüvise taksid omavolilise heinaniitmise ja loomade karjatamise kohta varbatiigi metsades ja metsafondi maal.

Uudsenä on kehtestatud varaline vastutus ka metsakulase pesade hävitamise või kahjustamise eest (taksid lisas 4).

IX. Üksikobjektina või liigina riikliku kaitse alla võetud või linnade ja rajoonide täitevkomiteede otsusega ajalooliselt või kultuuriliselt eriti tähtsaks tunnistatud parkides või maatükkidel kasvavate puude või põõsaste omavolilise raiumise või kahjustamise eest nõutakse sisse kümnekordne kahjutasu.

Summad, mis on sisse nõutud metsarikkumise läbi metsamajandusele tekitatud kahju hüvitamiseks ning summad, mis on saadud metsast ebaseaduslikult saadu realiseerimise eest, kantakse Eesti NSV eelarvesse.

Summad, mis on sisse nõutud kolhoosimetsadele tekitatud kahjude hüvitamiseks (v.a. kolhooside endi poolt kolhoosimetsades toimepandud rikkumiste hüvis), kantakse kolhoosi või kolhoosidevahelise metsamajandusorganisatsiooni tuludesse.

Kogu metsarikkumise teel saadu kuulub äravõtmisele. Kui seadusrikkumise läbi saadut ei ole võimalik ära võtta, nõutakse metsarikkujalt sisse kahjutasu lisaks ebaseaduslikult saadud kahjutasule ühekordses maksumuses (MetsaK § 139).

Distsiplinaarvastutus metsaseadusandluse rikkumise kor-dadel järgneb juhul, kui metsaseadusandluse rikkumine pan-nakse toime tööülesandeid täites. Vastutust kohaldatakse kooskõlas Eesti NSV töökoodeksi sätetega.

Metsaõigusliku vastutusena metsaseadusandluse rikkumise kordadel võib näha metsaseadusandlusest tulenevate spetsii-filliste mõjutusvahendite kohaldamist, kõigepealt metsakasut-sõiguse tingimuste muutumist, aga ka metsakasutusõiguse lõpetamist (vt. MetsaK §-d 140 ja 141, aga ka § 93 lg. 2 ja § 95 lg. 1 p. 3).

Õigusliku vastutuse asjatundlik kohaldamine koos heape-remeheliku metsade kasutamise ning kaitse organiseerimisega peab tagama nii metsa majanduslike kui ka ökoloogilistefunkt-sioonide nõuetekohase täitmise praeguse põlvkonna ja tule-vaste põlvkondade huvides.

Kasutatud kirjandus

1. NSV Liidu majandusliku ja sotsiaalse arengu põhisuunad aastaiks 1986–1990 ning ajavahemikuks kuni 2000. aastani. – Tln.: Eesti Raamat, 1986.
2. Gorbatsšov M. NLKP Keskkomitee poliitiline ettekanne NLKP XXVII kongressil 25. veebr. 1986. – Tln.: Eesti Raamat, 1986.
3. Uutmisest ja partei kaadripoliitikast; NLKP Keskkomitee peasekretäri M.S. Gorbatsšovi ettekanne NLKP KK pleenumil 27. jaanuaril 1987. a. // Rahva Hääli-29. veebr. 1987. a.
4. Administratiivõigusrikkumisi käsitleva NSV Liidu ja lii-duvabariikide seadusandluse alused. Vastu võetud NSV Liidu Ülemnõukogu poolt 23. okt. 1986. a. // Rahva Hääli-25. okt. 1980; NSVL ÜT 1980.

5. "NSV Liidu ja liiduvabariikide metsaseadusandluse aluste" kinnitamise kohta. NSV Liidu Ülemnõukogu 17. juuni 1977. a. seadus. // NSVL ÜT 1977. - Nr. 25. - Art. 388.
6. Eesti NSV administratiivõigusrikkumiste koodeks. - Tln.: Eesti Raamat, 1986.
7. Eesti NSV kriminaalkodeks. - Tln.: Eesti Raamat, 1984.
8. Eesti NSV kriminaalkodeks: Kommenteeritud väljaanne / Parandatud ja täiendatud trükk / Koost. prof. I. Rebane. - Tln.: Eesti Raamat, 1980.
9. Eesti NSV maakoodeks: Ametlik tekst muudatuste ja täiendustega seisuga 1. mai 1983. - Tln.: Eesti Raamat, 1983.
10. Eesti NSV maakoodeks: Kommenteeritud väljaanne / Koost. prof. V. Kelder. - Tln.: Eesti Raamat, 1974.
11. Eesti NSV metsakoodeks: Ametlik tekst muudatuste ja täiendustega seisuga 1. märts 1984. - Tln.: Eesti Raamat, 1984.
12. Loomariigi kasutamise ja kaitse kohta: Eesti NSV 11. juuni 1981. a. seadus // Rahva Hääl. - 14. juuni 1981; Tln.: Eesti Raamat, 1982.
13. Maaõiguslikke akte / Koost. dots. L. Saarnits. - Tartu, 1981.
14. Metsaõiguse akte / Koost. dots. L. Saarnits. - Tartu, 1983.
15. Põllumajandusalasid direktiive, seadusandlikke ja ametkondlikke akte (1979). - Tln.: 1980.
16. Põllumajanduslikke normatiivakte / Koost. L. Saarnits. - Tartu, 1976.
17. NSV Liidu metsades heinategemise ja karjatamise eeskirjad. Kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu 17. augusti 1947. a. määrusega, kehtiv NSV Liidu Ministrite Nõukogu 27. aprilli 1983. a. määruse sõnastuses // ENSV ÜVT 1983, 26, 316.
18. Vastutuse kohta metsaseadusandluse rikkumise eest: Eesti NSV Ministrite Nõukogu 11. märtsi 1983. a. määrus // ENSV ÜVT 1983, 17, 222; Nõukogude Õigus 1983. - Nr. 4. - lk. 306-313.

19. Kolhoosimetsade majandamise eeskirjades tehtud muudatused. Kinnitatud NSV Liidu põllumajandusministri asetäitja ja NSV Liidu Metsamajanduse Riikliku Komitee esimehe asetäitja poolt 10. veebr. 1982 // ENSV ATK IJV. - Tln., 1983.
20. NSV Liidu Põllumajandusministeeriumi süsteemi sovhoosidele ja teistele riiklikele ettevõtetele kinnitatud metsade majandamise korra instruktiivjuhised. Kinnitatud NSV Liidu Põllumajandusministeeriumi ja NSV Liidu Riikliku Metsamajanduse Komitee poolt 18. jaanuaril 1983. a. // ENSV ATK IJV, 1983.
21. Riiklike kaitsealade tüüpõhimäärus ja riiklike looduslike rahvusparkide tüüpõhimäärus. Kinnitatud NSV Liidu Plaanikomitee ja Teaduse ning Tehnika Komitee poolt 27. apr. 1981. a. // Бюллетень нормативных актов министерств и ведомств СССР. - 1982. - № 12.
22. Kolhoosi- ja sovhoosimetsade majandamise parandamise abi- nõudest: Eesti NSV põllumajandusministri 31. dets. 1969. a. käskkiri. Põllumajandusalaseid direktiive, seadusandlikke ja ametkondlikke akte (1969-71). - Tln., 1972. - III - Lk. 116-132.
22. Metsa kõrvalkasutuse juhend. NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Metsamajanduse Komitee 13. detsembri 1982. a. käskkiri nr. 175. - Tln., 1983 (vt. ka 44).
23. Looduskaitseseadusandluse kohaldamise kohtupraktikat. NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 7. juuli 1983. a. määrus nr. 4 // Nõukogude Õigus. - 1983. - Nr. 6. - Lk. 465-471.
24. Muudatustest NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 30. juuni 1969. a. määruses nr. 6 "Kohtupraktikast metsarikkumise asjades": NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 7. juuli 1983. a. määrus // Nõukogude Õigus. - 1983. - Nr. 6. - Lk. 471-472.
25. Kohtupraktikast metsarikkumise asjades. NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 30. juuni 1969. a. määrus nr. 6. Metsaõiguse akte / Koost. L. Saarnits. - TRÜ 1983. - Lk. 186-189; täiend., muudat. 7. juuli 1983 // Nõukogude Õigus. - 1983. - Nr. 6. - Lk. 471-472.

26. Adusson E. Looduskaitse: Õppevahend sovhoostehnikumidele. - Tln., 1980.
27. Aruja M. Eesti NSV looduse kaitsest. - Tln.: Perioodika, 1983.
28. Kelder V. Looduse õiguslik kaitse. - Tartu, 1979.
29. Leonov L. Vene mets. - Tln.: ERK, 1958.
30. Luik H. Ainult üks maailm // Eesti Loodus. - 1986. - Nr. 5.
31. Merevaigurannikult vulkaanidemaani: Eesti loodusteadlaste reisirakjeldusi. - Tln., 1965.
32. Nõukogude loodusressurssideõigus ja looduse õiguslik kaitse / Koost. dots. L. Saarnits. - Tartu, 1985.
33. Rebane I. Looduskeskkonna kriminaalõiguslik kaitse // Nõukogude õigus. - 1983. - Nr. 4. - Lk. 262-266.
34. Repossi G. Elu ja surma küsimus: Ökoloogia illustreeritud ajalugu. - Tln.: Valgus, 1984.
35. Tellis V. Looduskasutuse ja -kaitse planeerimine. - Tartu, 1986.
36. Jahimehe käsiraamat / Koost. Tiit Randla. - Tln.: Valgus, 1979.
37. Metsamajanduse teatmik / Koost. I. Etverk. - Tln.: Valgus, 1980.
38. Metsarikkumised: Käsiraamat metsavalve töötajatele / Koost. H. Alton. - Tln.: Valgus, 1975.
39. Бюллетень нормативных актов министерств и ведомств СССР: Ежемесячник.
40. Сборник нормативных актов о земле. - М., 1978.
41. Сборник нормативных актов по охране природы. - М., 1978.
42. Сборник нормативных материалов по землепользованию и землеустройству. - М., 1978.
43. Правила подсечки и заготовки лесохимического сырья в лесах СССР: Утв. гос. комитетом СССР по лесному хозяйству 3 июня 1971 г. - М., 1971.

44. Инструкция по осуществлению побочных лесныхпользований в лесах СССР. - М., 1983.
45. Ежезинский В. Правовая охрана окружающей среды / Пер. с польс. - М.: Прогресс, 1979.
46. Васильев П.В. Экономика использования и воспроизводства лесных ресурсов. - М., 1963.
47. Горбовой В.В. Основные институты советского лесного права: Учебное пособие. - Свердловск, 1983.
48. Заславская Л.А. Судебное рассмотрение дел о лесонарушениях. - М., 1977.
49. Емельянова В.Г., Заславская Л.А. Судебное рассмотрение дел о нарушении законодательства об охране животного мира. - М., 1982.
50. Каверин А.М. и др. Законодательство о лесах. - М., 1978.
51. Китанович Б. Планета и цивилизация в опасности. - М.: Мысль, 1985.
52. Лаптев И.П. Охрана природы. - Томск, 1964.
53. Обозов Н.А., Савельев А.Т. Побочные пользования в лесах. - М.: Лесная промышленность, 1975.
54. Панкратов И.Ф., Сыродоев Н.А. Законодательство об охране и использовании животного мира. - М., 1983.
55. Петров В.В. Правовая охрана природы в СССР. - М.: Юрид.лит., 1984.
56. Полянская Г.Н. Актуальные вопросы лесного законодательства. - М.: Юрид. лит., 1985.
57. Советское земельное право / Отв. ред. В.П. Балезин, Н.М. Краснов. - М.: Юрид. лит., 1986.
58. Советское земельное право / Отв. ред. Н.И. Краснов. - М., 1981.
59. Советское земельное право / Отв. ред. Н.И. Краснов, В.П. Балезин. - М., 1977.
60. Советское земельное право / Под ред. Н.Д. Казанцева, И.В. Павлова. - М., 1971.
61. Яковлев В.Н. Правовая охрана природы в Молдавской ССР. - Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1983.
62. Стайнов П. Правовые вопросы защиты природы / Пер. с болг. - М.: Прогресс, 1974.

- 63.0 некоторых вопросах разрешения споров, связанных с лесонасаждениями: Инструктивные указания гос. арбитража СССР от 30 сентября 1982 г. // Систематизированный сб. инстр. указ. Госарбитража при СМ СССР. - М., 1983. - С. 271-276.
- 64.06 ответственности транспортных организаций за вред, причиненный животному миру: Инстр. указания Гос. арбитража СССР от 8 августа 1980 г. // Систематизированный сб. указ. ГА при СМ СССР. - М., 1983. - С. 270.
- 65.0 некоторых вопросах практики разрешения споров, связанных с нарушением законодательства об охране природы: Инстр. письмо Госарбитража при СМ СССР от 30 января 1976 г. // Систематизированный сб., с. 267-278.
- 66.0 применении гос. арбитрами законодательства об охране природы и рациональном использовании природных ресурсов: Инстр. указаний Гос. арбитража СССР от 29 июня 1973 г. // Систематизированный сб., с. 264-267.

Väljavõte Eesti NSV kriminaalkoodeksist (Tln., 1984)

KURITEOD RIIGI JA ÜHISKONNA VARA VASTU

§ 97. Riigi või ühiskonna vara tahtlik hävitamine või rikkumine

(1) Riigi või ühiskonna vara tahtliku hävitamise või rikkumise eest, kui sellega põhjustati oluline kahju -

karistatakse vabadusekaotusega kuni kolme aastani või parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni kolmesaja rublani.

(2) Sama tegevuse eest, kui sellega põhjustati suur varaline kahju või muu raske tagajärg, -

karistatakse vabadusekaotusega kahest kuni seitsme aastani.

§ 98. Riigi või ühiskonna vara hävitamine või rikkumine ettevaatamatuse tõttu

Riigi või ühiskonna vara hävitamise või rikkumise eest ettevaatamatuse tõttu, kui see pandi toime üldohtlikul viisil ja kui sellega põhjustati suur varaline kahju või muu raske tagajärg ning puuduvad käesoleva koodeksi §-s 206¹ ettenähtud kuriteo tunnused, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni kolme aastani või parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni kolmesaja rublani.

MAJANDUSALASED KURITEOD

§ 154¹. Maaseadusandluse sätete rikkumine

Maatüki omavolilise hõivamise või vahetamise eest, samuti maatüki ostmise ja müümise, pantimise, kinkimise, rentimise või muu tegevuse eest, mis rikub riiklikku omandiõigust maale, -

karistatakse parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni kolmesaja rublani.

§ 155. Ebaseaduslik metsaraie

(1) Puude või põõsaste ebaseadusliku raie eest, kui sellega põhjustati oluline kahju (- 300.-) taksides, mis on kehtestatud puude ja põõsaste ebaseadusliku raiega tekitatud kahjude sissenõudmiseks, või kui aasta kestel oli süüdlase suhtes samasuguse rikkumise eest kohaldatud ühiskondliku mõjutamise vahend või distsiplinaar- või administratiivkaristus, -

karistatakse parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni kolmesaja rublani.

(2) Sama tegevuse eest, kui sellega põhjustati suur kahju tähendatud taksides, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni ühe aastani või parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni 300 rublani.

(3) Puude või põõsaste ebaseadusliku raie eest äritsemisena -

karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga sama tähtajani või rahatrahviga kuni ühe tuhande rublani.

§ 155¹. Metsa tahtlik hävitamine või kahjustamine

(1) Metsa, puudegrupi või põõsastiku tahtliku hävitamise või kahjustamise eest, kui sellega põhjustati oluline kahju taksides, mis on kehtestatud metsamajandusele tekitatud kahjude sissenõudmiseks, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni kolme aastani või parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni kolmesaja rublani.

(2) Sama tegevuse eest, kui sellega põhjustati suur kahju tähendatud taksides, -

karistatakse vabadusekaotusega kahest kuni seitsme aastani.

§ 155². Metsa hävitamine või kahjustamine ettevaatamatuse tõttu

(1) Metsa, puudegrupi või põõsastiku hävitamise või kahjustamise eest ettevaatamatuse tõttu, kui sellega põhjustati oluline kahju taksides, mis on kehtestatud metsamajandusele tekitatud kahjude sissenõudmiseks, -

karistatakse parandusliku tööga kuni ühe aastani või rahatrahviga kuni kaheksa rublani.

(2) Sama tegevuse eest, kui sellega põhjustati suur kahju tähendatud taksides, -

karistatakse parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni kolmesaaja rublani.

§ 156. Külvi või istandiku kahjustamine

Külvi või puuvilja-, marjapõõsa- või muu istandiku tahtliku kahjustamise eest, kui sellega tahtlikult või ettevaatamatuse tõttu põhjustati suur varaline kahju riigile või ühiskondliku organisatsioonile, - karistatakse vabaduskaotusega kuni 6 kuuni või parandusliku tööga kuni 2 aastani või rahatrahviga kuni 300 rublani.

§ 157. Ebaseaduslik jahipidamine või kalapüük

(1) Ebaseadusliku jahipidamise või kalapüügi eest, kui sellega põhjustati oluline kahju taksides, mis on kehtestatud jahi- või kalamajandusele tekitatud kahjude sissenõudmiseks, või kui aasta kestel oli süüdlase suhtes samasuguse rikkumise eest kohaldatud ühiskondliku mõjutamise vahend või distsipliinaar- või administratiivkaristus, -

karistatakse parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni kolmesaaja rublani.

(2) Sama tegevuse eest üldohtlikke jahipidamise või kalapüügi vahendeid või viise kasutades või kui jahi- või kalamajandusele põhjustati suur kahju, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni ühe aastani või parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni kolmesaaja rublani.

(3) Ebaseadusliku jahipidamise või kalapüügi eest äritsemisena, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga sama tähtajani või rahatrahviga kuni ühe tuhande rublani.

§ 158. Veeobjekti saastamine, risustamine või veehulga vähendamine või atmosfääriõhu saastamine

(1) Veeobjekti saastamise, risustamise või veehulga lubamatu vähendamise eest, kui sellega põhjustati oluline kahju rahvamajandusele, välja arvatud käesoleva koodeksi §-s 211² tähendatud juhud, samuti atmosfääriõhu saastamise eest, kui sellega põhjustati oluline kahju, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni ühe aastani või parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni kahesaja rublani.

(2) Sama tegevuse eest, kui sellega põhjustati suur kahju rahvamajandusele või muu raske tagajärg, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga sama tähtajani, või rahatrahviga kuni kolmesaja rublani.

§ 158¹. Kalavarude hävitamine

(1) Kalavarude hävitamise eest kalavarude kaitseks kehtestatud eeskirjade rikkumise tagajärjel, kui sellega põhjustati oluline kahju kalamajandusele, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni ühe aastani või parandusliku tööga kuni kahe aastani või rahatrahviga kuni kahesaja rublani.

(2) Sama tegevuse eest, kui sellega põhjustati suur kahju kalamajandusele, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga sama tähtajani või rahatrahviga kuni kolmesaja rublani.

§ 158². NSV Liidu kontinentaalselvi kohta käiva seadusandluse sätete rikkumine

(1) NSV Liidu kontinentaalselvil ehituse või muu seadeldise püstitamise, samuti selle ümber ohutustsooni kehtestamise eest vastava loata, ehitise või muu seadeldise kaitse, nende olemasolu märkivate alaliste holetusvahendite korrashoiu tagamata jätmise või ehitise või seadeldise, mille ekspluateerimine on täielikult lõpetatud, likvideerimata jätmi-

se eest, samuti ohutustsoonis abinõude rakendamata jätmise eest mere elusressursside kaitseks kahjulike jäätmete eest, karistatakse vabadusekaotusega kuni ühe aastani ja rahatrahviga kuni kümne tuhande rublani või vabadusekaotusega kuni ühe aastani või rahatrahviga kuni kümne tuhande rublani.

(2) Loodusrikkuste uurimise, uuringu või ekspluateerimise, samuti muude tööde eest NSV Liidu kontinentaalsel fil välisriigi kodanike poolt, kui see ei ole ette nähtud NSV Liidu ja huvitatud välisriigi lepinguga või NSV Liidu kompetentsete võimude poolt väljaantud eriloaga, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni ühe aastani ja rahatrahviga kuni kümne tuhande rublani või vabadusekaotusega kuni ühe aastani või rahatrahviga kuni kümne tuhande rublani ühes laeva, seadmete ja tööriistade, mida süüdlane kasutas, ning ebaseaduslikult saadu konfiskeerimisega.

§ 188¹. Ehituseeskirjade rikkumine või ebaseaduslik ehitusmaterjalide soetamine

(1) Riikliku arhitektuurilis-ehitusliku kontrolli organi poolt omavolilise ehitamise lõpetamise või hoonestuseeskirjade või ehitusnormide ja eeskirjade rikkumise kõrvaldamise kohta antud ettekirjutuse täitmata jätmise eest, -

karistatakse parandusliku tööga kuuest kuust kuni ühe aastani või rahatrahviga kuni ühesaja rublani.

(2) Individuaalelamu ehitamiseks ehitusmaterjalide soetamise korra rikkumise eest, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga sama tähtajani või rahatrahviga kuni kahe saja rublani ühes ebaseaduslikul teel soetatud ehitusmaterjali või sellisest materjalist püstitatud ehituse konfiskeerimisega.

§ 198. Ajaloo- ja kultuurimälestise või looduskaitseobjekti hävitamine või rikkumine

Riikliku kaitse alla võetud ajaloo- ja kultuurimälestise või looduskaitseobjekti hävitamise või rikkumise eest, kui sellega põhjustati oluline kahju, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga sama tähtajani või rahatrahviga kuni kolme-
saja rublani.

§ 199. Hauariüüstamine

Kalmistule või hauale püstitatud mälestusmärgi või muu kaunistuse rüüstamise eest, samuti hauas või sellel oleva eseme salajase varguse eest, -

karistatakse vabadusekaotusega kuni aastani või parandusliku tööga kuni kahe aastani.

§ 206¹. Tuleohutuse eeskirjade kuritahtlik rikkumine

§ 206². Sideliinide kaitse eeskirjade rikkumine

§ 206³. Mäetööde ohutuseeskirjade rikkumine

§ 210. Viljelemiseks keelatud, narkootilist ainet sisaldava kultuuri külvamine või kasvatamine

§ 211. Epideemia- või epizootiavastast võitlust sättivate eeskirjade rikkumine

§ 211¹. Inimeste tervisele või mere elusressurssidele kahjulike ainete või muude jäätmete ja materjalide ebaseaduslik merrejuhtimine nende matmise eesmärgil

§ 211². Mere saastamine inimeste tervisele või mere elusressurssidele kahjulike ainetega või muude jäätmete ja materjalidega

§ 211³. Vastutavate ametiisikute poolt inimeste tervisele või mere elusressurssidele kahjulike ainete või muude jäätmete ja materjalide vettejuhtimisest mitteteatamine

Väljavõte Eesti NSV administratiivõigusrikkumiste
koodeksist (Tln.: Eesti Raamat, 1986.)

6. ptk. Administratiivõigusrikkumised sotsialistliku oman-
di vastu

§-d 47-51

7. ptk. Administratiivõigusrikkumised looduskeskkonna ning
ajaloo- ja kultuurimälestiste kaitse valdkonnas

§-d 53-96

8. ptk. Administratiivõigusrikkumised tööstuses ja ehitu-
ses ning soojus- ja elektrienergia kasutamise vald-
konnas

§ 104

9. ptk. Administratiivõigusrikkumised põllumajanduses. Ve-
terinaar-sanitaareeskirjade rikkumine

§-d 105-113

10. ptk. Administratiivõigusrikkumised transpordis ning tee-
demajanduse ja side valdkonnas

§-d 145-150 jt.

VASTUTUSE KOHTA
METSASEADUSANDLUSE RIKKUMISE EEST

ENSV Ministrite Nõukogu
11. märtsi 1983. a. määrus nr. 127
(ENSV Teataja 1983, nr. 17, art. 222)

Metsakaitse edasiseks parandamiseks, seoses "Eesti NSV seaduste kogu" väljaandmisega ja vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu 21. augusti 1968. a. määrusele nr. 641 ja 25. märtsi 1982. a. määrusele nr. 230 Eesti NSV Ministrite Nõukogu m ä ä r a b:

1. Kehtestada, et koondised, ettevõtted, asutused, organisatsioonid (sealhulgas kolhoosid) ja kodanikud, kes on süüdi metsarikkumises, kannavad materiaalselt vastutust:

1) kasvava metsa raiumise eest koondiste, ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide poolt metsaosadel, mis ei ole raieks üle antud; kasvava metsa raiumise eest kodanike poolt, kellel ei ole raiepiletit (orderit) või kes teostavad raie pileti (orderi) alusel, kuid mitte selles metsaosas, mitte selles koguses ja mitte nendest puuliikidest, mis on märgitud piletis (orderis):

kui süüdi on koondised, ettevõtted, asutused või organisatsioonid

- kasvava metsa väljaandmise kümnekordsetes taksihindades esimese taksijärgu kohaselt kõigis metsataksivööndites, rakendamata taksihindade alandamise kehtestatud norme;

kui süüdi on kodanikud - lisas nr. 1 märgitud takside ulatuses.

Käesolevas määruses kehtestatud kahjusummat ületava bilansilise maksumusega puude ja pöösaste omavolilise raiumise korral riiklikku metsafondi mittekuuluvatel maadel linnades, alevites, alevikes ja külades hüvitatakse kahju bilansilise maksumuse ulatuses või nõutakse süüdlastelt sisse haljastuse taastamise maksumus.

Omavaliliseks raieks ei peeta pöösaste ja kuni 8 cm läbimööduga (kännu kõrguselt) puude raiumist, mida kodanikud teevad raiepiletita nende valdusse antud individuaalehitus- või aianduskruundil haljastuse ümberkorraldamise eesmärgil, kui saadud metsamaterjal on mittelikviidne ning maharaiutud puud ja pöösad ei olnud looduskaitse all. Omavaliliseks raieks ei peeta ka rohkem kui 8 cm läbimööduga vilja- ja ilupuude kõrvaldamist aia ja haljastuse ümberkorraldamise eesmärgil kodanike poolt, kellele need puud kuuluvad. Koondistelt, ettevõtetelt, asutustelt ja organisatsioonidelt nõutakse nimetatud juhtudel raiepiletit. Metsarikkumiseks ei peeta ka raieid, mida tehakse avariilolukordade likvideerimiseks teedel, side- ja elektriliinidel ning mujal;

2) raiepileti (orderi) väljaandmise eest raieteks, mis on põhjendamatud metsakasvatustlikust seisukohast või vastulus ehitus-, maaparandus- või heakorrastustööde projektokumentatsiooniga - kasvava metsa väljaandmise kümnekordsetes taksihindades esimese taksijärgu kohaselt kõigis metsataksivööndites, rakendamata taksihindade alandamise kehtestatud norme.

Sama tegevuse eest, kui raie oli projektikohane, kuid tehtud enne projekti kinnitamist - kasvava metsa väljaandmise kolmekordsetes taksihindades, arvestades ettenähtud juurde- ja mahahindlust;

3) kasvavate puude või pöösaste vigastamise eest:

kui puid või pöösaid vigastati kasvujõuetuseni - käesoleva punkti alapunktis 1 märgitud ulatuses;

kui on saanud tugevasti kannatada puu võra, juurestik, tüvi või koor, kuid puu või pöösa kasv jätkub - 25 protsendi ulatuses kahjutasust, mis on ette nähtud puu või pöösa kasvujõuetuseni vigastamise korral;

kui kahjustatud on vaid üksikuid oksid - 10 protsendi ulatuses kahjutasust, mis on ette nähtud puu või pöösa kasvujõuetuseni vigastamise korral.

Metsarikkumiseks ei peeta üksikute dekoratiivokste kimpu, saunavihtade või luudade valmistamist kodanike poolt oma tarbeks kõigis II grupi metsades ja I grupi metsades ala-

del, mis jäävad väljaspoole linnu, asulaid või puhkepiirkondi, on eemal teedest ega ole arvatud parkide, kuurordimetsade või looduskaitsealade hulka, kui okste varumisega ei tekitata olulist kahju puudele või põõsastele ega ole tegemist looduskaitsealuste puu- või põõsaliikidega. Samuti ei loeta metsarikkumiseks söödavihtade varumist ulukite lisasöödaks väljaspool riikliku metsafondi maid, kui seda tehakse kooskõlastatult maakasutajaga, ehkki raiepiletita, samuti puude ja põõsaste kärpimist heakorrastuslikel või tehnilistel põhjustel, kui seda teeb maakasutaja ise või tehakse seda temaga kooskõlastatult;

4) juurelt maharaiutud, samuti tormist või tuulest murtud puude omastamise või jalal kuivanud puude omavolilise raumise eest - kasvava metsa väljaandmise kahekordsetes taksihindades esimese taksijärgu kohaselt kõigis metsataksivööndites, rakendamata taksihindade alandamise kehtestatud norme;

5) metsa hävitamise või kahjustamise eest süütamise või tulega hooletu ümberkäimise tagajärjel - metsa kaubalise väärtuse kao ulatuses, kusjuures seda väärtust arvutatakse vastavas kohas kehtivate kasvava metsa väljaandmise taksihindade järgi, hukkunud metsakultuuride asemele uute või loodusliku noorendiku kasvatamise ning territooriumi puhastamise maksumuse ulatuses.

Metsa hävitamise või kahjustamise korral süütamise või tulega hooletu ümberkäimise tagajärjel arvatakse kahjusumma hulka ka kõik tulekahju kustutamise kulud. Kahju, mis tekitatakse metsas paiknevate hoonete, ehitiste või muu vara hävimise või kahjustamisega metsarikkumise tagajärjel tekkinud tulekahju läbi, hüvitatakse tsiviilseadusandluse üldistes normides ettenähtud korras ja suuruses;

6) metsa kahjustamise eest heitvee, keemiliste ainete, tööstus- ning kommunaal- ja olmeheitmete ja -jäätmega, mis toovad kaasa metsa kuivamise või halgestumise - käesoleva punkti alapunktis 5 märgitud ulatuses;

7) tööstus- ning kommunaal- ja olmeheitmete ja jäätmete või keemiliste ainete vedamise eest metsadesse, parkidesse või looduskaitsealadele, samuti riikliku metsafondi metsata

maadele, kui see ei too kaasa käesoleva punkti alapunktis 6 nimetatud tagajärgi - I grupi metsades 10 rubla ja II grupi metsades 5 rubla heitmete, jäätmete või keemiliste ainete- ga kahjustatud maapinna iga ruutmeetri eest, mis on arvutatud tinglikult kui kahjustatud maa-ala suurima ja väikseima läbimõõdu korrutis. Kahjutasu naftasaaduste või nendega läbiimbunud materjalide mahapaneku eest nõutakse sisse kolmekordses ulatuses;

peatuse- või puhkekoha koristamata jätmise eest käesolevas alapunktis nimetatud maa-aladel - kuni 25 ruutmeetrise pindalaga saastatud maa-ala eest 10 rubla, iga järgmise 10-ruutmeetrise maa-ala või selle osa eest suurendatakse sissenõutavat summat 1 rubla võrra, olenemata metsa grupist. Saastatud maa pindala arvutatakse tinglikult kui selle suurima ja väikseima läbimõõdu korrutis;

8) metsa kahjustamise eest kasvutingimuste, veerežiimi jms. muutmise teel, kui sellele järgneb puude kuivamine - käesoleva punkti alapunktis 1 märgitud ulatuses.

Kui mets kahjustub sama tegevuse tagajärjel vähemal määral - 25 protsendi ulatuses kahjutasust, mis on ette nähtud metsa kuivamise korral.

Kahjusummale lisatakse metsaosa metsa kasvatamiseks kõlblikku seisukorda viimiseks tehtavate tööde maksumus, metsa hävimise korral ka metsauuendustööde maksumus;

9) metsakultuuride, seemikute ja istikute hävitamise või kahjustamise eest metsataimlates ja istandikel, samuti loodusliku noorendiku ja isekülvi hävitamise või kahjustamise eest metsauuenduseks määratud aladel - lisas nr. 2 märgitud takside ulatuses;

10) riikliku metsafondi maatükkide eest kannujuurimiseks, ehitiste püstitamiseks, puidu töötlemiseks, ladude rajamiseks jms. ilma nende maatükkide kasutamiseks vajaliku loata - maatükkide metsamajanduses kasutamiskõlblikku seisukorda viimiseks tehtavate tööde maksumuse ulatuses.

Kui nende rikkumistega kaasnes ka teisi käesolevas määruuses loetletud metsarikkumisi, suurendatakse hüvitatava kahju suurust summa võrra, mis käesoleva määruuse kohaselt on arvutatud vastava metsarikkumise eest;

11) ametkondlike ja majandisistest metsateede, teepäraldiste, riikliku metsafondi maadele rajatud kuivendussüsteemide, kvartali- ja langipostide, metsamajandusliku otstarbega siltide ja plakatite, puhke-, suitsetamis- ja tuletegemiskohtade ning muude metsamajanduslike rajatiste ja tarvikute hävitamise või rikkumise eest, riikliku metsafondi maade pinna kaitse kahjustamise eest liiklusvahendite läbi või muul viisil, kui see ei ole seotud metsamajanduslike töödega - objektide taastamise viiekordse maksumuse ulatuses;

12) omavolilise heinaniitmise ja loomade karjatamise eest metsades ja riikliku metsafondi metsa maadel - lisas nr. 3 märgitud takside ulatuses;

13) taimede või nende osade, välja arvatud puud ja põõsad, loata korjamise eest metsades ja riikliku metsafondi metsa maadel viisil, mis põhjustab taimede kiratsemise või korjamiskohast kadumise (juurtega korjamine jne.) - taimede kümnekordse kokkuostuhinna, selle puudumisel aga kümnekordse turuhinna ulatuses;

14) metsapuuvilja, pähklite, seente, marjade jms. omavolilise korjamise eest metsaosades, kus see on keelatud või lubatud ainult metsapiletiga - korjatud saaduste kokkuostuhinna kolmekordses ulatuses;

15) metsakuklasepesade hävitamise või kahjustamise eest, välja arvatud nende ümberpaigutamine metsakaitse eesmärgil - lisas nr. 4 märgitud takside ulatuses.

2. Üksikobjektina või liigina seaduse kaitse alla võetud või linnade ja rajoonide rahvasaadikute nõukogude täitevkomiteede otsusega ajalooliselt või kultuuriliselt eriti tähtsaks tunnistatud parkides või maatükkidel kasvavate puude või põõsaste omavolilise raiumise või kahjustamise eest nõutakse selle kümnekordne kahjustas.

3. "NSV Liidu metsades kasvava metsa väljaandmise eeskirjade" ja "NSV Liidu metsade tuleohutuse eeskirjade" rikkumise eest kannavad koondised, ettevõtted, asutused, organisatsioonid (sealhulgas kolhoosid) ja kodanikud neis eeskirjades või muudes seadusandlikes aktides ettenähtud vastutust.

4. Metsarikkumises süüdi olevad isikud kannavad käesolevas määruses ettenähtud materiaalselt vastutust, olenemata sellest, kas nad on võetud kehtivas seadusandluses ettenähtud juhtudel kriminaal- või administratiivvastutusele.

5. Summad, mis on sisse nõutud metsarikkumise läbi metsamajandusele tekitatud kahju hüvitamiseks (sealhulgas kolhoosidelt nende poolt kolhoosimetsades toimepandud metsarikkumise eest), ning summad, mis on saadud metsast ebaseaduslikult hangitud saaduste realiseerimise eest, kantakse liiduvabariigi eelarvesse. Summad, mis on kahju hüvitamiseks sisse nõutud koondistelt, ettevõtetelt, asutustelt, organisatsioonidelt ja kodanikelt, sealhulgas vastava kolhoosi liikmetelt metsarikkumise eest kolhoosimetsades, kantakse kolhoosi või kolhoosidevahelise metsamajandusettevõtte (-organisatsiooni) tuludesse vastavalt kehtivale seadusandlusele.

6. Kehtestada, et metsarikkumise teel hangitud saadused kuuluvad äravõtmisele. Kui ebaseaduslikult hangitud saaduste äravõtmine ei ole võimalik, nõutakse metsarikkujalt liiksaks kahjutasule sisse nende ühekordne maksumus.

7. Kehtestada, et metsi valdavate koondiste, ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide juhtidel on õigus vabastada metsarikkujad materiaalsest vastutusest, kui nad likvideerivad metsakahjustuse;

metsa risustamise korral 10 päeva jooksul,

metsakultuuride või loodusliku noorendiku hävitamise korral metsarikkumisele järgneval esimesel metsaistutusperioodil, kusjuures metsarikkuja on kohustatud tasuma metsakultuuride edasise kasvatamise kulud vanuseni, mis neil oli hävimisel,

muudel juhtudel, kui kahjustatud objekti on võimalik taastada, - kolme kuu jooksul.

8. Kehtestada, et käesolevas määruses ettenähtud materiaalselt vastutust rakendatakse metsarikkumiste korral kõigis Eesti NSV metsades, sealhulgas kolhooside ja sovhooside maade kaitsemetsades, välja arvatud põllukaitsemetsade kahjustused, mille eest on vastutus ette nähtud NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 11. jaanuari 1955. a. seadluses "Vastutusest külvide kahjustamise eest kolhoosides ja sovhoosides".

L i s a nr. 1
Eesti NSV Ministrite Nõukogu
11. märtsi 1983. a.
määruse nr. 127 juurde

Kodanike poolt metsa, puude ja põosaste
ebaseadusliku raiumise või kasvujõuetuseni viimise
eest sissenõutava kahjutasu arvutamise
t a k s i d

Puude ja põosaste mootmed	Kahjutasu suurus rublades		
	Linnades, alevites, alevikes, loodus- kaitsealadel, par- kides, kuurordi- metsades, raudtee ja maanteedel eral- dusribadel	mujal I grupi metsades	II grupi metsades
1	2	3	4
Puude läbimõõt kännu kõrguselt:			
12 cm ja vähem	16.00	13.00	10.00
12,1 - 16 cm	25.00	20.00	15.00
16,1 - 20 cm	35.00	25.00	20.00
20,1 - 24 cm	45.00	35.00	25.00
24,1 - 28 cm	55.00	45.00	30.00
28,1 - 32 cm	70.00	55.00	40.00
32,1 - 36 cm	90.00	70.00	50.00
36,1 - 40 cm	110.00	90.00	65.00
40,1 - 44 cm	150.00	120.00	80.00
44,1 - 48 cm	190.00	150.00	95.00
48,1 - 52 cm	240.00	190.00	110.00
Iga cm eest üle selle	15.00	10.00	6.00
Põosaste mootmed:			
kõrgus kuni 1.0 m, võraaluse pinna suurim läbimõõt kuni 0,5 m	6.00	3.00	0.50
kõrgus 1,1-2,0 m, võraaluse pinna suurim läbimõõt 0,6-1,0 m	12.00	6.00	1.00
kõrguse iga järgmise meetri või selle osa eest, võraaluse pin- na suurima läbimõõdu iga järgmise 0,5 m või selle osa eest	9.00	4.50	0.50

Erilise väärtuseta puude ja põõsaste raiumise või vigastamise korral linnades, alevites, alevikes, looduskaitsealadel, parkides, kuurordimetsades ning maantee- ja raudteeeraldusribadel võib arvutada kahju maakasutaja äranägemisel I ja II grupi metsadele kehtestatud taksi järgi, I ja II grupi metsades aga võib taksi kuni 50 protsendini vähendada.

L i s a nr. 2

Eesti NSV Ministrite Nõukogu
11. märtsi 1983. a.
määruse nr. 127 juurde

Koondiste, ettevõtete, asutuste, organisatsioonide (sealhulgas kolhooside) ja kodanike poolt metsamajandusele metsakultuuride ning metsataimlates ja istandikes kasvatate seemikute ja istikute, samuti looduslike noorendike ja isekülvi hävitamise ja kahjustamisega tekitatud kahju eest sissenõutava tasu arvutamise

t a k s i d

	Kahjutasu suurus rublades	
	I grupi metsades	II grupi metsades
Metsakultuuride, looduslike noorendike ja isekülvi iga hektari eest	460	360
Seemneistandike, näärikuuse- ja pajuistandike jms. iga hektari eest	575	575
Seemikute iga hektari eest	7500	7500
Kuni 5 aasta vanuste istikute iga 1000 tk. eest	500	500
Iga üle 5 aasta vanuse istiku eest	5	5

Metsakultuuride üksikute puude või põõsaste vigastamise eest looduslikes noorendikes või istandikes, kui sellega oluliselt ei halvene looduslike noorendike või istandike metsakultuuride üldseisukord, metsakultuuride puude või põõsaste omavolilise raiumise eest looduslikes noorendikes või istandikes, samuti metsakultuuride hävitamise või kahjustamise eest looduslikes noorendikes või istandikes, kus puude keskmine läbimõõt rinna kõrgusel on 8 cm ja rohkem, arvutatakse kahju puude või põõsaste omavolilise raiu või vigastamise eest kehtestatud taksi kohaselt. Esimesel real märgitud takse metsavarujate suhtes ei rakendata.

L i s a n r. 3
 Eesti NSV Ministrite Nõukogu
 11. märtsi 1983. a.
 määruse nr. 127 juurde

Koondiste, ettevõtete, asutuste, organisatsioonide (sealhulgas kolhooside) ja kodanike poolt omavolilise heinaniitmise ja loomade karjatamisega Eesti NSV metsades metsamajandusele tekitatud kahju eest võetava tasu arvutamise
 t a k s i d

	Kahjutasu suurus rublades
1. Omavoliline heinaniitmine:	
1) heinamaadeks eraldatud maa iga hektari eest	25
2) heina- või karjamaadeks mitte ettenähtud maa iga hektari eest	75
2. Loomade omavoliline karjatamine:	
1) karjamaadel:	
iga üle 2 aasta vanuse veise ja hobuse eest	5
iga väikelooma ja alla 2 aasta vanuse noorveise või-hobuse eest	2
iga kitse ja sea eest	6
2) niidetud heinamaadel	käesoleva punkti alapunktis 1 märgitud taksi kahekordses ulatuses
3) II grupi metsade karjatamiseks keelatud kohtades	käesoleva punkti alapunktis 1 märgitud taksi kolmekordses ulatuses
4) I grupi metsade karjatamiseks keelatud kohtades, looduskaitsealadel ja parkides	käesoleva punkti alapunktis 1 märgitud taksi viiekordses ulatuses
5) niitmata heinamaadel	käesoleva punkti alapunktis 1 märgitud taksi kümnekordses ulatuses

Metsakultuuride ning taimlates kasvavate seemikute ja istikute, samuti looduslike noorendike ja isekülvi hävitamise või kahjustamise korral loomade karjatamise või heinaniitmise tagajärjel arvutatakse lisaks käesolevate takside järgi arvutatavale kahjule ka metsamajandusele tekitatud kahju käesoleva määruse lisas nr. 2 märgitud takside järgi.

L i s a nr. 4

Eesti NSV Ministrite Nõukogu

11. märtsi 1983. a.

määruse nr. 127 juurde

Koondiste, ettevõtete, asutuste, organisatsioonide
(sealhulgas kolhooside) ja kodanike poolt metsa-
kuklasepesade hävitamise või kahjustamise eest
sissenõutava kahjutasu arvutamise

t a k s i d

Metsakuklasepesa läbimõõt maapinnalt meetrites	Kahjutasu suurus iga hävitatud või kahjustatud pesa eest rublades
kuni 0,5	15.00
0,6 - 1,0	30.00
1,1 - 1,5	60.00
1,6 - 2,0	90.00
üle 2,0	120.00

LOODUSKAITSESEADUSANDLUSE KOHALDAMISE KOHTUPRAKTIKAST

NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 7. juuli 1983. a.

määrus nr. 4

Nõukogude Õigus 1983, nr. 6, lk. 465-471

Nõukogude riigis pööratakse keskkonna kaitsele suurt tähelepanu. NSV Liidu konstitutsiooni §-s 18 on tähendatud, et praeguse põlvkonna ja tulevaste põlvkondade huvides rakendatakse meie riigis tarvilikke abinõusid maa, maapõue, veeresursside, taime- ja loomariigi kaitseks ning teaduslikult põhjendatud, ratsionaalseks kasutamiseks, õhu ja vee puhtuse säilitamiseks, loodusrikkuste taastootmise tagamiseks ja inimest ümbritseva keskkonna parandamiseks.

Viimastel aastatel on rakendatud abinõud looduskaitse-seadusandluse edasiseks täiustamiseks. Üks tähtis vahend, mis tagab selle täitmise, on veekogude ja õhu saastamise, maade rikkumise, ebaseadusliku metsaraie, metsa hävitamise või olulise rikkumise asjade, ebaseadusliku tööndusliku kalapüügi ja veerikkuste ebaseadusliku tööndusliku püügi, ebaseadusliku jahipidamise ning nimetatud õigusvastase tegevusega tekita tud materiaalse kahju hüvitamise asjade õige arutamine kohtutes.

NSV Liidu Ülemkohtu Pleenum, läbi arutanud looduskaitse-seaduste, samuti vastavate juhendavate selgituste täitmise kohtutes, märgib, et kohtud lahendavad seda liiki asju põhiliselt õigesti. Kuid ühtlasi on kohtute tegevuses veel olulisi vigu ja puudusi: alati ei selgitata välja ega võeta vastutusele kõiki isikuid, nagu organisaatorid, kihutajad ja mahitajad, kes on süüdi raskete kuritegude toimepanemises, tehakse järeleandmisi süüdlaste karistamisel, vaatamata selleks aluste olemasolule ei otsustata neil teatavatel ametikohtadel töötamise või teataval tegevusalal tegutsemise õiguse äravõtmist.

Nimetatud õigusrikkumistega põhjustatud kahju suuruse ebaõige arvutamine toob kaasa kuritegeliku käitumise eksli-

ku kvalifitseerimise ning kahju mittetäieliku hüvitamise. Eriteadmisi nõudvate küsimuste lahendamiseks ei kaasata mõnikord vastavaid spetsialiste.

Mõned kohtud ei pööra vajalikku tähelepanu looduskaitse- seadusandluse rikkumise põhjuste ning soodustingimuste väljaselgitamisele ja kõrvaldamisele ega kasuta sellist tähtsat profülaktikategevuse vormi nagu väljasõiduistung.

NSV Liidu Ülemkohtu Pleenum määrab:

1. Juhtida kohtute tähelepanu sellele, et maa, maapõue, metsa ja vee, looma- ja taimeriiigi ning atmosfääriõhu kaitse seadusandluse järgimine ning loodusressursside hoolikas ja ratsionaalne kasutamine on üks tähtsamaid riiklikke ülesandeid, mille lahendamisest sõltub inimeste tervis ja heaolu, samuti sotsiaalse ja majandusliku arengu plaanide täitmine. Seoses sellega tuleb kohtuil igati täiustada oma tegevust, kõrvaldada tsiviil- ja kriminaalasjade lahendamisel esinevad puudused ning tugevdada kohtuprotsesside ärahoidvat ja kasvatavat mõju.

2. Kohtuil tuleb täielikult ja igakülgsest uurida iga asja tehiolusid, pöörates erilist tähelepanu sellele, et kõik looduskaitse-eeskirjade rikkumises süüdiolavad isikud võetakse seadusandlusega kehtestatud vastutusele.

Eriteadmisi nõudvate küsimuste õigeks lahendamiseks tuleb kohtuil kaasata spetsialistina või eksperdina asja arutamise osa võtma hüdrometeorolooge, sanitaararste, zoolooge, ihtüolooge, botaanikuid, metsa- ja jahindusspetsialiste, maa- korraldajaid jt.

3. Arutades looduskaitse seadusandluse rikkumisega seotud asju, tuleb kohtuil rakendada abinõud isikute väljaselgitamiseks, kes omandasid või turustasid teadvalt kuritegelikul teel saadut (kala, ulukiliha, puitu jms.) ning konkreetsetest asjaoludest sõltuvalt otsustada kriminaalasja algatamine VNFSV KrK § 208 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavates paragrahvides (ENSV KrK § 203) ettenähtud kuriteo tunnustel või muude mõjutusvahendite kohaldamine.

Kohtuil tuleb silmas pidada teadvalt kuritegelikul teel saadud toodete eelnevalt lubatud omandamist või nende süste-

maatilist omandamist ühelt ja samalt õigusrikkujalt sellise isiku poolt, kes sai aru, et oma tegevusega annab ta õigusrikkujale võimaluse loota kaasabile nende toodete turustamisel, tuleb kvalifitseerida kui kuriteost osavõttu kaasaaitajana.

4. Selgitada kohtuile, et veekogude ja atmosfääriõhu saastamise eest eriti sel teel, et eksploateeritakse ettevõtetes, kommunaal- ja muudel objektidel rikkis puhastusrajatise ja -seadmeid, lülitatakse mingiks ajaks välja puhastusrajatise ja -seadmed, rikutakse mineraalväetiste ja muude preparaatide veo, hoiu või kasutamiseeskirju, mis töö kaasa või võis tuua kaasa atmosfääriõhu ja vee saastamise, kannavad administratiivvastutust või seadusega ettenähtud juhtudel kriminaalvastutust nii ametiisikud kui ka muud süüdi olevad isikud. Selline tegevus võib olla toime pandud nii tahtlikult kui ka ettevaatamatuse tõttu.

Tootmisruumide õhu saastamist inimese tervisele kahjulike ainetega (üle lubatud piirkontsentratsioon) tuleb käsitleda, kui selleks on alust, töökaitse-eeskirjade rikkumisena.

5. Kui uute ja rekonstrueeritavate ettevõtete, tsehhide agregaatide, kommunaal- ja muude objektide puhastusrajatiste ja -seadmete eksploatatsiooni andmine on aset leidnud võimu või ametiseisundi kuritarvitamise, lohakuse või muu ametialase kuriteo toimepanemise tagajärjel, kui seejuures on tekitatud oluline kahju riigi või ühiskonna huvidele (näiteks kui see töö kaasa objekti eksploateerimise keelu või eksploateerimise ajutise katkestamise, mistõttu katkes toodangu väljalaskmine) tuleb süüdlaste ametiisikute tegevust kvalifitseerida kriminaalkodeksi nende paragrahvide järgi, millega nähakse ette vastutus nimetatud kuritegude eest, kui see aga põhjustas vee saastamise või reostamise või atmosfääriõhu saastamise - siis ka VNFSV KrK § 223 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate (ENSV KrK § 158) järgi.

6. Selgitada kohtuile, et vastutus VNFSV KrK §-s 223 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavates paragrahvides ettenähtud tegevuse eest saabub neil juhtudel, kui saasteainete kontsentratsioon veekogudes, veeallikates ja atmosfääris, samuti atmosfääriõhule avaldatava kahjuliku füüsi-

lise mõju aste, kui see on ette nähtud liiduvabariigi seadus- andlusega, ületab kehtestatud normatiivid, mille tagajärjel on tekitatud või võidi tekitada kahju inimeste tervisele, põl- lumajandustootmisele, kalavarudele või looma- ja taimeriigile.

Inimese tervisele olulise kahju tekitamise all, mis on VNFSV KrK § 223 lg. 2 ja teiste liiduvabariikide kriminaal- koodeksite vastavate paragrahvide kvalifitseerivaks tunnu- seks tuleb mõista inimeste haigestumist, mis on eluohtlik või on ühendatud töövoime püsiva kaotuse või pikaajalise terviserikkega.

7. VNFSV KrK § 230 ja teiste liiduvabariikide kriminaal- koodeksite vastavate paragrahvide (ENSV KrK § 198) mõtte ko- haselt mõeldakse riigi kaitse alla võetud loodusobjektide all NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee ning NSV Liidu Riikliku Tea- duse ja Tehnikakomitee 27. aprilli 1981. a. määrusega nr. 77/ 106 kinnitatud riiklike loodusemälestiste tüüpõhimäärusega et- tenähtud selliseid loodusobjekte, mis kujutavad endast väike- si erinevaid looduslikke paiku (metsasalu, järv, oru või rannikulõik, vaatamisväärne mägi) ja üksikobjekte (strato- tüüpsed ja haruldased kivististe või mineraalide paljandid, joad, koopad, mineraalvee allikad jms.), samuti kunstlikud loodusobjektid (vanad puisteed, pargid, tiigid jms.), mis vastavate organite otsustega on kantud riiklike loodusemäles- tiste hulka.

8. Arvestades, et "NSV Liidu ja liiduvabariikide metsa- seadusandluse aluste" § 50 mõtte kohaselt on metsaraie üks puude ja põõsaste hävitamise või rikkumise viis, tuleb isiku- te tegevus, kes on süüdi riiklikku metsafondi mittekuuluvate kaitse- või haljastusistandike puude ja põõsaste ebaseadusli- kus raies (näiteks linnades ja teistes asulates, raudtee ja autoteede ning kanalite eraldusribadel) kvalifitseerida VNFSV KrK § 169 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vas- tavate paragrahvide (ENSV KrK § 155) järgi.

9. Tööndusliku kala- ja veeloomade püügi all, mille eest on ette nähtud karistus VNFSV KrK §-s 163 ja teiste liiduvaba- riikide kriminaalkodeksite vastavates paragrahvides (ENSV KrK §-d 157 ja 158) tuleb mõista kala- ja veeloomade püüki nõuetekohase loata või keelatud kohtades või keelatud riis-

tade, viiside ja võtetega. Nimetatud paragrahvi järgi tuleb kvalifitseerida ka nende isikute tegevus, kellel oli luba töenduslikuks kala- ja veeloomade püügiks, kuid kes tegid seda keelatud ajal või keelatud kohas.

Kohtu il tuleb silmas pidada, et väärtuslike kalaliikide, mereimetajate ja veeseligrootute loetelu, kelle ebaseaduslik töenduslik püük toob kaasa vastutuse VNFSV KrK § 163 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate paragrahvide järgi, on antud NSV Liidu Ministrite Nõukogu 25. oktoobri 1974. a. määruses nr. 833 "Väärtuslike kalaliikide, mereimetajate ja veeseligrootute varude kaitse tugevdamisest NSV Liidu kalamajanduslikes veekogudes, samuti liiduvabariikide ministrite nõukogude vastavates määrustes.

VNFSV KrK § 163 lg. 1 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavates paragrahvides tähendatud kuritegu tuleb lugeda lõpuleviiduks alates ebaseadusliku töendusliku püügi algusest sõltumata sellest, kas kala või veeloomi saadi kätte või mitte.

Kui ebaseaduslikul töenduslikul püügil kasutati püüniiseid, mis on spetsiaalselt ette nähtud väärtuslike kalaliikide püügiks, tuleb süüdlase tegevust kvalifitseerida kui VNFSV KrK § 163 lg. 2 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavates paragrahvides tähendatud kuriteo katset, selles paragrahvis tähendatud tagajärgede saabumisel aga kui lõpuleviidud kuritegu.

10. Isikute tegevust, kes on süüdi kolhooside, sovhooside ning teiste ettevõtete ja organisatsioonide poolt spetsiaalselt ehitatud või kohandatud veekogudes kasvatatud kalade ja veeloomade ebaseaduslikus püügis või nende organisatsioonide püütud kala ja veeloomade hõivamist või kasvandustes ja aedikutes asuvate ulukite hõivamist tuleb kvalifitseerida kui riigi ja ühiskonnnavara riisumist.

11. Kriminaalvastutus VNFSV KrK § 166 lg. 1 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate paragrahvide (NSV KrK § 157) järgi saabub neil juhtudel, kui ei ole möödunud aastast tähtaega esimese õigusrikkumise eest määratud administratiivkaristuse täitmise lõpetamise päevast. Kohus peab esimese õigusrikkumise materjali uurima ja see peab olema tähendatud kohtuotsuses.

12. Kui ebaseaduslikul jahil kasutati kaatrit, mootorpaati, kopterit ja teisi mehhaanilisi transpordivahendeid, saabub vastutus VNFSV KrK § 166 lg. 2 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate paragrahvide järgi.

13. Isikute tegevust, kes püüdsid või lasksid ulukeid, kalu, mereimetajaid või veeseligrootuid üle litsentsides ja muudes spetsiaalsetes lubades märgitud hulga, tuleb selles osas hinnata kui ebaseaduslikku jahipidamist või ebaseaduslikku töõnduslikku kalapüüki või veerikkuste ebaseaduslikku püüki, mille eest vastutus saabub administratiivkorras või selleks aluste olemasolul kriminaalkorras (VNFSV KrK § 163 või 166 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate paragrahvid).

14. Otsustades küsimust, kas ebaseadusliku kalapüügi ja muu veerikkuste ebaseadusliku töõndusliku püügiga, jahipidamise ja metsaraiega tekitatud kahju on suur (oluline või tunduvalt), tuleb kohtuil lähtuda saadu, rikutu või hävitatu maksumusest, ökoloogilisest väärtusest ja hulgast, samuti looma- ja taimeriigile tekitatud kahju suurusest. Sellise kahju hulka tuleb lugeda eriti kahju, mis on tekitatud piisoni, põdra ja hirve mahalaskmisega ebaseaduslikul jahil, kudemis-kohtade hävitamisega, suure hulga kalamaimude hukkamisega, ebaseadusliku töõndusliku veerikkuste püügi puhul ning NSV Liidu punasesse raamatusse ja vastava liiduvabariigi punasesse raamatusse kantud loomade ja taimede püügi või hävitamisega.

15. Isikute tegevust, kes on süüdi ebaseaduslikus töõnduslikus kalapüügis ja muude veerikkuste ebaseaduslikus töõnduslikus püügis, ebaseaduslikus jahipidamises, ebaseaduslikus metsaraies ja kes pettuse või usalduse kuritarvitamise teel kasutasid riigi või ühiskondliku organisatsiooni transpordivahendit, tuleb kvalifitseerida kogumis kriminaalkodeksi paragrahvide järgi, millega nähakse ette vastutus looduskaitseseadusandluse rikkumise eest, ning VNFSV § 94 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate paragrahvide (ENSV KrK § 96) järgi või liiduvabariigi kriminaalkodeksi paragrahvide järgi, millega spetsiaalselt nähakse ette vastutus sellise transpordivahendi ebaseadusliku kasutamise eest.

Ametiisikud, kes ebaseaduslikult kasutasid nimetatud eesmärgil nende käsutuses olevat riigi või ühiskondliku organisatsiooni transpordivahendit, mille tagajärjel oli tekitatud oluline kahju, peavad kandma vastutust võimu või ametiseisundi kuritarvitamise eest, samuti kriminaalkodeksi paragrahvide järgi looduskaitseseadusandluse rikkumise eest.

16. Kohtuil tuleb arvesse võtta, et looduskaitseorganite ning kodanike tegevus, kes täidavad oma ameti- või ühiskondlikku kohustust looduse kaitsel, ning mis on suunatud ühiskonnaotlike rünnete tõkestamisele, samuti õigusrikkujate kinnipidamiseks sellise ründe tõkestamisel, on õiguspärane ega too kaasa kriminaal- või muud vastutust, isegi kui nad olid sunnitud tekitama õigusrikkujale kahju, sest kooskõlas NSV Liidu ja liiduvabariikide seadusandlusega tuleb sellist tegevust käsitleda kui hädakaitseseisundis toimepandut.

17. Kohtud peavad silmas pidama, et isikute tegevus, kes on süüdi ründes looduskaitseorganite töötajate, samuti nende talituste ühiskondlike inspektorite ja oma kohust täitvate kodanike elule ja tervisele, kuulub kvalifitseerimisele liiduvabariigi kriminaalkodeksi vastavate paragrahvide järgi, millega nähakse ette vastutus sellise tegevuse eest, VNFSV KrK §-d 102, 108 ja 109 ning teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavad paragrahvid (ENSV KrK §-d 101, 107 ja 108).

Nimetatud isikute ähvardamise eest või nende suhtes vägivallategude toimepanemise eest seoses nende osavõtuga kuriteo või õigusrikkumise ärahoidmisest või tõkestamisest kannavad süüdlased vastutust VNFSV KrK § 193 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate paragrahvide (ENSV KrK § 184) järgi.

Isikud, kes hakkavad vastu rahvamalevlasest looduskaitseorgani töötajale, miilitsatöötajale või rahvamalevlasemale või panevad toime ründe nende elule, kui nad täidavad kohustusi loodusvarade kaitsel, võitluses salaküttimise ja röövpuügi ning jahipidamise ja kalapüügieeskirjade rikkumise vastu, kannavad vastutust VNFSV KrK §-de 191¹ ja 191² ning teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavate paragrahvide (ENSV KrK §-d 182¹ ja 184¹) järgi.

Miilitsatöötaja ja rahvamalevlase solvamine nimetatud asjaoludel moodustab VNFSV KrK §-s 192¹ ja teiste liiduvabariikide kriminaalkodeksite vastavates paragrahvides (ENSV KrK § 183¹) ettenähtud kuriteokoosseisu.

18. Kui ettevõtte, asutuse või organisatsiooni ametiisik annab alluvatele töötajatele ebaseaduslikke korraldusi, mille täitmine on seotud looduskaitseseadusandluse rikkumisega, tuleb sellise ametiisiku tegevust kvalifitseerida kriminaalkodeksi vastavate paragrahvide järgi, millega nähakse ette vastutus nimetatud tegevuse eest, kui aga selleks on alust, siis ka ametialase kuriteo eest. Seejuures saabub nende isikute vastutus, kes korraldust täites panid vahetult toime loodust ründava tegevuse, ainult neil juhtudel, kui nad said aru antud korralduse ebaseaduslikkusest ega rakendanud neist sõltuvaid abinõusid kahju saabumise ärahoidmiseks.

19. Kui looduskaitseorganite ametiisikud astuvad kuritegelikesse tehingutesse salaküttide ja röövpüüdjatega, soodustades nende poolt kuritegude toimepanemist, või panevad ise toime selliseid kuritegusid nagu ebaseaduslik töönduslik kalapüük ja veerikkuste ebaseaduslik töönduslik püük, ebaseaduslik jahipidamine ning ebaseaduslik metsarais, peavad nad kandma vastutust looduskaitseseadusandluse rikkumise ja vastava ametialase kuriteo eest.

20. Lähtudes "NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse aluste" § 32 nõudest peavad kohtud kohaldama ranged karistusmäärasid kuritegelike gruppide organisatoritele ja neist aktiivsetele osavõtjatele, samuti isikutele, kes on korduvalt pannud toime kuritegusid. Ühtlasi tuleb nende kodanike suhtes, kes on tunnistatud süüdi vähemohtliku kuriteo toimepanemises ja keda on võimalik parandada neid ühiskonnast isoleerimata, kohaldada trahvi ja teist liiki karistusi, mis ei ole seotud vabaduskaotusega.

Neil juhtudel, kui isik on pannud toime looduskaitseadusandluse rikkumise, kasutades oma ametikohta või tegeldes teataval tegevusalal, peavad kohtud, kohaldades süüdlasele seadusega ettenähtud kriminaalkaristuse, kaaluma neilt kokkõlas "NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse aluste" §-ga 26 teatavatel ametikohtadel töötamise või teataval tegevusalal tegutsemise õiguse äravõtmist.

21. Looduskaitse seadusandluse rikkumisega seotud asjade arutamisel peavad kohtud hoolikalt välja selgitama materiaalse kahju suuruse, pidades silmas järgmist:

a) kahju, mis on tekitatud põllumajandus- ja muu maa rikkumisega, sealhulgas maa risustamisega tootmis- ja muude jäätmetega ning heitveega, arvatakse kõiki maa viljakandvate omaduste taastamiseks sunnitud kulutusi arvestades, samuti tulusid arvestades, mida maakasutaja oleks saanud aja eest kuni selle maa viimiseni sihipäraseks kasutamiseks kõlblikku seisundisse;

b) kahju, mis on tekitatud puhastamata või piisavalt puhastamata heitvee ja muude kahjulike ainete veeobjektidesse laskmisega, määratakse kindlaks kooskõlas NSV Liidu Maaparanduse ja Veemajanduse Ministeeriumi poolt 4. aprillil 1975. a. kinnitatud soovitustega veeallikate reostamisel tekkinud kahju kindlaksmääramiseks, NSV Liidu Maaparanduse ja Veemajanduse Ministeeriumi Riikliku Veeinspektsiooni poolt 26. juulil 1978. a. kinnitatud juhendiga heitvee hulkpaiskamisega tekitatud kahju kindlaksmääramiseks ning NSV Liidu maaparanduse ja veemajanduse ministri 10. veebruari 1981. a. käskkirjaga kinnitatud meetodikaga kahju arvutamiseks, mis on riigile tekitatud NSV Liidu sisemere ja territoriaalvete reostamisega;

c) kahju, mis on tekitatud metsaseadusandluse rikkumisega, arvutatakse kooskõlas NSV Liidu Ministrite Nõukogu 21. augusti 1968. a. määrusega nr. 641 "Materiaalse vastutuse korra ja suurusest metsamajandusele tekitatud kahju eest" (NSV Liidu Ministrite Nõukogu 25. märtsi 1982. a. määrusega nr. 230 tehtud muudatuste ja täiendustega), samuti liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt kinnitatud taksidega.

Samasuguses korras arvutatakse kahju suurust, mis on tekitatud põllukaitse metsaribade ebaseadusliku hävitamise või rikkumisega kolhooside ja sovhooside maadel või muude kaitse- ja haljastusistandike puude ja põõsaste, mis ei kuulu riiklikku metsafondi (põllumajandusliku otstarbega maadel, raudtee ja autoteede ning kanalite eraldusribadel, samuti linnades ja muudes asulates), ebaseadusliku hävitamise või rikkumisega, nagu eriti kaitstavate esimese grupi metsade hävitamise või rikkumise eest, kui seadusandlusega pole kehtestatud, et teki-

tatud kahju hüvitatakse suuremas ulatuses, näiteks bilansilise maksumuse või istandike taastamise maksumuse alusel. Kui põllukaitse metsaistandikke on rikunud kariloomade või lindude poolt või autode, traktorite, kombainide või muude masinatega, samuti loomveokil sõitmisega, saabub materiaalne vastutus kooskõlas NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 11. jaanuari 1955. a. seadusega "Vastutusest kultuuride kahjustamise eest kolhoosides ja sovhoosides" (NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. septembri 1982. a. seadlusega tehtud muudatustega);

d) kahju, mis on tekitatud kala või veeloomade ebaseadusliku püügi, määratakse kindlaks takside järgi, mis on ette nähtud NSV Liidu Ministrite Nõukogu 25. oktoobri 1974. a. määrustega nr. 831 "Takside kinnitamisest sissenõudmise suuruse arvutamiseks kahju eest, mis on tekitatud NSV Liidu kontinentaalselfi loomulikuks väärtuseks olevate põhja kinnitunud elusorganismide ressursidele" ja nr. 833 "Väärtuslike kalaliikide, mereimetajate ja vee selgrootute varude kaitse tugevdamisest NSV Liidu kalamajanduslikes veekogudes ning 6. augusti 1977. a. määrusega nr. 723 "NSV Liidu rannikuga külgnevates merepiirkondades paiknevate kala- ja muudele elusressursidele tekitatud kahju eest sissenõudmise suuruse arvutamise korra", samuti liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt kinnitatud takside järgi;

e) kahju, mis on tekitatud kalamajandusele veekogudesse heitvee ja muude jäätmete paiskamisega, arvutatakse kooskõlas NSV Liidu Kalamajanduse Ministeeriumi poolt 16. augustil 1967. a. kinnitatud metoodikaga kahju arvutamiseks, mis on kalamajandusele tekitatud kalamajanduslikesse veekogudesse heitvee ja muude jäätmete paiskamise tagajärjel;

f) kahju, mis on tekitatud ebaseadusliku jahipidamisega, määratakse kindlaks takside (hinnete) järgi, mis nähakse ette liiduvabariigi ministrite nõukogu poolt kehtestatud korras kinnitatud jahi- ja jahimajanduse põhimääruse või jahi-tüüp-eeskirjadega.

Kui kahju suuruse arvutamise korda ei reguleerita NSV Liidu ja liiduvabariikide eriseadusandlusega, määratakse kahju suurus kindlaks kooskõlas "NSV Liidu ja liiduvabariikide tsiviilseadusandluse aluste" §-ga 88.

22. Looduskaitse seadusandluse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise tsiviiliasjades, samuti kriminaalasjades esitatud hagide arutamisel peavad kohtud lähtuma sellest, et seadusega nähakse ette kahju täielik hüvitamine. Hüvitatavat kahju on lubatud vähendada ainult erandjuhtudel ja sõltuvalt kohtu poolt tuvastatud õigusrikkuja materiaalsest seisundist, kusjuures kohustuslikult tuleb esitada tehtud lahendi motiivid.

VNFSV KrPK § 29 lg. 4 ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessikoodeksite vastavate paragrahvide (ENSV KrPK § 42 lg. 4) alusel on kohtul õigus iseseisvalt lahendada looduskaitse seadusandluse rikkumisega seotud kuriteoga tekitatud materiaalse kahju hüvitamine sõltumata hagi esitamisest.

23. Juhtida kohtute tähelepanu sellele, et VNFSV TsK § 455 ja teiste liiduvabariikide tsiviilkoodeksite vastavate paragrahvide (ENSV TsK § 459) järgi kannavad ühiselt kahju nud isikud solidaarset vastutust. Kohtuil on üksikjuhtudel tekitanud isikud solidaarset vastutust. Kohtuil on üksikjuhtudel õigus panna süüdlastele materiaalne vastutus, kui sissenõude selline kord vastab hageja huvidele ja tagab tekitatud kahju täieliku hüvitamise.

saadud tooted (ulukid, kala, puit, karusnahad jms.) õigusrikkujalt äravõtmisele. Saadud summad nende toodete realiseerimise korral ei kuulu hüvitamise puhul tasaarvestamisele. Kui sellised tooted olid õigusrikkujalt ära võetud ja realiseeritud enne asja kohtulikku arutamist, siis peab kohus märkima kohtuotsuses, et saadud summa on kantud organisatsiooni jooksvale arvele.

Kui ebaseaduslikult saadud tooteid ei ole võimalik ära võtta (õigusrikkuja on need ära kasutanud või realiseerinud, on muutunud kõlbmatuks jms.), siis peab kohus otsustama süüdimõistetult või kostjalt nende maksumuse riigituludesse sissenõudmise, mis on arvutatud kehtestatud hindades (kasvava metsa väljaandmise taksid, riiklik jaehind, komisjoni- ja kokkuostuhind jne.).

25. Summad looduskaitse seadusandluse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks kuuluvad sissenõudmisele riigituludesse, kui seadusandlusega teisiti ei ole ette nähtud. See-

juures tuleb kohtu il silmas pidada, et summad ebaseadusliku jahipidamise ja ebaseadusliku kala- ning teiste veeloomade püügi ja hävitamisega tekitatud kahju hüvitamiseks nõutakse sisse jahimajandus- ja kalakaitseorganite kasuks, kes kehtestatud korras osa sellest summast kannavad riigieelarvesse.

26. Ebaseadusliku jahipidamise, ebaseadusliku töõndusliku kalapüügi ning ebaseadusliku metsaraie kriminaalasjades kuuluvad VNFSV KrPK § 86 ja teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessikoodeksite vastavate paragrahvide (ENSV KrPK § 63) alusel konfiskeerimisele kohtualuse omanduses olnud kuriteoriistad, sealhulgas auto, mootorratas, paat ja muud transporti- ja ujuvvahendid, mille abil kuritegelik tegevus (kalapüük, ulukite laskmine jne.) toime pannakse või mis seda kergendavad.

27. Arutades kooskõlas "Administratiivõigusrikkumisi käsitleva NSV Liidu ja liiduvabariikide seadusandluse alustega" ja liiduvabariikide tsiviilprotsessikoodeksitega ettenähtud korras kaebuse asju organi (ametiisiku) poolt administratiivkaristusena rahatrahvi määramise peale looduskaitse seadusandluse rikkumise eest peab kohus kontrollima selle määru seaduslikkust ja põhjendatust.

Tuleb silmas pidada, et nimetatud aluste § 39 kohaselt võib kaebuse administratiivõigusrikkumise asjas tehtud määru se peale esitada kohtusse kümne päeva jooksul pärast määru se tegemist. Mõjuvatel põhjustel möõdalastud tähtaeg kaebuse esitamiseks võidakse ennistada isiku avalduse põhjal, kelle suhtes määru s on tehtud.

28. Et tõsta kohtuprotsesside ärahoidvat mõju looduskaitse seadusandluse rikkumise asjades, peavad kohtud välja selgitama puudused organisatsioonide ja ametiisikute tegevuses ning tegema erimääru si, mis on suunatud selliste õigusrikkumiste ärahoidmisele.

Riigile suure kahju tekitamise, väärtuslike või haruldaste loomade suure hulga hävitamise asjad, samuti asjad, kus kuritegu on toime pandud grupi poolt, kasutades lõhkeaineid, kemikaale jms. tuleb arutada üldjuhul väljasõiduistungil looduskaitseorganite, ühiskondlike organisatsioonide ja töõkollektiivide esindajate osavõtul. Selliste asjade lahendamise

tulemustest tuleb elanikke laialdaselt informeerida, kasutades selleks massiteabevahendeid.

29. Liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemkohtuil, krai-, oblasti-, linna- ja ringkonnakohtuil tuleb süstemaatiliselt üldistada kohtupraktikat looduskaitse asjades, laialdasemalt kasutada uurimismaterjali nende õigusrikkumiste põhjuste ja soodustingimuste kõrvaldamiseks, samuti vigade parandamiseks, mida kohtud on teinud seda liiki kriminaal- ja tsiviilasjade arutamisel.

30. Tunnistada kehtetuks NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 3. juuni 1977. a. määrus nr. 6 "Looduskaitse seadusandluse kohaldamise praktikast kohtuis".

KOHTUPRAKTIKAST METSARIKKUMISE ASJADES

NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 30. juuni 1969. a.
määrus nr. 6.

(Nõukogude Õigus, 1969, nr. 5, lk. 333-334;
1983, nr. 6
(Väljavõte)

Metsarikkumise asjade õige ja õigeaegne läbivaatamine kohtuis on metsade kaitse tugevdamise seisukohalt väga tähtis. Seoses sellega ja kohtupraktikas tõusetanud küsimustega määrab NSV Liidu Ülemkohtu pleenum anda kohtuile järgmised selgitused:

1. Juhtida kohtute tähelepanu vajadusele tugevdada võitlust metsarikkumiste vastu ja kõrvalekaldumatult kohaldada metsarikkumisi toimepannud isikute suhtes seadusi, mis nende õigusvastaste tegude eest kehtestavad materiaalse, administratiiv- ja kriminaalvastutuse.

2. Kohtuile tuleb silmas pildada, et vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu 21. augusti 1968. a. määrusele nr. 641 "Materiaalse vastutuse korra ja määrade kohta metsamajandusele tekitatud kahju eest" (NSVL Ministrite Nõukogu 25. märtsi 1982. a. määrusega nr. 230 tehtud muudatuste ja täiendustega), on metsarikkumiseks, mis toob kaasa materiaalse vastutuse: kasvava metsa raiumine ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide poolt metsaosadel, mis ei ole raleks üle antud, ja kodaanike poolt ilma ralepiletita (orderita) või ralepileti (orderi) alusel, kuid mitte selles metsaosas, mitte selles koguses ja mitte neist puuliikidest, mis on märgitud piletis (orderis); kasvavate puude ja põõsaste kasvujõuetuseni vigastamine; metsa hävitamine või süütamine või tulega hooletu ümberkäimise tagajärjel; metsa kahjustamine heitvee, keemiliste ainete, tööstus- ning kommunaal- ja olmeheitmete ja -jäätmetega, mis toovad kaasa metsa kuivamise või haigestumise; oma-

voliline heinaniitmine ja loomade karjatamine metsas ja riikliku metsafondi metsata maadel; muu metsamajandusele kahju tekitav tegevus, mis on ette nähtud NSV Liidu ja liiduvabariikide seadusandluses.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 11. jaanuari 1955. a. seadlusega "Vastutusest kultuuride kahjustamise eest kolhoosides ja sovhoosides" (NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 8. septembri 1982. a. seadlusega tehtud muudatustega) kehtestatud materiaalne vastutus saabub põllukaitse metsaistandike kahjustamise korral kariloomade ja lindudega või auto, traktori, kombaini või muu sõidukiga, samuti loomveokil sõitmisega. Kui aga põllukaitse metsaistandik on hävinud või kahjustatud tegevusega, mida ei ole nimetatud seadlusega ette nähtud, kannavad süüdlased materiaalselt vastutust vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu 21. augusti 1968. a. määrusele.

3. Metsarikkumisega tekitatud kahju kuulub kehtiva seadusandluse kohaselt hüvitamisele kindlaksmääratud ulatuses, sõltumata metsarikkuja kriminaal- või administratiivvastutusele võtmisest.

Ebaseaduslikult hangitud puit ja muud metsasaadused kuuluvad äravõtmisele ja üleandmisele vastavale metsa majandavale ettevõttele, organisatsioonile või asutusele või metsakasutajale, kui on rikutud tema õigusi. Kui ebaseaduslikult hangitud saadused olid metsarikkujale hoiule antud, peavad kohtud peale kahju hüvitamise lahendamise nende äravõtmise ja üleandmise vastavale metsa majandavale ettevõttele, organisatsioonile või asutusele või metsakasutajale, kelle õigusi oli rikutud. Kui saaduste äravõtmine metsarikkujalt on võimatu, nõutakse peale metsarikkumisega tekitatud kahju hüvitamise summade sisse ka ebaseaduslikult hangitud saaduste maksumus puidult - kasvava metsa väljaandmise taksihindades, muudelt saadustelt (hein, pähklid ja viljad) kokkuostuhindades.

Lahendades metsarikkumisega tekitatud kahju hüvitamist, peavad kohtud lähtuma kahju täieliku hüvitamise vajadusest. Neil juhtudel, mil tõusetub "NSV Liidu ja liiduvabariikide tsiviilseadusandluse aluste" § 93 lg. 2 kohaldamise vajadus, peavad kohtud kahju hüvitamise määra vähendamise otsust motiveerima.

Vastutus, mis on kehtestatud riikliku metsafondi metsas metsarikkumise toimepanemise eest, laieneb ka kolhoosimetsas toimepandud metsarikkumisele. ("Kolhoosimetsade põhimääruse" p. 26).

4. Kui metsarikkumise pani toime alla 15-aastane alaealine, kannavad tekitatud kahju eest varalist vastutust tema vanemad või eestkostjad, 15-aastaseks saanud alaealised vastutavad metsarikkumisega tekitatud kahju eest üldistel alustel. Kui 15-aastasel alaealisel ei ole kahju hüvitamiseks küllaldaselt vara või töötasu, kuulub kahjusumma vastavas osas sissenõudmisele tema vanemalt või hooldajalt. Need isikud kaasatakse asjast osa võtma kaaskostjana.

Vanemad, hooldajad ja eestkostjad vabastatakse materiaalsest vastutusest, kui nad tõendavad, et kahju tekkis mitte nende süü läbi.

5. Summad, mis on kohutuotsusega sisse nõutud metsarikkumisega metsamajandusele tekitatud kahju hüvitamiseks, sealhulgas kolhoosidelt ja metsa majandavatelt kolhoosidevahelistelt ettevõtetelt (organisatsioonidelt) nende poolt kolhoosimetsades toimepandud metsarikkumiste eest, nõutakse liiduvabariigi eelarvesse. Summad, mis kolhoosimetsades toimepandud metsarikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks sisse nõutud ettevõtetelt, organisatsioonidelt, asutustelt ja kodanikelt, sealhulgas ka vastava kolhoosi liikmetelt, kantakse kolhoosi või kolhoosidevahelise metsamajandusettevõtte (metsamajandusorganisatsiooni) tuludesse.

6. Vastavalt NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 11. jaanuari 1955. a. seadlusele "Vastutusest kultuuride kahjustamise eest kolhoosides ja sovhoosides" kannavad varalist vastutust omavolilise loomade karjatamisega metsamajandile tekitatud kahju eest loomade valdajad. Neil on õigus esitada väljamakstud summade hüvitamiseks regressinõudeid karjaste vastu.

7. Kohtud peavad silmas pidama, et metsavarujatelt nõutakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu 30. oktoobri 1981. a. määrusega nr. 1045 kinnitatud "NSV Liidu kasvava metsa väljaandmise eeskirjade" rikkumise eest leppetrahvi neis eeskirjades ettenähtud suuruses.

Kui süü metsavarumisega seotud kohustiste täitmata jätmises või mittevastavas täitmises lasub mitte ainult met

varu ajal, vaid ka metsamajandusorganil, määrab kohus "NSV Liidu ja liiduvabariikide tsiviilseadusandluse aluste § 37 lg. 2" juhendades varalise vastutuse suuruse kummagi poole süüd arvestades.

8. Juhtida kohtute tähelepanu sellele, et vastavalt NSV Liidu Rahandusministeeriumi 28. detsembri 1979. a. juhendile "Riigilõivust" ei nõuta hagejatelt metsatuludesse sissenõudmise asjades riigilõivu.

Kolhoosimetsades metsarikkumisega tekitatud kahju hüvitamise hagides, kui kahjusumma kuulub sissenõudmisele kolhoosi või kolhoosidevahelise metsamajandusettevõtte (metsamajandusorganisatsiooni) tuludesse, makstakse riigilõivu üldalustel.

9. Arutades ametiisikute ja kodanike kaebusi metsaseadusandluse rikkumise eest tehtud trahvimäärade peale, peavad kohtud juhenduma "Administratiivõigusrikkumisi käsitleva NSV Liidu ja liiduvabariikide seadusandluse alustest", NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 6. augusti 1980. a. seadlusest "Administratiivvastutuse kohta metsaseadusandluse rikkumise eest", VNFSV TsPK §-dest 236-239 ja teiste liiduvabariikide tsiviilprotsessikodeksite vastavatest paragrahvidest (ENSV TsPK §-d 241-244).

10. Asja kohtulikuks arutamiseks ettevalmistamisel peavad kohtunikud kontrollima, kas riikliku tähtsusega metsades toimepandud metsarikkumise kohta tehtud protokoll (akt) vastab nõuetele, mis on ette nähtud NSV Liidu metsades metsarikkumiste eest vastutusele võtmise korra juhendiga, metsarikkumise korral kolhoosimetsas aga nõuetele, mis on ette nähtud kolhoosimetsades majandamise eeskirjadega (muudatustega, mis on kinnitatud NSV Liidu Põllumajandusministeeriumi ja NSV Liidu Riikliku Metsamajanduse Komitee poolt 10. veebruaril 1982).

Eriti peavad kohtunikud välja selgitama: kas aktis on andmed, mitmendat korda see isik paneb toime metsarikkumise, kas ebaseaduslikult soetatud toodang on metsarikkujalt ära võetud, kas metsarikkumisega tekitatud kahju eest määratud kahjutasu suurus vastab kindlaksmääratud taksidele. Andmete puudumisel tuleb tarvitusele võtta abinõud nende esitamiseks kohtule.

11. Avastanud metsarikkumise toimepannud isiku tegudes kuriteo tunnuseid, peab kohus vastavalt "NSV Liidu ja liiduvabariikide tsiviilkohtumenetluse aluste" §-le 38 sellest teatama prokurörile või tegema kriminaalasja algatamise määruse.

Kohtud peavad erilist tähelepanu pöörama metsarikkumiste ennetamisele, välja selgitama metsade kaitse puudused korralduses, kaaluma erimääruste tegemise vajalikkust, tehtud määrused aga saatma vastavaile organisatsioonidele vajalike abinõude tarvituselevõtmiseks.

"СОВЕТСКОЕ ПРИРОДНО-РЕСУРСОВОЕ ПРАВО И ПРАВОВАЯ
ОХРАНА ПРИРОДЫ"

ОБЩАЯ ЧАСТЬ

Тема I. Научно-методологическая основа взаимодействия
общества и природы

1. Формы взаимодействия общества и природы на современном этапе научно-технического прогресса.

2. Марксистско-ленинское учение о взаимодействии общества и природы. Научно обоснованное сочетание экологических и экономических интересов – основа общественного прогресса во взаимодействии общества и природы.

3. Сущность экологического кризиса. Критика буржуазных экологических концепций.

4. Национализация земли и других природных богатств в СССР. Социалистические принципы природопользования и охраны окружающей среды.

5. Рациональное использование природных ресурсов и охрана окружающей среды – составные части экономической стратегии КПСС и социальной программы развития советского общества. Руководящая роль КПСС в организации использования и охраны природы.

6. Экологическая функция Советского государства. Экологическая функция советского права.

Тема II. Предмет и система правового регулирования
взаимодействия общества и природы в СССР

I. Понятие и особенности общественных отношений в области взаимодействия общества и природы. Земельные, горные, водные, лесные отношения; природно-ресурсовые и природоохранные отношения.

2. Природно-ресурсовые и природоохранные нормы права и правоотношения.

3. Понятие, предмет и метод земельного, горного, водного, лесного права. Интеграция и дифференциация в правовом регулировании отношений по использованию и охране природы. Понятие природно-ресурсового права. Природно-ресурсовое право и правовая охрана природы, правовая охрана окружающей среды.

4. Система учебного курса природно-ресурсового права и правовой охраны окружающей среды. Значение его изучения для практической деятельности по укреплению социалистической законности в сфере взаимодействия общества и природы.

Тема III. Источники правового регулирования взаимодействия общества и природы в СССР

1. Понятие и виды источников советского природно-ресурсового права и правовой охраны окружающей среды.

2. Возникновение и развитие советского законодательства об использовании и охране природы. Роль В.И. Ленина в становлении и развитии законодательства об использовании природных ресурсов и охране природы.

3. Конституционные основы советского законодательства об использовании природных ресурсов и охране природы.

4. Законодательные акты Союза ССР и союзных республик об использовании природных ресурсов и охране природы.

5. Постановления партии и правительства в области природопользования и охраны окружающей среды.

6. Ведомственные нормативные акты в области природопользования и охраны окружающей среды. Нормативные решения местных Советов.

7. Роль законодательства об использовании и охране природы в реализации Продовольственной программы СССР.

8. Значение судебной и арбитражной практики в области охраны природы.

Тема IV. Объекты правового регулирования взаимодействия общества и природы в СССР

1. Природная среда как объект использования и охраны.
2. Понятие и функции природного объекта. Природные объекты и природные ресурсы.
3. Виды природных объектов, охраняемых законом.
4. Окружающая среда как объект ее использования и охраны.

Тема V. Право государственной собственности на землю, недра, воды, леса и животный мир СССР

1. Понятие и общая характеристика права государственной собственности на природные объекты и природные ресурсы СССР.
2. Советское государство как субъект права собственности на природные объекты и ресурсы. Разграничение компетенции между Союзом ССР и союзными республиками в регулировании отношений в области использования и охраны природы.
3. Единые государственные фонды природных ресурсов и их составные части.
4. Содержание права государственной собственности на природные объекты и ресурсы. Особенности правомочий по распоряжению природными ресурсами.
5. Охрана права государственной собственности на природные объекты и ресурсы.

Тема VI. Право природопользования в СССР

1. Понятие и виды права природопользования. Основные черты права природопользования.
2. Право граждан на здоровую окружающую среду и его закрепление в Конституции СССР.
3. Право специального природопользования: субъекты, основания возникновения и прекращения.
4. Права и обязанности природопользователей. Рациональное использование, воспроизводство природных ресурсов, охрана окружающей среды — составная часть социалистического природопользования.

5. Меры морального и материального стимулирования природопользователей и их отражение в законодательстве.

Тема УП. Правовой механизм охраны окружающей природной среды СССР

1. Понятие, функции и структура правового механизма охраны окружающей природной среды.

2. Понятие и основные направления экологизации законодательства в области хозяйственной деятельности.

3. Материальные, организационные, правовые гарантии реализации эколого-правовых предписаний.

4. Эффективность правового механизма охраны окружающей природной среды.

Тема УШ. Государственное управление природопользованием и охраной окружающей среды СССР

1. Понятие, функции, формы и методы государственного управления природопользованием и охраной окружающей среды.

2. Система государственных органов управления природопользованием и охраной окружающей среды.

3. Государственные кадастры природных ресурсов и их правовое значение.

4. Планирование использования природных ресурсов и охраны окружающей среды. Сочетание отраслевого и территориального планирования. Территориальные комплексные схемы охраны природы.

5. Стандартизация в области использования природных ресурсов и охраны окружающей среды.

6. Правовые формы участия трудовых коллективов и общественных организаций в обеспечении рационального использования природных ресурсов и охраны окружающей среды.

Тема IX. Организационно-правовые формы экологического контроля в СССР

1. Понятие, цели и объекты экологического контроля.

2. Государственный мониторинг окружающей среды.

3. Система экологического контроля. Государственный экологический контроль. Специально уполномоченные органы государственного экологического контроля. Их права и обязанности.

4. Государственная экологическая экспертиза: понятие, задачи, объекты, виды.

5. Экологический контроль – ведомственный, производственный, общественный.

6. Проблемы совершенствования экологического контроля в СССР.

Тема X. Эколого-правовая ответственность в СССР

1. Понятие и особенности эколого-правовой ответственности как юридической ответственности за нарушение законодательства об использовании и охране природы.

2. Понятие, состав и виды экологического правонарушения. Вред природной среде как составная часть экологического правонарушения.

3. Виды эколого-правовой ответственности. Соотношение уголовной и административной ответственности за причинение вреда природной среде.

4. Правовые формы возмещения экономического и экологического вреда. Особенности применения гражданско-правовой ответственности за вред природной среде. Материальная (таксовая) ответственность в области охраны природы.

5. Понятие экологического риска как основания, освобождающего от ответственности за вред природной среде. Понятие и структура экономической ответственности за вред природной среде.

6. Предупреждение экологических правонарушений. Роль экологического образования и воспитания в предупреждении экологических правонарушений.

ОСОБЕННАЯ ЧАСТЬ

Тема XI. Правовой режим использования и охраны земель СССР

1. Земля как объект использования и охраны. Понятие и состав единого государственного земельного фонда.

2. Земельно-правовые нормы и земельные правоотношения. Основы земельного законодательства Союза ССР и союзных республик; земельные кодексы союзных республик. Экологическая функция земельного права.

3. Право землепользования: понятие, основные черты, субъекты, основания возникновения и прекращения.

4. Права и обязанности землепользователей. Правовое обеспечение рационального использования земель. Правовое регулирование рекультивации земель. Правовое регулирование мелиорации земель.

5. Правовая охрана земель от истощения, загрязнения, нерационального использования, других нарушений. Правовые приоритеты земельного законодательства и их роль в охране земель.

Тема XII. Управление государственным земельным фондом СССР

1. Понятие, функции, органы управления государственным земельным фондом.

2. Учет земель и земельная регистрация. Государственный земельный кадастр. Планирование использования и охраны земель.

3. Порядок предоставления и изъятия земель для государственных и общественных надобностей.

4. Возмещение убытков и потерь сельскохозяйственного производства при изъятии сельскохозяйственных земель для государственных и общественных надобностей.

5. Понятие и виды землеустройства; стадии землеустроительного процесса.

6. Государственный контроль за использованием и охраной земель. Государственная землеустроительная служба.

7. Разрешение земельных споров. Порядок разрешения имущественных споров, вытекающих из земельных правоотношений.

Тема XIII. Ответственность за нарушение земельного законодательства

1. Понятие и состав земельного правонарушения. Виды земельных правонарушений. Виды ответственности за нарушение земельного законодательства.

2. Ответственность за совершение сделок, нарушающих право государственной собственности на землю.

3. Ответственность за самовольное занятие земельных участков.

4. Ответственность за бесхозяйственное использование, порчу и загрязнение земель.

5. Ответственность за невыполнение обязанностей по рекультивации земель.

6. Возмещение вреда, причиненного нарушением земельного законодательства.

Тема XIV. Правовой режим использования и охраны недр СССР

1. Недра земли как объект использования и охраны. Понятие и состав государственного фонда недр.

2. Горно-правовые нормы и горные правоотношения. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о недрах. Кодексы о недрах союзных республик. Экологическая функция горного права.

3. Управление государственным фондом недр. Учет месторождений полезных ископаемых. Классификация полезных ископаемых и ее правовое значение. Государственный кадастр месторождений полезных ископаемых. Планирование использования и охраны недр.

4. Право пользования недрами и его виды. Право пользования землями, предоставленными для использования недр.

5. Право пользования недрами для их геологического изучения, поиска, разведки и разработки полезных ископаемых.

6. Правовое регулирование разработки необщераспространенных полезных ископаемых.

7. Правовое регулирование разработки общераспространенных полезных ископаемых.

8. Право пользования недрами, не связанное с разработкой полезных ископаемых.

9. Правовая охрана недр. Правовая охрана недр от вредного воздействия окружающей среды. Правовая охрана окружающей среды от вредного воздействия пользования недрами.

10. Контроль и надзор за использованием и охраной недр. Ведомственный геологический контроль. Маркшейдерская служба. Государственный горный надзор.

11. Ответственность за нарушение законодательства о недрах. Возмещение вреда, причиненного нарушением законодательства о недрах.

12. Правовая охрана естественных ресурсов морского дна для континентального шельфа и экономической зоны СССР.

Тема XV. Правовой режим использования и охраны вод СССР

1. Воды как объект использования и охраны. Государственный водный фонд СССР: понятие и состав.

2. Водно-правовые нормы и водные правоотношения. Основы водного законодательства Союза ССР и союзных республик. Водные кодексы союзных республик. Экологическая функция водного права.

3. Управление государственным водным фондом. Государственный учет вод. Государственный водный кадастр. Государственные органы регулирования использования и охраны вод. Планирование использования и охраны вод. Схемы использования и охраны вод.

4. Право водопользования и его виды. Субъекты права водопользования. Порядок предоставления водных объектов в пользование. Права и обязанности водопользователей.

5. Правовое регулирование отдельных видов водопользования. Приоритетное значение права пользования водами для нужд населения и лечебно-оздоровительных и курортных целей. Охрана права водопользования. Возмещение ущерба, причиненного изменением или нарушением условий и порядка водопользования.

6. Правовой режим земель государственного водного фонда.

Право пользования землями береговой полосы, санитарных зон охраны источника водоснабжения, в полосах отвода водохозяйственных сооружений.

7. Правовая охрана вод от загрязнения, засорения, истощения. Особенности правовой охраны подземных водных источников. Правовые меры предотвращения вредного воздействия вод.

8. Государственный контроль за использованием и охраной вод.

9. Ответственность за нарушение водного законодательства. Возмещение вреда, причиненного нарушениями водного законодательства.

Тема XVI. Правовой режим использования и охраны лесов СССР

1. Лес как объект использования и охраны. Государственный лесной фонд и его составные части.

2. Лесоправовые нормы и лесные правоотношения. Взаимосвязь лесных и земельных отношений. Основы лесного законодательства Союза ССР и союзных республик. Лесные кодексы союзных республик. Экологическая функция лесного права.

3. Управление государственным лесным фондом. Государственный учет лесов. Подразделение лесов на группы. Государственный лесной кадастр. Планирование использования, воспроизводства и охраны лесов. Основные требования ведения лесного хозяйства. Органы управления государственным лесным фондом.

4. Право лесопользования и его виды. Субъекты права лесопользования, права и обязанности лесопользователей.

5. Правовой режим земель государственного лесного фонда. Право землепользования на землях, связанных с ведением лесного хозяйства и лесопользованием. Порядок размещения предприятий на землях лесного фонда. Порядок изъятия земель государственного лесного фонда, перевода лесных площадей в нелесные.

6. Правовое регулирование заготовки древесины. Планирование заготовки древесины. Порядок заготовки древесины. Расчетная лесосека. Лесосечный фонд и лесосырьевые базы. Порядок отпуска древесины на корню. Права и обязанности лесозаготовителей.

7. Правовое регулирование побочных лесных пользований. Право граждан, предприятий и организаций на осуществление побочных лесных пользований. Основания возникновения права на побочные лесные пользования. Права и обязанности пользователей лесом.

8. Правовой режим отдельных категорий лесов. Правовой режим колхозных лесов. Правовой режим городских лесов. Правовой режим закрепленных лесов. Правовой режим лесов-заповедников.

9. Правовая охрана и защита лесов. Организация охраны и защиты лесов. Лесная охрана в СССР, ее виды, задачи, права и обязанности.

10. Государственный контроль за использованием и охраной лесов. Полномочия органов лесного хозяйства. Полномочия органов, ведущих лесное хозяйство.

11. Ответственность за нарушение лесного законодательства. Понятие лесонарушения. Уголовная, административная, материальная ответственность за лесонарушения. Ответственность за нарушение правил пожарной безопасности в лесах: за незаконную порубку леса, загрязнение леса, уничтожение, повреждение лесных культур и т.д. Возмещение вреда, причиненного нарушением лесного законодательства.

12. Правовая охрана нелесной растительности. Понятие и виды нелесной растительности. Особенности правового режима ее использования и охраны. Правовая охрана защитной и озеленительной древесно-кустарниковой растительности.

Тема ХУП. Правовой режим охраны и использования животного мира СССР

1. Животный мир как объект охраны и использования. Экологическое, экономическое, культурно-оздоровительное значение животного мира. Законодательство об охране и использовании животного мира. Управление охраной и использованием животного мира.

2. Право пользования животным миром и его виды. Основные условия пользования животным миром. Основания возникновения и прекращения права пользования животным миром. Права и обя-

занности пользователей животным миром.

3. Правовые меры охраны животного мира. Основные требования охраны животного мира. Способы охраны животного мира. Охрана среды обитания, условий размножения и путей миграции животных. Государственный учет животных и их использования. Государственный кадастр животного мира.

4. Правовое регулирование охоты. Понятие охоты. Функции охоты. Виды охоты. Охотничье хозяйство. Право на охоту. Понятие и состав незаконной охоты. Ответственность за незаконную охоту. Возмещение вреда, причиненного незаконной охотой. Возмещение вреда, причиненного животному миру изменением условий обитания в процессе промышленного и сельскохозяйственного производства, применения химических веществ, в результате наезда на животных.

5. Правовое регулирование рыболовства. Правила рыболовства и охраны рыбных запасов. Виды рыболовства. Понятие и состав незаконного лова рыбы. Ответственность за нарушение правил рыболовства и незаконный лов рыбы. Возмещение вреда, причиненного нарушением законодательства об охране рыбных запасов.

6. Государственный контроль за охраной и использованием животного мира. Государственный контроль за охраной и использованием наземных животных. Государственный контроль за охраной и использованием, воспроизводством рыбных запасов.

7. Правовая охрана естественных ресурсов животного мира континентального шельфа и экономической зоны СССР.

Тема XVIII. Правовая охрана атмосферного воздуха СССР

1. Атмосферный воздух как объект охраны и использования. Законодательство об охране атмосферного воздуха.

2. Правовые меры охраны атмосферного воздуха от загрязнения. Планирование охраны воздушного бассейна от загрязнения. Государственный учет объектов и их вредных воздействий на атмосферный воздух. Нормативы предельно допустимых концентраций и выбросов вредных веществ в атмосферу и уровней вредных физических воздействий на атмосферу. Порядок регулирования выбросов загрязняющих веществ и вредных физических воздействий на атмосферу.

3. Порядок регулирования потребления атмосферного воздуха для производственных нужд и воздействия на погоду и климат.

4. Государственный контроль за состоянием атмосферного воздуха, охраны его от загрязнения и истощения. Государственный контроль за работой пылеулавливающих и газоочистных установок.

5. Ответственность за нарушения законодательства об охране атмосферного воздуха. Возмещение вреда, причиненного нарушениями законодательства об охране атмосферного воздуха.

Тема XIX. Правовой режим заповедной охраны природы в СССР

1. Понятие и функции заповедной охраны природы. Понятие и состав природно-заповедного фонда. Виды природно-заповедного режима. Законодательство о заповедной охране природы. Управление заповедным делом.

2. Правовой режим государственных природных заповедников: понятие, задачи и функции, виды, порядок организации, право землепользования, особенности правового режима. Правовой режим охранных зон заповедников. Особенности правового режима заповедных участков, зон, урочищ, природно-культурных заповедных комплексов.

3. Правовой режим государственных природных заказников: понятие, задачи и функции, порядок организации, виды. Особенности землепользования и правового режима заказников. Охранные зоны заказников. Правовой режим природно-культурных заказников.

4. Правовой режим национальных, природных парков: понятие, задачи и функции, порядок образования, виды, право землепользования и особенности правового режима территории. Особенности правового режима природно-культурных, дендрологических парков, лесопарков, ботанических садов и зоологических парков.

5. Правовой режим памятников природы: понятие, задачи и функции, порядок объявления объектов памятниками природы. Особенности правового режима памятников природы. Права и обязанности предприятий и организаций по охране и содержанию памятников природы.

6. Правовые меры охраны редких и исчезающих видов растений и животных. Красная книга СССР; красные книги союзных республик, автономных республик и отдельных регионов, их правовое значение. Правовые меры местных Советов народных депутатов по охране редких растений и животных.

7. Ответственность за нарушение законодательства о заповедной охране природы. Возмещение вреда, причиненного природно-заповедным объектам и комплексам.

Тема XX. Правовой режим использования и охраны окружающей среды в промышленности и транспорте СССР

1. Основные задачи и направления использования и охраны окружающей среды в промышленности и транспорте в условиях научно-технического прогресса.

2. Правовой режим использования и охраны земель в промышленности, транспорте, иной несельскохозяйственной деятельности: субъекты права землепользования; порядок предоставления и изъятия земель, права и обязанности землепользователей.

3. Правовые меры охраны окружающей среды в промышленности и транспорте. Основные направления экологизации законодательства в хозяйственной деятельности предприятий промышленности и транспорта. Организационно-правовое обеспечение экологических требований в процессе планирования, размещения, проектирования, строительства, ввода в эксплуатацию, эксплуатации производственно-хозяйственных объектов. Экологическая экспертиза планов проектов, оборудования, технологических процессов, сырья, материалов, продукции.

4. Права и обязанности министерств и ведомств, предприятий, объединений, организаций по охране окружающей среды. Порядок разработки и утверждения нормативов предельно допустимых выбросов вредных веществ. Паспортизация воздействия на окружающую среду и мер по предупреждению вредных последствий. Планирование мероприятий по охране окружающей среды. Соединение правового и хозяйственного механизмов в охране окружающей среды. Развитие морального и материального стимулирования в области охраны окружающей среды.

5. Экологическая служба министерств и ведомств, предприятий и объединений. Управления, отделы, службы охраны окружающей среды в министерствах и ведомствах, на предприятиях и объединениях, их права и обязанности.

6. Ответственность министерств и ведомств, предприятий, объединений и организаций, их должностных лиц за невыполнение планов и мероприятий по охране окружающей среды, нарушения законодательства, причинение вреда природной среде и здоровью человека.

Тема XXI. Правовой режим использования и охраны окружающей среды в сельском хозяйстве СССР

1. Основные задачи и направления использования и охраны окружающей среды в сельском хозяйстве в свете реализации Продовольственной программы СССР.

2. Правовой режим использования и охраны земель сельскохозяйственного назначения: понятие и состав, субъекты права землепользования, порядок предоставления и изъятия, права и обязанности землепользователей по рациональному использованию земель, охране от эрозии, загрязнения, истощения. Мероприятия по повышению плодородия земель. Специальные меры по охране орошаемых и осушенных земель.

3. Правовые меры охраны окружающей среды от вредного воздействия сельскохозяйственного производства в результате индустриализации сельского хозяйства, мелиорации земель, химизации. Основные экологические требования сельскохозяйственного производства.

4. Правовые меры охраны сельского хозяйства от вредного воздействия окружающей среды индустриальных и урбанизированных зон: при выполнении строительных, монтажных работ, разведке и разработке полезных ископаемых, прокладке дорог, трубопроводов и т.п.

5. Права и обязанности сельскохозяйственных предприятий, межхозяйственных предприятий и организаций в сельском хозяйстве, агропромышленных объединений по охране окружающей среды.

6. Государственный контроль за использованием и охраной

окружающей среды в сельском хозяйстве. Роль советов районных агропромышленных объединений, трудовых коллективов, профсоюзных организаций, общественности села в охране окружающей среды.

7. Ответственность предприятий, организаций, объединений в сельском хозяйстве за невыполнение планов и мероприятий по охране окружающей среды, нарушение законодательства и причинение вреда природной среде и здоровью человека. Ответственность промышленных и иных несельскохозяйственных предприятий и организаций, их должностных лиц за причинение вреда сельскому хозяйству нарушениями законодательства об охране окружающей среды.

Тема XXII. Правовой режим использования и охраны окружающей среды населенных пунктов, рекреационных и лечебно-оздоровительных зон СССР

1. Правовое обеспечение санитарно-эпидемического благополучия населения.

2. Правовой режим земель городов и поселков городского типа. Порядок отнесения населенных пунктов к категории городов и поселков городского типа. Понятие и состав городских земель. Планировка и застройка городов и поселков городского типа. Порядок предоставления и изъятия городских земель. Право пользования землями городской застройки. Правовой режим земель общего пользования. Правовой режим городских угодий.

3. Правовой режим земель сельских населенных пунктов. Понятие земель сельских населенных пунктов. Планировка и застройка земель сельских населенных пунктов. Управление землями сельских населенных пунктов.

4. Правовые меры охраны окружающей среды городов и других населенных пунктов: планирование охраны окружающей среды; санитарная охрана окружающей среды; правовые меры борьбы с шумом, вибрацией и иными вредными физическими воздействиями; охрана древесно-кустарниковой растительности. Компетенция городских, районных, сельских, поселковых Советов народных депутатов в области использования и охраны окружающей среды, городов и других населенных пунктов.

5. Правовой режим использования и охраны зеленых и рекреационных зон.

6. Правовой режим использования и охраны лечебно-оздоровительных и санитарно-курортных зон.

Тема XXIII. Право специального природопользования граждан СССР

1. Основные черты и виды права специального природопользования граждан СССР.

2. Право землепользования граждан в сельской местности. Мероприятия партии и правительства по развитию личного подсобного хозяйства граждан и повышению его роли в реализации Продовольственной программы СССР.

3. Право землепользования граждан в городах и поселках городского типа.

4. Право землепользования граждан для нужд огородничества и садоводства.

5. Право пользования граждан полезными ископаемыми, водными источниками, лесными ресурсами.

Тема XXIV. Международное право окружающей среды

1. Понятие, значение, принципы международно-правовой охраны окружающей среды.

2. Понятие и предмет международного права окружающей среды. Объекты международно-правовой охраны окружающей среды.

3. Источники международного права окружающей среды: международные договоры, конвенции, соглашения, Всемирная хартия природы, Всемирная стратегия охраны природы.

4. Международные организации в области охраны окружающей среды. ОНИ и охрана окружающей среды. Универсальные, комплексные, отраслевые международные организации по охране окружающей среды.

5. Международные конференции в области охраны окружающей среды. Решения Стокгольмской конференции ООН по окружающей среде в 1972 г. Заключительный акт совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе 1975 г.

6. Международно-правовые меры охраны Космоса и воздушно-

го бассейна, Мирового океана, почв, растительности, животного мира, памятников природы и других объектов природной среды.

7. Международно-правовые основы регионального и субрегионального сотрудничества по окружающей среде. Европейская экономическая комиссия ООН. Комплексная программа СЭВ по окружающей среде.

8. Программа мира и историческая ответственность государства за сохранение природы Земли. Мирные инициативы Советского Союза и других социалистических стран в борьбе за сокращение гонки вооружений, запрещение ядерного оружия и других средств массового уничтожения, за предотвращение использования космоса в военных целях, за мирное освоение и использование космического пространства в интересах всего человечества.

Тема XXV. Правовая охрана окружающей среды в зарубежных социалистических странах

1. Политико-правовые основы охраны окружающей среды в зарубежных социалистических странах.

2. Законодательство зарубежных социалистических стран об использовании природных ресурсов и охране окружающей среды.

3. Управление и контроль в области использования природных ресурсов и охраны окружающей среды зарубежных социалистических стран.

4. Ответственность за нарушение законодательства об использовании и охране природной среды в зарубежных социалистических странах.

5. Международно-правовые основы сотрудничества социалистических стран по охране окружающей среды в рамках СЭВ.

Тема XXVI. Правовая охрана окружающей среды в капиталистических странах

1. Сущность экологической функции буржуазного государства.

2. Законодательство развитых капиталистических стран об использовании природных ресурсов и охране окружающей среды.

3. Управление и контроль в области окружающей среды в развитых странах капитализма.

4. Ответственность за нарушение законодательства об использовании и охране окружающей среды в капиталистических странах.

Тема XXII. Правовая охрана окружающей среды в развивающихся странах

1. Особенности проблемы охраны окружающей среды в развивающихся странах.

2. Законодательство развивающихся стран об охране окружающей среды и использовании природных ресурсов.

Л И Т Е Р А Т У Р А

Руководящая

Маркс К. Капитал, т. I // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. - Т. 23.
Маркс К. Капитал, т. 3 // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. - Т. 25.
Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. - Т. 20.

Ленин В.И. набросок плана научно-технических работ // Полн. собр. соч. - Т. 30.

Ленин В.И. Доклад о концессиях // Полн. собр. соч. - Т. 43.

Ленин В.И. Конспект книги Гегеля "Наука логики" // Полн. собр. соч. - Т. 29.

Программа Коммунистической партии Советского Союза (новая редакция): Проект // Правда. - 1985. - 26 окт.

Устав Коммунистической партии Советского Союза (с предлагаемыми изменениями): Проект // Правда. - 1985. - 2 нояб.

Основные направления экономического и социального развития СССР на 1986-1990 годы и на период до 2000 года: Проект // Правда. - 1985. - 9 нояб.

Материалы XXVI съезда КПСС. - М., 1981.

Продовольственная программа СССР на период до 1990 года и меры по ее реализации // Материалы майского (1982 г.) Пленума ЦК КПСС. - М., 1982.

Материалы декабрьского (1983 г.) Пленума ЦК КПСС. - М., 1984.

Материалы октябрьского (1984 г.) Пленума ЦК КПСС // Коммунист. - 1984. - № 16.

Материалы апрельского (1985 г.) Пленума ЦК КПСС // Коммунист. - 1985. - № 7.

Настойчиво двигаться вперед: Выступление М.С. Горбачева на собрании актива Ленинградской партийной организации 17 мая 1985 г. // Коммунист. - 1985. - № 8. - С. 23-34.

Выступление М.С. Горбачева на совещании партийно-хозяйственного актива Тюменской и Томской областей 6 сентября 1985 г. // Коммунист. - 1985. - № 14. - С. 13-21.

Выступление М.С. Горбачева на совещании партийно-хозяйственного актива в Целинограде 7 сентября 1985 г. // Коммунист. - 1985. - № 14. - С. 21-31.

Конституция СССР.

Конституции союзных и автономных республик.

О соблюдении требований законодательства об охране природы и рациональном использовании природных ресурсов: Постановление Верховного Совета СССР от 3 июля 1985 года // Ведомости Верховного Совета СССР. - 1985. - № 27. - Ст. 470.

Учебники и учебные пособия

Петров В.В. Правовая охрана природы в СССР: Учебник для студентов высших учебных заведений по специальности "Правоведение". - М.: Юрид. лит., 1984.

Природно-ресурсовое право и правовая охрана окружающей среды: Учебник для студентов высших учебных заведений по специальности "Правоведение" / Под ред. В.В. Петрова. - М.: Юрид. лит., 1986.

Советское природно-ресурсовое право и правовая охрана окружающей среды: Учебное пособие для студентов юридических вузов / Под ред. В.В. Петрова. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1985.

Природопользование и охрана окружающей среды: Сб. нормативных актов / Под ред. Г.С. Тарнавского, В.В. Петрова. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1986.

Дополнительная литература

а) по природно-ресурсовому праву

Ленинский декрет "О земле" и современность / Под ред. Г.А. Аксенкова, В.М. Чхиквадзе. - М.: Наука, 1970.

Правовой режим земель в СССР / Под ред. Г.А. Аксененка, Н.И. Краснова, И.А. Иконицкой. - М.: Наука, 1984.

Балезин В.П. Правовой режим земель сельских населенных пунктов. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972.

Батмаков Г.С. Право пользования недрами в СССР. - М.: Наука, 1974.

- Батмаков Г.С. Правовое регулирование разведки и разработки общераспространенных полезных ископаемых. - М.: Наука, 1978.
- Джалилов А.Д. Возникновение и развитие советского земельного права в Узбекистане. - Ташкент, 1970.
- Еренов А.Е. Возникновение и развитие социалистических земельных отношений в Казахской ССР. - Алма-Ата, 1968.
- Ерофеев В.В. Правовой режим земель городов. - М.: Юрид.лит., 1976.
- Жариков Ю.Г. Охрана права землепользования. - М.: Юрид.лит., 1974.
- Емельянова В.Г. Судебное рассмотрение дел о нарушении законодательства об охране животного мира. - М.: Юрид. лит., 1982.
- Заславская Л.А. Судебное рассмотрение дел о лесонарушениях. - М.: Юрид. лит., 1977.
- Забельшенский А.А. Правовая охрана земель как составной части природного комплекса. - Свердловск, 1979.
- Иконичкая И.А. Проблемы эффективности в земельном праве. - М.: Наука, 1979.
- Казанцев Н.Д. Законодательные основы земельного строя СССР. - М.: Юрид. лит., 1971.
- Колбасов О.С. Водное законодательство СССР. - М.: Юрид.лит., 1972.
- Колотинская Е.Н. Правовые вопросы теории государственного земельного кадастра. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982.
- Краснов Н.И., Иконичкая И.А. Процессуальные вопросы советского земельного права. - М.: Наука, 1975.
- Полянская Г.Н. Право государственной собственности на леса в СССР. - М.: Госиздат, 1959.
- Рябов А.А. Охрана права государственной собственности на землю и права землепользования в СССР. - Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1983.
- Сыроедов Н.А. Землепользование социалистических организаций и граждан. - М.: Юрид. лит., 1975.
- Сахаров Н.Д. Землеустроительный процесс в СССР. - М.: Юрид. лит., 1968.
- Турубинер А.М. Право государственной собственности на землю в Советском Союзе. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1958.

б) по правовой охране окружающей среды в СССР

- Правовые вопросы охраны природы в СССР / Под ред. Г.Н. Полянской. - М.: Юриздат, 1963.
- Научно-технический процесс и правовая охрана природы / Под ред. В.В. Петрова. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1978.
- Правовые проблемы экологии: Сб. научно-аналитических обзоров литературы / Под ред. В.В. Петрова. - М.: ИНИОН АН СССР, 1980.
- Боголепов Р.Д. Охрана природы ведомственной милицией. - М., 1980.
- Боголепов Р.Д. Предупреждение правонарушений в процессе контрольно-надзорной деятельности милиции по охране природы. - М., 1982.
- Голиченков А.К. Организационно-правовые формы санитарно-экологического контроля в СССР. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984.
- Жаворонков Н.М. Охрана охотничьих животных в СССР. - М.: Лесная промышленность, 1983.
- Жмотов А.И. Государственное управление охраной природы в СССР. - Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1983.
- Каверин А.М. Правовая охрана вод от загрязнения. - М.: Юрид. лит., 1977.
- Казанцев Н.Д. Ленинские идеи об охране природы и их отражение в советском законодательстве // Вестн. Моск. ун-та. Серия права. - 1970. - № 3.
- Колбасов О.С. Экология: политика - право. - М.: Наука, 1976.
- Кравченко С.Н. Имущественная ответственность за нарушение природоохранительного законодательства. - Львов, 1979.
- Круглов В.В. Правовая охрана окружающей среды в промышленности. - Свердловск, 1983.
- Колбасов О.С. Международно-правовая охрана окружающей среды. - М.: Международные отношения, 1982.
- Лунев А.Е. Природа, право, управление. - М.: Наука, 1981.
- Малышко Н.И. Государственное управление охраной атмосферного воздуха. - Киев: Наук. думка, 1982.
- Охрана окружающей среды в городах (организационно-правовые вопросы) / Под ред. Ю.С. Шемлученко. - Киев: Наук. думка, 1981.

- Петров В.В. Экология и право. - М.: Юрид. лит., 1981.
- Правовая охрана природы в Казахской ССР. - Алма-Ата, 1981.
- Спивакова Т.И. Право и природные ресурсы прибрежных зон. - М.: Наука, 1978.
- Советы народных депутатов и охрана окружающей среды / Под ред. Ю.С. Шемшученко. - Киев: Наук. думка, 1984.
- Страутманис Я.Я. Научно-технический прогресс и прогнозирование природоохранительного законодательства. - Рига: Зинатне, 1983.
- Тимошенко А.С. Международное сотрудничество по охране окружающей среды в системе ООН. - М.: Наука, 1981.
- Шемшученко Ю.С. Организационно-правовые вопросы охраны окружающей среды в СССР. - Киев: Наук. думка, 1976.
- Шемшученко Ю.С. Юридическая ответственность в области охраны окружающей среды. - Киев: Наук. думка, 1978.
- Федоров Е.К. Экологический кризис и социальный прогресс. - Л.: Гидрометеиздат, 1977.
- Шестерук А.С. Вопросы кодификации законодательства об охране окружающей среды. - Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1984.
- Яковлев В.Н. Правовая охрана природы в Молдавской ССР. - Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1983.

в) по правовому режиму использования и охраны окружающей природной среды зарубежных стран

- Аксененок Г.А. и др. Критика современных буржуазных аграрно-правовых теорий. - М.: Наука, 1972.
- Социализм и охрана окружающей среды: Право и управление в странах-членах СЭВ / Под ред. О.С. Колбасова. - М.: Юрид. лит., 1979.
- Земельное законодательство зарубежных стран / Под ред. Г.А. Аксененка, Н.И. Краснова, Л.П. Фоминой. - М.: Наука, 1982.
- Проблемы охраны окружающей среды в социалистических странах Европы // Итоги науки и техники. Серия охрана и воспроизводство природных ресурсов. - М.: ВИНТИ, 1981. - Т.6.
- ВНР: Законодательство и управление в области охраны окружающей среды / Пер. с венг. / Под ред. О.С. Колбасова. - М.: Прогресс, 1983.

Ежеинский В. Правовая охрана окружающей среды / Пер. с польск. / Под ред. О.С. Колбасова. - М.: Прогресс, 1979.
Стайнов П. Правовые вопросы защиты природы / Пер. с болг. - / Под ред. О.С. Колбасова. - М.: Прогресс, 1974.

Программа курса подготовлена кафедрой правовой охраны природы и сельскохозяйственного права юридического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова с участием кафедр: Всесоюзного юридического заочного института, юридических факультетов Казанского, Киевского, Кишиневского, Латвийского ун-тов, Свердловского юрид. ин-та им. Р.А. Руденко, Саратовского юридического ин-та им. Д.И. Курского. Программа одобрена научно-методическим советом по правоведению Минвуза СССР и утверждена Минвузом СССР 9 октября 1985 г., индекс - УМУ-18/28. Ответственный редактор проф. В.В. Петров.

"Nõukogude loodusressurssideõiguse ja looduse
õigusliku kaitse" põhikursuse kontrollküsimusi

1. Marksistlik-leninlik agraarprogramm. Marksistlik-leninlik õpetus loodusobjektide natsionaliseerimisest.
2. Kaasaja ökoloogiline situatsioon. Direktiivdokumendid keskonna kaitsest NSVL-s ja ENSV-s.
3. Tsaari-Venemaa agraarsuhete õigusliku reguleerimise üldise loomustus.
4. Looduskeskkonnaseadusandluse areng NSV Liidus kuni 1961. a.
5. Looduskeskkonnaseadusandluse areng alates 1961. a.
6. Keskkonna loodusressurssoloogilised ja sotsiaal-ökoloogilised õigussuhted.
7. Nõukogude loodusressursside-, looduskaitse- ja keskkonnaõiguse kontseptsioonid (mõiste, aine, süsteem, arengutendentid).
8. Nõukogude keskkonnaõiguse allikad (mõiste, liigid, üldise loomustus, seadused allikaina).
9. Seadusest madalamad aktid keskkonnaõiguse allikaina.
10. Riiklik (üldrahvalik) omandiõigus loodusobjektidele.
11. Riigi loodusressursside- ja keskkonnafondi haldamine (mõiste, üldiseloomustus, organid).
12. Keskkonnafondi haldamise põhifunktsioonid.
13. Loodusobjektide ja looduskasutuste registreerimine, arvestus ja hindamine. Riiklikud maa-, metsa- jm. katastrid.
14. Loodusressursside kasutusse andmine ja kasutusest äravõtmine.
15. Riiklik kontroll keskkonnasuhetes.
16. Keskkonnaprotsessiõigus (loodusressursside korraldus, looduskasutusvaidluste lahendamine).
17. Looduskasutusõiguse mõiste, liigid, printsiibid.
18. Looduskasutusõiguse tekkimine, sisu, lõppemise üldiseloomustus.
19. Looduskeskkonnafondi õiguslik kaitse. Vastutus keskkonnaseadusandluse rikkumise eest (üldalused).
20. Riiklik maafond ja selle haldamine.

21. Maa kasutusse andmine ja kasutusest äravõtmine. Kahjude hüvitamine maa äravõtmisel.
22. Maakorraldus, maakataster, maavaidluste lahendamine.
23. Maakasutusõigus.
24. Põllumajandusliku otstarbega maa.
25. Asulate (linnade, alevite, maa-asulate) maa.
26. Linnamaa mõiste, liigid, kasutamine.
27. Maa-asulate maa. Linnalähedased tsoonid ja haljasvööndid.
28. Tööstuse-, transpordi- jm. mittepõllumajanduslik maa (mõiste, liigid, üldiseloostus).
29. Tööstuse- ja transpordimaa kasutusõigus.
30. Kuurortide, looduskaitsealade, kaitsealade, side- ja elektriliinide ning muu mittepõllumajandusliku maa kasutusõigus.
31. Kodanike maakasutusõiguse mõiste, liigid, üldiseloostus, sotsiaal-majanduslik tähtsus.
32. Kodanike maakasutusõiguse subjekt ja objekt.
33. Kodanike maakasutusõiguse tekkimine, sisu, säilitamine, lõppemine.
34. Õue-alamaa kasutusõigus.
35. Kõigiviljamaa kasutusõigus.
36. Ametimaa kasutusõigus.
37. Söödatootmismaa kasutusõigus.
38. Õramu (individuaalelamuehituse) krundi kasutamissoigus.
39. Alanduskooperatiivi maa kasutusõigus.
40. Elamu-, suvila-, garaaži- ja parklakooperatiivide maakasutusõigus.
41. Muud kodanike maakasutusõiguse liigid.
42. Maapõue kasutamiseks antud maa.
43. Metsafondi maa.
44. Veefondi maa, riigi tagavaramaa.
45. Maa ja pinnase õiguslik kaitse.
46. NSVL maapõuefond, selle haldamine.
47. Maapõue kasutusõigus.
48. Maapõue õiguslik kaitse.
49. Metsade sotsiaal-majanduslik ja ökoloogiline tähtsus.
50. NSVL metsafondi mõiste, koosseis ja üldiseloostus.

51. Metsafondi haldamine.
52. Metsakasutusõigus (mõiste, liigid, üldiseloostus).
53. Metsaraleõigus.
54. Metsa jahimajanduslik kasutusõigus.
55. Metsa kõrvalkasutusõigus.
56. Muude metsakasutuse õiguslik reguleerimine.
57. Metsakasutuse erisusi kolhoosi- ja kinnistatud metsades.
58. Metsa ja muu taimestiku õiguse kaitse.
59. Varaline vastutus metsaseadusandluse rikkumise kordadel.
60. Administratiivvastutus metsaseadusandluse rikkumise kordadel.
61. Vete sotsiaal-majanduslik ja ökoloogiline tähtsus.
62. NSVL veefond ja selle haldamine.
63. Veekasutusõiguse mõiste, liigid, üldiseloostus.
64. Joogivee-, olme-, ravi-, tervistusotstarbeline ja põllumajanduslik veekasutusõigus.
65. Tööstuslik, hüdroenergeetiline, transpordialane, kala- ja jahimajanduslik veekasutusõigus.
66. Vete õiguslik kaitse.
67. Varaline vastutus veeseadusandluse rikkumise kordadel.
68. Metsloomade ja lindude õiguslik kaitse.
69. Kalavarude ja veeloomade õiguslik kaitse.
70. Atmosfääriõhu õiguslik kaitse.
71. Inimest vahetult ümbritseva elukeskkonna õiguslik kaitse.
72. Keskkonnaseadusandlustest sotsialistlikes välisriikides.
73. Keskkonnaseadusandlusest arengumaades ja kapitalistlikes riikides.
74. Rahvusvahelised organisatsioonid, konventsioonid ja kokkulepped keskkonna kaitsel.

Küsimused koostas dots. L. Saarnits

СОВЕТСКОЕ ЛЕСНОЕ ПРАВО.
Учебно-методическое пособие для
студентов юридического факультета.
Составитель Лембит С а а р н и т с.
На эстонском языке.
Тартуский государственный университет.
ЭССР, 202400, г.Тарту, ул.Оликооли, 18.
Vastutav toimetaja A. Raig.
Korrektorid A. Seppet, L. Onoprienko.
Paljundamisale antud 28.09.1987.
Formaat 60x84/16.
Rõustatoripaber.
Masinakiri. Rotaprint.
Tingtrükipoognaid 8,60.
Arvestatupoognaid 8,13. Trükipoognaid 9,25.
Trükimärv 600.
Tell. nr. 827.
Münd 25 kop.
TRÜ trükikoda. ENSV, 202400 Tartu, Tiigi t. 78.